

CASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE
Ljubljana, Ptova—Likozarje-
va—Tomšičeva
BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk lakirnice in plastificirnice
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- Ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstredni dnevnik »NASI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

Korupcija ali podkupovanje

Korupcija pride na dan ponavadi šele, ko že prestopi vse meje. Mnogo pa je tudi tistega drobnega podkupovanja, h kateremu se zateče občan tedaj, ko se mu zdi, večkrat po pravici, da na drugačen način ne more dobiti usluge, ki mu že tako gre, pa-vice ali ugodnosti, ki mu pripada. Vendar postane občan s tem storilec kazniviga dejanja. Komentar odpira vprašanje, kako bi v takšnih primerih lahko prav ta občan prisilil na pomoč organom za preganjanje, če bi lahko dokazal, da je bil v nečastno dejanje praktično prisiljen.

Komunist — 11. IX. 1970

Plod naše prometne politike

Slabe gostinske storitve, visoke cene a la cart, neorganizirane servise storitve so povzročili padec individualnih gostov. K temu je pripomogla tudi antipropaganda v Zahodni Nemčiji, kjer je bilo objavljenih v 101 časnikih nad 200 člankov o postopkih naše prometne milice. Kritika je bila deloma upravičena, saj je milica kar po vrsti kaznovala vse tiste avtomobiliste, ki, na primer, niso imeli zavesic. To je nevzdržno, saj so zavesice plod neke naše prometne politike!

Vemo, da sodeluje v jugoslovanskem turizmu kar 20 odstotkov tujih individualcev.

Večer — 10. IX. 1970

Uvoz dvakrat prekosil izvoz

Po predhodnih podatkih zveznega zavoda za statistiko je prinesla zunanjetrgovinska izmenjava v avgustu neprijetna presenečenja. Namesto da bi v skladu s cilji, začrtanimi z resolucijo zvezne skupščine o letošnjih gibanjih postopno zniževali primanjkljaj, je v avgustu prišlo do največjih motenj v plačilni bilanci.

Z 1,4 milijarde din izvoza, kar pomeni znižanje za 12 odst. nasproti istemu mesecu lani in 3,19 milijarde din uvoza, ki je za 50 odst. večji od uvoza v avgustu 1969, se je avgusta povečal primanjkljaj v bilanci, tako da se je poslabšal ves osemmesečni rezultat.

Gospodarski vestnik — 11. IX. 1970

»Spomenik« nekdanjim veljakom

Ob cesti, ki vodi v Negotin — kot v zasmeh mestu — klubuje času »spomenik nekdanjim negotinskim politikom«. Gre za neurejeno klavnico, v katero je na predlog nekdanjih političnih faktorjev vložil kmetijski kombinat »Negotina« težke milijone.

Dragi objekt je zapuščen in počasi propada. Na strehi so zrasle vrbe, tako da številnim potnikom z vlaka in vozil z bližnje asfaltirane ceste postaja še bolj upadljiv šolski primer politične tovarne.

Politika ekspres — 16. IX. 1970

Prvi učitelji v tujino

Po daljših pripravah je uprava za delovno silo državnega sekretariata za zunanje zadeve prišla tako daleč, da bo kmalu poslala v ZR Nemčijo prve jugoslovanske učitelje, ki bodo otrokom naših rojakov dajali dopolnilne učne ure iz materinega jezika. Gre za dvajset pedagogov in organizatorjev prosvetno-kulturnega življenja, ki jim je državni sekretariat namenil kot dodatno pomoč 24 tisoč mark.

Delo — 17. IX. 1970

Sami sebi — trgovci

Nekaj članov osiške »Tekstilne zadruge« je prodalo poslopje svoji delovni organizaciji zelo ugodno, in sicer približno po trikrat višji ceni. Se ni jasno, ali gre za običajen trgovski posel ali je po sredi »poneverba. O zadevi je te dni razpravljala tudi občinski komite ZK v Osijeku in ugotovil, da so člani tekstilne zadruge, solastniki stanovanjske hiše, aprila letos sklenili s svojim podjetjem pogodbo za prodajo hiše, za 800.000 dinarjev. Prodajalci trdijo, da po vseh zakonskih predpisih.

Edino, kar pri vsej zadevi bode v oči je cena, ki je najmanj trikrat višja, kot je vredna stavba. Vendar pa bo »Tekstil-zadruga« stala še več, ker bo morala še plačati promet na nepremičnine v znesku 140.000 dinarjev. Praktično bo torej za hišo odšla 940.000 din.

Delo — 13. IX. 1970

GLASILO ZZB NOV SLOVENIJE IN ZRVS SLOVENIJE

Srečanje v Dolenjskih Toplicah

V okviru 25-letnice osvoboditve in občinskega praznika Novo mesto je bilo v nedeljo 20. t.m. veliko slavlje v Dol. Toplicah, kjer so zborovali nekdanji borci 1. brigade vojske državne varnosti, 8. brigade »Frana Levstika« in borci domačega kraja.

Tovariškega srečanja se je udeležilo okrog 400 borcev obeh brigad, začelo pa se je že okrog 9. ure dopoldne in je trajalo ves dan. Po prvih pozdravih so borci Levstikove brigade odšli na Rigelj, kjer so odkrili spominsko ploščo v spomin na 13. VI. 1943, ko je bil v tem kraju ustanovljen Levstikov bataljon, ki je po kapitulaciji Italije 11. 9. 1943 prerastel v brigado. Ta brigada se je borila v sestavi 18. divizije NOV in je skupaj z drugimi enotami sodelovala tudi pri osvoboditvi Ljubljane. Posebno hude borbe je imela na Orlem, kjer je — na pragu svobode — utrpela tudi precejšnje izgube. Borci, ki so se udeležili tega srečanja, so prejeli v spomin knjigo Janeza Perovška-Pelka »Narepre«, v kateri so opisani boji in pohodi Levstikove brigade v NOB.

Medtem so borci 1. brigade VDV položili venec k spominskemu obeležju v Dol. Toplicah, kjer je bila v začetku marca 1944 brigada ustanovljena, in počastili spomin na padle in umrle tovariše.

Okrog 11. ure so se borci obeh brigad in člani Združenja borcev Dolenjske Toplice postrojili pred slavnostno tribuno, na kateri so bili med drugimi tudi predsednik republiškega odbora ZIS NOV Janko Rudolf, član ZZB Marko Bulc in predsednika skupščin občin Novo mesto in Grosuplje. Zbranim borcem in prebivalstvu Dol. Toplic, ki je napolnilo slavnostni prostor, je spregovoril pr-

vi komandant slovenske divizije KNOJ in sedanjí komandant glavnega štaba Slovenije tov. Bojan Polak-Stjenka, ki je vse prisotne, posebno pa mladino pozval, naj, kot nekdanji borci za nacionalno osvoboditev, strnejo svoje vrste in odločno stopajo po začrtani poti gospodarskega in družbenega razvoja Slovenije. Govornik je posebej poudaril nujnost krepitve narodne obrambe in izredno po-

membnost priprav za splošni ljudski odpor, kajti vedno moramo biti pripravljeni upreti se vsakomur, ki bi skušal ogroziti našo svobodo in neodvisnost.

Nato je predsednik skupščine občine Novo mesto, tov. Franci Kuhar, predal prvi brigadi VDV, ki ima v tej občini svoj domicil, brigadno zastavo. Borci te brigade pa so predali prapor ZB Dol. Toplice. V kulturnem programu so

sodelovali pionirji osnovne šole Dol. Toplice in pevski zbor Dušana Jereba iz Novega mesta.

Veseli in razpoloženi borci, mnogi tudi s svojimi družinami, so se nato zbrali na restavracijskem vrtnu, kjer so v obujanju spominov in ob partizanski ter narodni pesmi nadaljevali s tem zelo uspešnim tovariškim srečanjem.

S. K.

Proslava na Koroškem

V Bistrici pri Pliberku so v nedeljo popoldne, dne 19. septembra, koroški Slovenci svedčano proslavili stoletnico prvih slovenskih taborov na Koroškem. Tabor, tako se je takrat imenovalo množično zborovanje nekje na prostem, na katerem so dotlej pohlevni in za svoj lastni obstoj brezbržni preprosti ljudje zahtevali človeške pravice, pomeni za Slovence začetek narodnostnega prebujenja.

Pred sto leti smo vsi Slovenci razen beneških živeli v okvirih avstroogrske monarhije, med posameznimi pokrajinami so bile samo upravne meje fevdalnih avstrijskih pokrajin. Zato je tedaj dobila množično podporo tudi leta 1848 zastavljena zahteva o združenju Sloveniji. Te ideje se nismo Slovenci odrekli niti 1918 in niti 1941—1945. Saj so se slovenski partizani hojevali v prav vseh slovenskih krajih. Še več, slovenska partizanska vojska je bila seme, ki je sejalo protifašistično vojno tudi med sosednimi narodi, med drugim tudi med Avstrijci.

V sodobnem svetu pa izpovedovanje pripadnosti k narodu sosedne države ne pomeni kakih irendentističnih teženj. Današnja človeška družba vse bolj teži k odprtosti na vse strani. Zato je tudi Slovenija kot pojem, razdeljen med tri države, kulturna in duhovna skupnost, ki ne nasprotuje ustavnemu redu nobene izmed držav.

Proslave se je udeležilo od 3 do 4 tisoč ljudi, predvsem Slovencev iz avstrijske Koroške in iz Kanalske doline v Italiji. Tako množičnega zborovanja Slovencev v Avstriji ne pomnimo po zadnji svetovni vojni. Organizirala ga je Zveza slovenskih organizacij na Koroškem, med katerimi je tudi Zveza koroških partizanov. Govoril je predsednik Zveze dr. Franc Zwitter. Prišli so tudi mnogi ugledni gostje iz jugoslovanske Slovenije kot Viktor Avbelj, Franc Leskošek-Luka, Janko Rudolf in drugi.

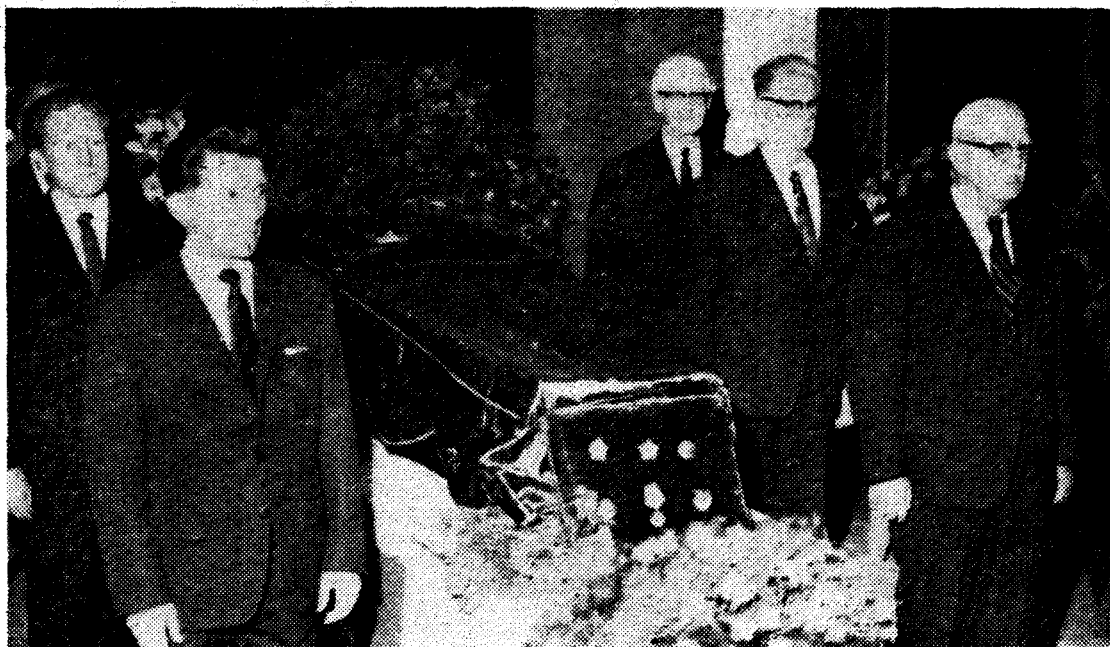
Žal je vodstvo druge slovenske skupine v avstrijski Koroški, Na-

rodne sveta koroških Slovencev sklenilo, da se proslave ne udeležijo, oziroma jo ne podpre. To pa ne pomeni, da niso mnogi pristaši te skupine, ki so drugače člani druge največje avstrijske stranke ÖVP, vseeno prišli na proslavo. Pač pa je Narodni svet napovedal proslavo stoletnice taborov, petdesetletnice plebiscita, petindvajsetletnice osvoboditve in konca vojne ter petnajstletnice podpisa državne pogodbe za 27. september v veliki dvorani glasbenega doma v Celovcu.

V svojem glasilu »Naš tednik« Narodni svet dolži Zvezo slovenskih organizacij teženj po nadvladavi, vso zadevo okoli bistriške proslave pa imenuje umazano igro. Seveda vso krivdo zvrta na Zvezo slovenskih organizacij. Vprašanje pa je, kdo bo takim obdolžitvam verjel. Morda kdo, ki so ga strankarske razprtje popolnoma zaslepile? Očitno so se ljudje iz vodstva Narodnega sveta kaj malo naučili iz naše preteklosti, posebno iz bližnje. Tudi takrat so se strankarske razprtje hudo maščevale nad vsemi nami, krivci pa so ostali pastirji brez črede.

Proslava v Pliberku pa je tudi dokaz, kako avstrijske oblasti preveva nov duh strpnosti do Slovencev in kako Avstrija koraka v vedno večjo demokratičnost.

MP

V Novi Gorici se je v nedeljo, 20. septembra, poslovilo na tisoče ljudi od velikega primorskega rojaka, pisatelja Franceta Bevka. Ves čas so se ob mrtvaškem odru menjavale častne straže, dokler niso s pokojnim pisateljem položili na lafeto in jo v žalnem sprevodu odpeljali na solkansko pokopališče.

Dogodki tedna

● Predsednik republike Josip Broz Tito se je sešel v poslopju družbenopolitičnih organizacij Hrvatske s političnim aktivom mesta Zagreba. Sestanek je trajal skoraj pet ur. Na njem so predsedniku republike izročili zlato plaketo v zahvalo za vse tisto, kar je storil za razvoj vseh naših narodov in mesta Zagreba.

● Predsednik republiškega IS Stane Kavčič je sprejel v vili Podrožnik na protokolarni obisk novega veleposlanika LR Kitajske v naši državi Tseng Taoja in ga po krajšem pogovoru zadržal na kosilu. Kosila so se udeležili tudi člani gospodarske delegacije LR Kitajske, ki so na obisku v Sloveniji.

● Jordanski kralj Husein je ukazal svojim enotam ustaviti boje s palestinskimi komandosi. Zahteval je »absolutno in dosledno kontrolo« splošnega sklepa o prekinitvi ognja. Približno ob istem času je kairski radio sporočil, da so ladje VI. ameriške ladjevje v neposredni bližini libanonske obale.

● Predsednik zveznega izvršnega sveta Mitja Ribičič je dal v zvezi z dogodki v Jordaniji uredniku Tanjuga tole izjavo: »Vlada in narodi Jugoslavije z največjo zaskrbljenostjo spremljajo razvoj dogodkov v Jordaniji, ki je v zadnjih nekaj dneh krenil po zelo nevarni poti in pripeljal do novega prelivanja krvi, s katerim tudi civilnemu prebivalstvu ni prizaneseno.«

● V Zagrebu je bila 18. septembra 11. seja predsedstva ZKJ, na kateri so govorili o idejnopolitičnih problemih reforme visokega šolstva in o osnovnih značilnostih kadrovske politike v zveznih organih.

● Casopisni agenciji — sovjetski TASS in španska EFE — sta sklenili sporazum o obveščanju. V glavnem španskem mestu bo TASS v kratkem ustanovil predstavništvo, španska agencija pa bo imela svoje dopisništvo v Moskvi.

● Približno 4000 vojakov Lon Nolovih sil, ki se bojujejo v največji ofenzivi vladnih čet, odkar se je začela vojna v Kambodži, je popolnoma odrezanih od svojega zaledja. Lon Nolovi vojaki so na nacionalni cesti št. 6. približno 90 km severno od Phnom Penha, med dvema vaseima, ki so v rokah osvobodilnih sil.

● Podpredsednik izraelske vlade Jigal Alon je izjavil, da Izrael zahteva, naj razrušijo nove podstavke za raketne rampe na področju Sueškega prekopa in umaknejo raketne baterije, ki so jih po trditvi izraelskega podpredsednika vlade Egiptu namestili potem, ko je začel veljati sporazum o prekinitvi ognja.

● Egiptovski zunanji minister Riad je nocoj izjavil na tiskovni konferenci, da so »ZDA končale svojo pobudo« za rešitev arabsko-izraelskega spopada.

»Ko sem danes prebral Rogersovo izjavo o veliki gospodarski pomoči Izraelu, in pred tem še ameriško sporočilo o novih pošiljkah ameriških »phantomov« in drugega orožja Izraelu, lahko samo rečem, da so ZDA prenehale s svojo pobudo.«

● V Beograd je pripotoval Kao Cu Feng, namestnik šefa gospodarske delegacije vlade LR Kitajske. Druga člani delegacije so pripotovali že prej. V Jugoslaviji se bodo pogovarjali o izboljšanju gospodarskih odnosov med državami. Obiskali so zagrebški veleposlaništvu in nekatera gospodarska središča v državi.

● Policija v Münchnu je sporočila, da so trije oboroženi ljudje, za katere mislijo, da so Madžari, ugrabili romunsko potniško letalo.

Letalo s 60 potniki je letelo iz Bukarešte v Prago, ugrabitelji pa so prisilili pirote, da so spremenili smer poleta in so z letalom morali pristati v Münchnu v ZRN.

● Na tiskovni konferenci v Beogradu je zastopnik državne tajništva za zunanje zadeve Dragoljub Vujica prebral izjavo zveznega izvršnega sveta, v kateri se poudarja, da sou vlada Jugoslavije, privržena politiki miru in mednarodne varnosti ter obveznostim, ki jih je prevzela z ženevskim protokolom iz 1925. leta, za potrebno, da se spomni na dejstvo, da Jugoslavija nima in tudi v bodoče ne bo imela namena razvijati, proizvajati, napajati, posredovati in na kateri koli drugi način si pridobiti biološka sredstva bojevanja. Raziskovalna dela v Jugoslaviji bodo tudi v bodoče omejena izključno na potrebe ukrepov zaščite za primer, da bi Jugoslavija bila izpostavljena napadu te vrste orožja.

● Na zasedanju »velike sovjetsko-iranske komisije« so se dogovorili, da bodo povečali dobave avtomobilov, njen delov in strojne opreme za izdelavo tovornjakov tovarne Renault za nadaljnjih 350 milijonov frankov in torej na skupnih 700 milijonov frankov. Seveda pa ta pogodba ni v povezavi z gradnjo nove velike tovarne tovornjakov, ki jo SZ namerna graditi v bližini Kazana in za kar se poteguje tudi FIAT.

● Vodilni kitajski dnevnik »Zen Min Zi Bao« piše v svojem komentarju, da se je konferenca neuvršenih v Lusaki končala zmagoslavno ter čestita udeležencem konference za uspeh. Po pisanju lista je konferenca pokazala stremiljenje narodov Azije, Afrike in Latinske Amerike po enotnosti v borbi proti imperializmu in dala pozitiven prispevek borbi narodov raznih držav proti imperializmu, kolonializmu, neokolonializmu, rasni diskriminaciji in dominaciji velikih sil. List posebno omenja podporo neuvršenih zakonitim pravicam Ljudske republike Kitajske, da zavzame svoje mesto v svetovni organizaciji in poudarja, da se kitajsko ljudstvo toplo zahvaljuje za stališče, ki so ga na konferenci zavzeli zastopniki neuvršenih držav.

● V Beogradu so se pričeli uradni razgovori med predsednikom nacionalnega operativnega sveta in podpredsednikom vlade Malezije Rakzakom, ki je prispel v Jugoslavijo, ter podpredsednikom zveznega izvršnega sveta Mišom Pavičevićem.

● Predsednik izvršnega sveta Mitja Ribičič je sprejel predsednika iranske nacionalne petrolejske družbe Manucera egbala in v daljšem razgovoru z njim izmenjal misli o možnostih in perspektivah razširitve gospodarskega sodelovanja.

● Zvezni izvršni svet je na seji pod predsedstvom Mitje Ribičiča določil nadaljni potek priprav srednjeročnega načrta razvoja od 1971 do 1975. leta. Ob tej priložnosti so sklenili, da bo zvezni izvršni svet v tem in prihodnjem mesecu vključno s predstavniki republik in pokrajin permanentno proučeval vprašanja, ki so v neposredni zvezi s pripravo srednjeročnega načrta.

Da bi zagotovil uspešnejšo družbeno nadzorstvo glede presnidevanja predpisov o zunanjetrgovinskem in deviznem režimu, je svet sprejel predloge sprememb in dopolnitev zakonov o prometu blaga in storitev s tujino ter zakona o deviznem poslovanju. Te predloge bo poslal zvezni skupščini.

Srečanje z nekdanjim komandantom

Prisrčno je bilo snidenje prostovoljcev za severno mejo, ko so se 13. septembra sešli s svojim nekdanjim komandantom. V Podkorenu je bil namreč tega dne sestanek prostovoljcev iz Gornjesavske doline, ki so v letu 1918/19 pripadali »Sejmanovi četi«. Od nekdanje čete jih še živi menda 44, in od teh se jih je udeležilo sestanka 24, drugi pa se ga zaradi starosti ali bolezni niso mogli udeležiti, čeprav bi bili radi vsaj nekaj ur skupaj z nekdanjim komandantom nadporočnikom Karlom Sejmanom.

Tovariš Sejman, ki se je po dolgih desetletjih s svojimi nekdanjimi soborci, se je v svojem govoru spominjal november-skih dni po zlomu stare avstro-ogrske države. Takrat je med rojaki v Gornjesavski dolini nabiral prostovoljce, ki bi bili pripravljeni braniti mejo komaj rojene Jugoslavije. Uspelo mu je zbrati četo 150 fantov in mož iz Rateč, Podkorena, iz Kranjske gore, Mojstrane, Dovjega in drugih naselij Gornjesavske doline. Tako je lahko zasedel s to četo

vrhove v Karavankah od Peči in Petelinjeka pa do Kepe in Rožce. Razpostavil pa je straže tudi v Ratečah in na Vršču, kjer so Italijani silili prek takratne demarkacijske črte, ker bi si bili radi prilastili precejšen del Gorenjske. Lepo se spominja svojih fantov, ki so bili idealni borci, vedno pripravljeni, da izpolnijo povelje svojega komandanta.

Tovariš Smolej, doma iz Kranjske gore, ki živi sedaj v Kobaridu in je predsednik medobčinskega odbora Zveze prostovoljcev za severno mejo 1918/19 za vse primorske občine, je omenjal zasluge tovariša Sejmana v borbi za obrambo naših meja. Sestanka so se udeležili tudi trije člani občinskega odbora Zveze prostovoljcev za severno mejo 1918/19 z Jesenic, kjer so včlanjenjem prostovoljci Gornjesavske doline.

Ob koncu sestanka so udeleženci precej kritično ocenili se-

stavek o bojih za severno mejo, ki je bil objavljen v jeseniškem zborniku »Jeklo in ljujga« preteklo jesen. V tem sestavku so obširno opisani boji in akcije tostran Karavank v letih 1918/1919 poudarjene so zasluge raznih vojaških prostovoljskih enot in tudi posameznih ljudi, zelo malo pozornosti pa je posvečeno Sejmanovi četi, oziroma delu skupine prostovoljcev Gornjesavske doline, ki ima nemajhne zasluge pri obrambi naše severne in tudi zapadne meje. Tudi oni so doživeli svoj delež, zato se jim zdi nerazumljivo, da so v omenjenemu sestavku komaj omenjeni. Po sestanku so se domenili, da se bodo v čim večjem številu udeležili odkritja spomenik generalu Maistru in da bodo v Kamniku nastopili kot samostojna, čeprav močno okrnjena četa pod vodstvom svojega nekdanjega komandanta Karla Sejmana.

SREČKO SORLI

Zahtevajo nov mobilizacijski sistem!

Te dni so poslanci zvezne skupščine poslušali poročilo o izvajanju zakona o narodni obrambi. Ugotovili so, da je glavna naloga pri krepitvi obrambne moči naše skupnosti krepitev politične enotnosti naših narodov in narodnosti. Pokazalo se je tudi, da so ljudje sprejeli načelo o vseljudski obrambi in da je zato o njem potrebnih vedno manj splošnih razprav, zato pa vse več stvarnih ukrepov. Predvsem pa se bo treba držati zastavljenih rokov glede posameznih priprav. Zvezni izvršni svet naj bi redno poročal o svojem delu glede obrambe.

Dokončno pa je treba urediti še plačevanje stroškov, oziroma kdo naj jih plačuje ter vprašanje pristojnosti za posamezne zadeve, in pa spremeniti mobilizacijski sistem. Ta je vse preveč pod vplivom starih načel, zaradi česar je potrebno najti novega, ki bo bolj primeren za vseljudsko obrambo.

Seja predsedstva ZZB NOV Jugoslavije

V ponedeljek, 21. t. m., je bila v Beogradu deveta seja predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije. Na dnevnem redu so bile naslednje zadeve:

Prenos finansiranja varstva borcev NOV in vojaških vojnih invalidov na socialistične republike.

Pravice udeležencev antifašističnega boja v drugih deželah in zavezniških armadah v pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

Poročilo o delu delegacije ZZB NOV Jugoslavije na 13. generalni skupščini Svetovne federacije bivših borcev, ki je bila od 31. VIII. do 5. IX. letos na Dunaju.

Podrobneje bomo poročali o poteku seje predsedstva ZZB NOV Jugoslavije v naslednji številki.

Obvestilo!

Komisija za interniranje, deportiranje in politične zapornike republiškega odbora ZZB NOV Slovenije organizira skupinsko potovanje na srečanje internirancev, deportirancev in političnih zapornikov, ki bo v Kopru, 27. septembra.

Vsi, ki želijo tja potovati z avtobusi, naj se zato prijavijo tej komisiji (sedež na Beethovnovi 10-I, telefon 23-564) osebno, pisмено ali telefonično. Lahko pa se prijavijo tudi poslovalnici Slavnika iz Kopra, ki je v Tavčarjevi ulici v Ljubljani (telefon 21-166). Vse prosimo, naj se prijavijo najkasneje do 25. septembra.

Odhod ob 27. septembra ob 7. uri zjutraj s ploščadi pred hotelom Union na Miklošičevi ulici v Ljubljani. Povratna vozovnica za eno osebo bo stala 27 dinarjev.

V zadnji številki je bilo pomotoma objavljeno (tiskarski škrt), da je odhod 25. septembra. Pravilno je: 27. septembra, kot je navedeno v današnjem tekstu.

Občanova beležnica

Bodo stanovanja dražja?

Povprečni Jugoslovian s povprečnim osebnim dohodkom mora delati za stanovanje, ki meri 55 m², osem let, ne da bi pri tem kaj jedel in pil. Povprečni Francoz dela za enako stanovanje štiri leta, Šved, Norvežan ali Danec pa lahko z zaslužkom iz treh let in pol kupi stanovanje s 70 m² površine. Ali bolj enostavno povedano: Jugoslovian dela za m² stanovajske površine najmanj dvakrat toliko kolikor prebivalec katerekoli zahodno-evropske države.

Ob tej primerjavi se vprašamo: ali so pri nas draga stanovanja ali pa nizki osebni dohodki? Blizu resnici sta kar obe trditvi.

Investitorja in gradbeno podjetje vežejo izključno tržni odnosi. Lahko bi rekli, da gradbeno podjetje v dobi velikega povpraševanja po stanovanjih celo izkorišča svoj monopolni položaj. Cene družbenih gradenj rastejo iz meseca v mesec in ljudje ugotavljajo, da se bolj splača graditi za seboj.

Cena kvadratnega metra stano-

vanjske površine raste z vratomno naglico. Najemnine stanovanj, ki so bile ob zaključku reforme določene administrativno, uradno, pa še vedno tičijo v svojih togih okvirih. Sicer so od leta 1965 res porasle za 80 odstotkov. Za letos so napovedali, da bodo stanarine ekonomske. Toda čeprav letos stanarine ne bi zmanjšale, kot so (da ne bi bil ogrožen življenjski standard ljudi z nižjimi osebnimi dohodki), bi veljale komaj polovico vrednosti, ki jo je stanovanjem določilo tržišče. Z njimi lahko danes komaj plačamo amortizacijo in nekaj malenkosti, ki se v hišah sproti pokvarijo. Za nova stanovanja pa denarja spet ni, torej ravno nasprotno od tistega, kar smo računali: da bodo najemnine prinašale tudi del razširjene reprodukcije.

Rušenje ekonomskih načel na področju družbeno določenih stanarin vodi do že smešnih nasprotij, na primer: za garsonjero, ki jo lastnik prosto odda, plačaš mesečno do 80 starih tisočakov, administrativno določena najemnina pa

znaša za isto površino in isto kakovost bivališča 8 starih tisočakov.

Eden od ciljev stanovajske reforme je bil, da se položaj tistih občanov, ki so prišli do stanovanja z lastnim ali s posojenim denarjem izenači s položajem tistih, ki so dobili stanovanje od družbe. Če cene v gradbeništvu ne bi tako strahovito porasle, bi to dosegli. Zato se, razumljivo, vprašujejo ljudje v »družbeno dodeljenih« stanovanjih: »Lastniki stanovanj, ki so stanovanja dobili na kredit, bodo to stanovanje imeli v svoji lasti in ga bodo smeli tudi prodati, ko bodo dolge odplačali. Kaj pa mi? Bomo vse življenje samo plačevali?«

Stanovajska gradnja se bo še podražila. Na to namiguje najnovejšo pomanjkanje betonskega železa, cementa itd. ... Kako pa bo z administrativno določenimi stanarinami? Verjetno ne ve nihče, kdaj in na kakšen način bodo postale ekonomske.

Z. Č.

Besede naših dopisnikov

TOLMIN

Obisk borcev prostovoljcev za severno mejo

V nedeljo, 6. septembra, je obiskalo Tolmin 200 Maistrovih borcev za severno mejo. Prišli so čez Vršič, Trento, Bovec in Kobarid. V Kobaridu so se ustavili in se poklonili spominu pesnika Gregorčiča ter pred spomenik položili venec. Ob prihodu v Tolmin jih je v imenu občinske skupščine pozdravil podpredsednik Franc Skok, ki je med drugim poudaril, kako so se v prvi svetovni vojski tudi naši ljudje borili za pravične meje. Bili pa so razočarani, ker so zaradi političnih računov velikih sil bili odtrgani od domovine. Med NOB se je iz sedanje tolminske občine borilo 4000 borcev, od katerih jih je 600 padlo, 2900 ljudi je bilo v internacijah, zaporih in taboriščih, odkoder se jih 1100 ni več vrnilo domov.

Tolminski moški pevski zbor je gostom zapel nekaj pesmi, nakar so v spremljavo s prapromom na čelu odšli na pokopališče, kjer so na grob generala Ferdinanda Janeža, domačina iz Tolmina in borca za severno mejo, položili lovorov venec.

General Ferdinand Janež je bil rojen v Tolminu 29. maja 1886 v hiši pri Kaucu, sedanja Rutarjeva ulica 11. Leta 1939 je bil imenovan za generala divize jugoslovanske vojske. Ob razsulu stare Jugoslavije je bil v Ptuj kot general artilerije in se je edini z ognjem uprl sovražniku, ki je zasedal slovensko ozemlje. Italijani so ga aretirali in odpeljali v Gonars. Bil je potem izpuščen skupaj z generalom Rupnikom, ker so Italijani računali, da bo tudi on sodeloval z njimi. Kot zavezanec Slovenec pa je sodelovanje odklonil. Partizanom je potem dal dragocene podatke o topništvu. Nemci so ga potem aretirali in poslali v Dachau. Zanj se je zavzel dr. Lukman in dosegel, da je bil kot vojni ujetnik premeščen v Nürnberg, kjer je dočkal konec vojske in se vrnil domov v Ljubljano. Umrl je leta 1962 na njegovo željo, da bi bil rad pokopan doma, so ga prepeljali v Tolmin, kjer sedaj počiva.

V zgodovinskih dneh in mesecih leta 1919 in 1920 je pokojni Ferdinand Janež imel veliko vlogo v borbah za severno mejo. Takratni komandant Koroškega odreda ga je imenoval za načelnika štaba tega odreda. Kot je znano, je prav Koroški odred borcev za severno mejo izbojeval največje zmage v zadnjih dneh maja in prve dni junija 1920. Ta odred je pomagal pri zavzetju Velikovca, prvi je prekorlačil Dravo in v zmagovalnem pohodu prišel na Gosposvetsko polje.

Nekdanji Maistrov soborec je v kratkem spominskem govoru ob grobu generala Janeža med drugim dejal:

»Bil je velik kot vojak, bil je velik kot človek.«

Po kosilu v samopostrežni restavraciji so si borci za severno

mejo ogledali Tolmin in obujali spomine na prvo svetovno vojno. Mnogi so se po dve in več let borili na Soški fronti in so z velikim zanimanjem ogledovali Mrzli vrh, Vodil vrh, Kolovrat in druge vrhove. Tovariš Jože Hegler iz Ljubljane, ki je bil dve leti na fronti pod Krnom, je z obžalovanjem pripomnil:

»Tako rad bi bil videl vrh Krna, pa ga nisem, ker je bil zavrt v meglo.«

Borce za severno mejo sta vodila na tem izletu predsednik mestnega odbora borcev za severno mejo v Ljubljani Jože Hribar in podpredsednik republiškega odbora Zveze prostovoljcev za severno mejo Lojze Ude.

P. A. — OGAREV

PIRAN

Odkrili so doprski kip Ivetu Osredkarju

Ive Osredkar—Stipe je s starši in še štirimi brati živel v Ljubljani na Vilharjevi cesti števil. 2. Bil je mornariški oficir — poročnik korvete, ki se ni mogel sprijazniti z dejstvom, da je Jugoslavija in z njo njena mornarica v letu 1941 postala tako lahek plen okupatorjev. Ko se je tedaj vrnil v Ljubljano, je postal aktivist Osvobodilne fronte, v začetku maja meseca 1942 pa je odšel k partizanom v Poljsko četo. S prvim vodom te čete, katerega je nekaj časa tudi vodil, se je udeležil mnogih akcij, v katerih je bil izredno hraber. Padel je komaj tri mesece potem, ko je prišel v partizane.

Dne 3. avgusta so namreč Nemci krenili na Blegoš, kjer sta se tedaj zadrževali Selška in Poljska partizanska četa. Pravočasno se je trem nemškim obročem izognila Selška, Poljska pa se je morala prebiti. Juriš mimo starih italijanskih utrd na vrhu Blegoša je zahteval prvih 5 žrtev, med katerimi je bil tudi Ive.

Ive Osredkar—Stipe je bil prvi slovenski mornariški oficir, ki je odšel v partizane, in tudi prvi, ki je kot tak v partizanih padel. V počastitev praznika mornarice so mu 11. septembra v Piranu, v Pomorskem muzeju Sergeja Mašera, odkrili doprski kip. Slovesnosti so se udeležili tudi njegova brata Marko in Milan Osredkar z družinama ter podpredsednik skupščine Ljubljane Sergej Vošnjak, ki se je ob položitvi venca zahvalil piranski občini za pozornost do borcev NOV iz Ljubljane. Venec k doprskemu kipu je položila tudi delegacija skupščine občine Ljubljana—Bežigrad, kjer je Ive preživel svoja otroška leta.

Ivetove posmrtni ostanke so po vojni prenesli v Radovljico, kjer sta pokopana tudi brata Savo in Radko, ki sta prav tako padla v partizanih, na Gorenjskem.

S. K.

BEŽIGRAD

Izlet — nagrada in spodbuda za delo

Odbor ZRVS občine Ljubljana—Bežigrad je večino najbolj aktivnih članov za enoletno delo nagradil z zanimivim izletom. Vodstvo izleta, ki je imelo program izdelan z vojaško natančnostjo je tu moralo kloniti pred samostanskim redom. Po eni uri čakanja je tudi ta skovana prišla na vrsto in si v pol ure ogledala tisto, kar ji je dobro podkovan samostanski vodič pokazal.

Ni pa bilo treba čakati na ogled krajevnih zbirk NOB, ki je v sobi poleg glavnega vhoda v zanimivi samostan. V zbirki je prikazano sodelovanje samostana s partizani, nasilno bivanje belogardistov v samostanu od 7. novembra 1942 do 20. februarja 1943, ko so jih pregnale partizanske brigade, pokol 4. čete Cankarjevega bataljona na Javorici, majhni vasi nad Pleterjem dne 16. marca 1944, ko jo je zaradi izdajstva preseñnilo 600 esesovcev in gestapovcev itd.

Naslednja postojanka je bila Kostonjeva. Izletniki so se najdlje zadržali v Lamutovem likovnem salonu, kjer je 70-letni slovenski umetnik Tone Kralj ob 50-letnici umetniškega udejstvovanja razstavil čudovite slike na platnu, plastiko in grafične liste. V posebno zadovoljstvo pa je bil izletnikom »ogovor s samim umetnikom«, ki je na travniku, kjer so razstavljali izdelki Forme vive, iz več metrov visokega hrastovega debla izrezoval »Tri dobe«, za kar je že leta 1921 izdelal grafično študijo v lesorezu.

Tretja postojanka je bil Posavski muzej v Brežicah. Poleg prečudovitih stropnih fresk je tu mogoče videti izkopanine iz mlajše kamene dobe, iz železne dobe, iz dobe Rimljanov pa vse do kmečkih uporov in naše zadnje revolucionarne zgodovine. V oddelku NOB so izletniki spoznali na fotografijah nekaj tovarišev, s katerimi so se tu borili proti okupatorju.

V bližini Brežic, v gostem ravninskem gozdu so Brežičani, skoraj vsi nekdanji partizani, položili venec k spomeniku desetim mladincem iz Krškega, ki so jih tu poleti 1941 ustrelili Nemci.

Zadnja postojanka so bile Svete gore, kjer se je zakasnelo kosilo prileglo kot le kaj. Čeprav nekoliko utrujeni, so bili vsi z izletom zelo zadovoljni. S tem pa je bil dosežen osnovni namen organizatorjev izleta.

S. K.

LJUBLJANA

Darilo kozjanskim borcem NOV

V okviru praznovanja praznika krajevnih skupnosti »Posavje«, ki združuje naselja Ježica in Stožice

Janez Dremelj izroča darilo borcem na Zabukovju

v Ljubljani, je večja skupina predstavnikov odbora krajevnih skupnosti in odbora združenja borcev NOV odšla na Zabukovje pri Sevnici. Šli so na obisk k staršem otrok, ki so letos poletni 10 dni prebivali pri članih ZB na Ježici in v Stožicah. Ponovno snidenje s temi otroki, njihovimi starši in drugimi vaščani, ki so se v velikem številu zbrali v Zabukovju, je bilo pristrčno, a ne navadno, saj kaj takega v teh krajih še niso doživeli, niti pričakovali.

Poleg predsednika krajevnih skupnosti Zabukovje, kraja, ki združuje 5 okoliških vasi, in predsednika združenja borcev NOV iz te vasi, je »Posavce« pozdravil tudi predsednik občinske skupščine Sevnica, ki se je med svojimi občani in gosti zadržal do poznega popoldneva. Po več kratkih a pristrčnih pogovorih, pozdravih in zahvalah so gostje skupaj z domačini položili venec k spomeniku padlim borcem NOV, na katerem je 36 imen.

To ni bil navaden obisk, niti niso bili Posavci navadni gostje. S seboj so prinesli nov televizijski aparat in ga poklonili tamkajšnji organizaciji ZB NOV in njihovi krajevni skupnosti. Podarili so jim tudi več kot 20 zabojev oblek, perila in obutve. V razpoloženju kot na kakšni majhni veselici so se sklepala nova prijateljstva in dogovarjali novi posamični obiski Ljubljančanov na Kozjanskem. Še najbolj pa so bili ponovnega srečanja veseli otroci, ki so goste že poznali, saj so jih ti vabili, da drugo leto spet pridejo v Ljubljano.

STANE KOMAN

ŠIŠKA—DRAVLJE

Izlet članov ZB na Notranjsko

Združenje borcev Dravljne v Ljubljani je močno, saj ima 340 članov. Vsako leto prireja izlete v partizanske kraje. Letos se je 30. avgusta z dvema avtobusoma odpeljalo kar 94 članov na izlet v Loško dolino, a naše razpoloženje je na žalost motil dež.

Za trenutek smo se ustavili najprej v Cerknici. Večji postanek smo imeli v Ložu. Tu smo si ogledali bogat muzej NOB, kjer nam je tolmačil vso zgodovino te partizanske doline upokojeni major

NOV in pisatelj Matevž Hace. Muzej je zelo dobro urejen in je v njem prikazana borba Loške doline in bližnje Primorske.

Pot smo nadaljevali proti Starému trgu, ki se lepo razvija, ker ima tam podjetje Brest iz Cerknice svojo podružno poslovalnico. Nad Starim trgom je 1 km oddaljen znani partizanski spomenik padlih v NOB, pod katerim je grobnica nad 600 borcem in žrtev iz 22 naselij Loške doline. Tudi tu nam je Matevž Hace tolmačil dogodke iz NOB. K spomeniku smo položili venec.

Nadaljevali smo pot do Iga vasi in Kozarišča, ter zavili še po gozdni cesti do Zupanovega laza, kjer so v letu 1947 postavili sredi gozda 60 padlim borcem spomenik, ob katerega smo tudi položili venec.

Skozi Iga vas smo krenili do Kozarišča, kjer smo imeli v gostilni pri gradu Snežnik skupno kosilo. Tu smo se nekoliko pomudili v prijetnem pogovoru o izletu, ki nam ga je žal kvaril neprestani dež. Vračali smo se skozi Lož in nato prek Nove vasi na Blokah do Vel. Lašč. Nekoliko smo postali tudi na Turjaku.

Kljub dežju je vsem bil dobro zamišljen izlet zelo všeč. Zeleli so, da bi ga ponovili morda drugo leto, seveda, ob lepšem vremenu. Priznanje naj velja organizatorjem ZB Dravljne, da je izlet potekal po programu, kakor tudi podjetju SAP za ugodno vožnjo.

STANKO SKOCIR

Poizvedba

Avgusta 1941 je padel nad Dovjim Mirko Korbar, pripadnik kurirske postaje GT 19. Nosil je železničarsko uniformo, po izjavah nekaterih pa je bil doma nekje iz okolice Skofje Loke ali Medvoda, oziroma je bil morda tam v službi. Na postajo je verjetno prišel s Koroškega.

Pripravljam knjigo o padlih kurirjih pod Karavankami, zato bi rad Korbarjeve točne podatke. Prosim svoje, naj mi sporočijo svoj naslov.

Jože Vidic,

Povšetova 104/d, Ljubljana

Prosimo tovarišice, ki nam je pisala okoli 10. septembra pismo, v katerem se pritožuje čez razmere v zdravstvu in čez odnos zdravnikov do borcev, naj nam sporoči svoj naslov, da bi kaj zanj ukrenili. Ta tovarišica, kot se da razbrati iz pisma, živi nekje na Gorenjskem, bila je borka dve leti in pol, mater so ji fašisti ustrelili, oče je bil v internaciji. Uredništvo TV 15

Ob tabornem ognju

PRI MRAVLETU V DOVČAH:

„Samo eden prihaja...“

se je vaša brigada vrnila z Dolenjske. Na srečo so imeli pri Mravletovih tako velik skedenj in hlev, da je lahko pri njih prenočil cel bataljon. Mravle nama je s ponosom povedal, da ni bila njegova hiša niti dva dni brez partizanov. »Ko ste vi odšli, so pa takoj drugi prišli,« je dodala Katarina.

»Povej mi tovariš Miha, ali vas pogosto obiskujejo znanci in prijatelji partizani?« sem ga vprašal.

»Na žalost vama moram povedati, da prihaja samo eden... To je Jože, ki naju obišče vsako leto. Z njim obujava spomine na nekdanje čase,« mi je odgovoril po kratkem premolku.

Tovariš Mravle je vsa vojna leta odstopal svojo izbo s toplo pečjo raznim štabovcem, hlev in skedenj pa sta bila vedno na razpolago številnim borcem!

Ko sva slišala njegove besede, nama je postalo nekoliko nerodno. Konec koncev sva se tudi midva oglašila prvič po tolikih letih. »Maribor je daleč...«, sva se skušala opravičevati. »Saj so drugi veliko bližje, pa jih ni, čeprav bi jih bila z ženo zelo vesela,« je povzel Mravle. »Morda bodo sedaj, ko smo iz doline napravili cesto in se lahko pride do hiše z avtom, le prišli,« je dejala Katarina.

Na vprašanje, kako kaj živita, sta povedala, da še kar gre. »Pred leti sem zaprosil za skromno pokojnino, ki bi na stara leta kar prav prišla. Povedali so mi, da nimam pogojev, ker imam le kakih sedem let delovne dobe. To je premalo, saj vem!« Njuno posvetbo res ožega precejšnje površine — grmovje, skale in strne bregove — na taki zemlji pa bolj malo zraste in davki tudi niso majhni.

Ko sva se s prijateljem že v mraku poslavljal od obeh Mravletovih, smo si toplo stisnili roko kot dolgoletni prijatelji, pa čeprav je od tistih dni minilo več kot petindvajset let

FRANC SRNEL

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

SMRT NARODNE HEROJKE TONČKE ČEČ

Zadnji nasmeh

Bolniška baraka v Auschwitzu je bila v poltemi. Zrak je bil gost, da bi ga lahko z nožem razrezal, in težak kot svinec. Sedal je na pljuča, da so komaj dihal, tiščal je svoje prebivalce k tlom, ko da jih hoče zadušiti.

Moreča tišina je vladala v baraki. Le od časa do časa jo je pretrgal strašen, srce trgajoč krik interniranke, ki se ji je bledlo.

Bil je mesec november, mesec, ko je razsajala po taborišču pegavica (tifus). Ustnice interniranih so bile vse razpokane od žeje. Vsaka, ki se je je ta bolezen dotaknila, je za vedno odšla od nas. A teh je bilo veliko, ogromno. Ležale so vsepovsod: po kajah, po ilovnatih tleh barake, pred vhodom v barake, tako tesno druga ob drugi, da nisi imel prostora niti za nogo, da bi prišel do vrat barake. Zunaj ob baraki pa so ležale na kupu druga vrh druge — kot drva za zimo.

V tej baraki je ležala tudi Tončka. Iznenada so se znašle ob njeni koji vse tri: Štefka Štiblerjeva, Dana Ročnikova in Mimica Kovačeva. Začuden so se spogledale in dejale druga drugi: »Ali ti je le uspelo priti?« Kajti zelo težko je bilo priti iz enega dela taborišča v drugega. Bila so obdana z žico, pred vsakimi vrati pa je stala straža. Toda dekle ta so se znašale: vedela so, katera straža jih »pozna«. Saj te straže so bile interniranke in tudi mednje se je dalo vrniti »svoje ljudi«.

Štefka je dejala: »Dr. Zdenka Nejedly mi je rekla, da se je Tončka danes zelo dobro počutila. Gotovo je kriza že mimo,« je še dodala.

»No, kako je Tončka?« jo je vprašala Mimica.

»O, še kar gre,« ji je odvrnila Tončka. Nenadoma se je zasmejala in dejala: »Ali veš kako sva se srečali na Kozjanskem? Kmalu te ne bi bila spoznala, taka brhka kmetica si bila. Ni čuda, da te Nemci niso spoznali!«

»Velikokrat sem bila celo brez vsake legitimacije,« ji je odvrnila Mimica in se prav tako nasmešnila spominu.

Potem se je Tončki stemnil pogled, spomin se je dotaknil težkih trenutkov izdaje, ki je započela njeno usodo. »Prekleti, prekleti!« se ji je utrgalo iz prsi.

»Nikar se ne razburjaj, Tončka, ne misli zdaj na to!« so ji hkrati dejale vse tri in jo na vse načine mirile in božale.

A videti je bilo, da spomin vse bolj oživlja: Kako srečna je bila, ko se je po tistem napadu Nemcev ranjena prebila do šupe.

»Tu se bom skrila,« si je mislila. »Nihče me ne bo tako kmalu odkril. Se jih bom tolkla, fašiste!«

Toda zmotila se je. Prišel je kmetov sin po nastil, pa jo je našel. Mitro je poklical očeta. Ta se je ves cedit od prijaznosti. Pomagal ji je v hišo, ji obvezal rano in se nahanil jo je. Ravno ko je jedla, so se široko odprla vrata — in prikazali so se do zob oboroženi Nemci. Na beg ni bilo misliti — orožja ni imela.

»Dvignite roke, aretirani ste,« so ji zavpili po nemško.

Delala se je nevedno in vprašala od kdaj pobirajo bolne žene v nemško vojsko. Vodja se je zarežal nanjo kot razjarjen pes in dejal, naj rajši odda orožje.

»Orožje? Le kakšno orožje? Saj vidite da imam zavito nogo. Padla sem na strmem bregu,« je odvrnila brez strahu Tončka.

Toda to je bilo očitno. Nemcu preveč. Takrat jo je prvič udaril tako silno, da je kot žoga zletela po tleh in iz nosu se ji je prvič pocedila kri...

Da kri, kri... Le od kod je vzela toliko krvi? Neprestano ji je tekla, ko so jo nečloveško pretepali v celjskem Piskru, in nič je ni zmanjkalo. Tekla ji je, ko so jo tako razmesarjeno in boso vlekli po celjskih ulicah, tekla ji je, ko so jo postavili na trg pred množico rjovečih celjskih nemčurjev. Da, takrat si je s to krvjo hotela zabrisati z gubi glave svoje po nemško napisano ime: »Tschetscha. Ne, ni Nemka in tudi nikoli ne bo! Ko so izrodki ljudstva pljuvali vanjo, je zbrala vse svoje moči in zavpila: »Živela Sovjetska zveza! Živela svobodna Slovenija in Jugoslavija!«. In zopet je tekla kri... Ne, klonila ni nikoli, čeprav je njena kri neprestano tekla, čeprav so bile njene kosti polomljene, čeprav je bila vsa ena sama krvava kepa...

»Nikdar in nikoli ne bodo iz mene kaj izvlekli,« si je venomer ponavljala in stiskala pesti v nemni bolečini. Sicer pa kmalu ni nič več slišala, kaj so vpili nanjo, ker je od mučenja oglušela.

Ne, ni gluha. Nenadoma je kakor od daleč zaslišala zvoke glasbe. Vedno bliže je prihajala, vedno jasneje jo je slišala. Joj, kako znana se ji zdi. »Pa saj to je 'kazačok',« si je veselo dejala. Ze je zaslišala udarjanje nog ob tla, ploskanje ter vzklikanje. Ah, to je on, njen mož. Da, to je Moskva. Svobodna Moskva, velika svobodna Rusija. Oh kako je lepo živeti v svobodni državi, ko je vsak tvoj korak prost, ko ni vohljačev, da bi te izdali zandarjem, ki te pretepaajo s puški-

nim kopitom. O, kolikokrat je to okusila ona — otrok rudarskih revirjev! Zanje se je vedno borila, da, za svobodo svojih revirjev. — A tu v Moskvi je lepo živeti, hoditi na predavanja, se učiti o Leninu, ki je ustvaril to lepo svobodno deželo.

»Tudi tvoja dežela bo svobodna,« ji je neprestano zagotavljal njen mož.

»Takšna bo, kot je naša. Pomagali vam bomo, skupno bomo pregnali fašiste!«

Tedaj, ko ji je to dejal, ga je imela najrajši!

Potem je še dostavil: »Ko bo vaša Jugoslavija socialistična republika, tedaj bom prišel tudi jaz k vam.«

»Vanja, dragi Vanja, ali res misliš, da bo tako?« je zavpila Tončka in razširila roke...

Toda Dana, Štefka in Mimica so videle samo premikanje njenih ustnic, glasu ni bilo.

»Glej, kako se smehlja,« je dejala Dana, »le na kaj sedaj misli?« je še dodala, saj je bil njen obraz poln miline.

Gledale so jo in gledale...

»Dekleta, saj ne diha več!« se je prva zavedla Štefka.

»Tončka, Tončka!« je vzkliknila Mimica ter jo prišla za lice, za roke. Toda Tončka ni več odprla oči.

»Mrtva je,« je zajokala Dana.

»Zakaj je morala umreti,« je vzkliknila Štefka, »znosila sem ji vsa zdravila, ki sem jih mogla dobiti.«

»Ne, ne Tončka ne smeš umreti, moraš dočakati svobodo, svobodo svojih revirjev, za katero si se toliko žrtvovala,« je vzklikala Štefka in stresala Tončko, ko da jo hoče znova oživeti.

Pritekle so interniranke druge narodnosti in vprašale po svoje: »Dekleta, kaj se je zgodilo, zakaj tako jokate?«

»Tončke, Tončke Čečeve ni več,« so komaj med jokom izdabile iz sebe. »Taka partizanka, taka komunistka!«

»Ne jokajte, Jugoslovenke,« so jih mirile. »Preveč krvi je dala za svobodo svojega ljudstva... Ne, ni mogla več živeti. To je žena — heroj, njen narod ji bo večno hvaležen!«

JOŽICA VEBLE

POMAGAJ SI SAM
IN UNIOR
TI BO POMAGAL

globtour

Izleti

v Sovjetsko zvezo

Ljubljanska potovalna agencija s sedežem v Ljubljani, Wolfova 1-III, prireja za člane ZZB in njihove družinske člane osemndnevne izlete v Sovjetsko zvezo. Izlet z vso oskrbo stane 1.890,00 dinarjev za osebo, vsakdo lahko plača tudi v 12 mesečnih obrokih. Toda potovanje mora biti plačano v celoti 20 dni pred začetkom, kdor pa do tega časa izleta ne odpove, mora plačati 50 odstotkov celotne cene.

Prvo naslednje tako potovanje bo 13. oktobra. Odhod je jutraj iz Ljubljane z avtobusom na letališče Brnik. Prihod v Moskvo ob 14. uri po krajevnem času, nato prosto popoldne. Naslednjega dne si bodo izletniki ogledali mesto in Leninov muzej, tretji dan Kremelj in orožarno, nato pa še Tretjakovsko slikarsko galerijo. Četrty dan bo ogled stalne razstave gospodarskih in tehničnih uspehov, popoldne pa panorame Borodinske bitke. Zvečer se bodo s posebnim vlakom odpeljali v Leningrad.

Petega dne si bodo potniki ogledali mesto Leningrad, dvorec Smolni, križarko Auroro in Ruski muzej. Sestega dne ogled pokopališča, kjer je pokopanih 600.000 meščanov, pomrlih od lakote med nacistično blokado v II. svetovni vojni, Petrovskovske trdnjave ali Isakijevske cerkve. Sedmi dan — ogled Ermitaža in letnega dvorca Petra Velikega, nato pa vrnitev v Moskvo, prav tako s posebnim vlakom in spalnikom.

Osmi dan bo vsak imel prost čas za ogled mesta in sprehode po njem, popoldne odhod. Vrnitev v Ljubljano ob 19. uri. Potniki se lahko šele tega dne vrnejo iz Leningrada z letalom ter nadaljujejo pot v Ljubljano.

Prijave sprejemata pisarni Globtoura v hotelu Slon v Ljubljani (tel. 20-029) ter v Prehrana-supermarketu (tel. 310-655).

Novoteks

NOVO MESTO

specializirana tovarna za proizvodnjo česanih volnenih tkanin iz 100% volne in mešanice poliestera

priporoča

potrošnikom svoje proizvode, iz omenjene kvalitete, ki se ne mečka, je odporna in zelo praktična za nošenje.

Poleg tega priporočamo iz svojega novega proizvodnega programa tudi hlače za mladino, moške in ženske v čudovitih barvnih kombinacijah in modelih.

V kratkem na knjižnem trgu najnovejša knjižica ponatisov iz »Primorskega dnevnika«

Iz knjige „AULA IV“

Vsi procesi pred fašističnim posebnim tribunalom proti Slovincem in Hrvatim in drugim antifašistom Julijske krajine od 1927—1943 (brez procesov pred vojnimi sodišči).

Knjiga vsebuje: čez 500 imen obtožencev s kratkimi izvlečki iz obtožnic; vse fotografije ustreljenih slovenskih in hrvaških obtožencev, ki jih je uredništvo Primorskega dnevnika moglo najti, več drugih dokumentarnih fotografij; uvodna beseda (Vladimir Kenda); predgovor (Srečko Vilhar).

Na knjižico, ki bo v kratkem izšla v Trstu, opozarjamo v prvi vrsti: vse Slovence v Italiji, zlasti pa vse organizacije bivših političnih preganjancev ter bivših partizanov, vse občinske odbore Zveze združenih borcev v Sloveniji, vse preživle obsojence, vse sorodnike obsojencev.

Vse, ki se za ponatis zanimajo, prosimo, naj pohitijo z naročili in sicer: v Trstu: pri uredništvu Primorskega dnevnika — Ul. Montecchi 6, tel. 93-808 ali 94-638; pri upravi Primorskega dnevnika — Ul. sv. Frančiška 2, tel. 37-338 ali Ul. Montecchi 6/II (tel. 95-823); pri Tržaški knjigarni, Ul. sv. Frančiška 20, tel. 61-792 Ul. XXIV Maggio 1, tel. 3382; v Ljubljani: ADIT — DZS, Stari trg 3, tel. 22-207.

Cena: 500 lir ali 10.— N din.

NAROČILNICA

Obvezno se naročam na dokumentarno publikacijo

Iz knjige »AULA IV«

(Ponatis iz Primorskega dnevnika)

Cena 500 lir ali 10.— N din

Publikacijo mi pošljite: po povzetju, tako da bom plačal ob prevzemu na pošti, ali kot navadno tiskovino po pošti s priloženo pošto položnico, s katero bom nakazal denar.

(Nepotrebno prečrtajte!)

Kraj in datum

Podpis

NASLOV NAROČNIKA (izpišite s pisalnim strojem ali s tiskanimi črkami)

Ime in priimek

Kraj

Ulica

Pokrajina

Država

Utrinki in odmevi

Kaj je s „parkom spominov“ v Petanjcih

Pomislike imam, da je občina Murska Sobota s pristankom občinskih političnih organizacij in celo ZB privolila, da se »Park spominov« dr. Vaneka Šiftarja v Petanjcih v Prekmurju proglasi za nekaj občinski, javni kraj spominov na NOB. K zapiskom teh pomislekov me je opozorilo TV-15 z dne 15. julija 1970, v katerem sporoča, da je ta »Park spominov« obiskal iz Sovjetske zveze Vladimir Petrov Ivanovič, sin pokojnega Ivana Petrova Ti-mofejeviča, oficirja RA, ki je padel v zadnjih dneh druge svetovne vojne v Prekmurju.

Razen pretresljivega srečanja sina z očetom na pokopališču v Soboti opisuje član sovjetskega komiteja vojnih veteranov L. Judin v časniku mesta Baku, katerega prevod je TV-15 priobčil v isti številki, tudi obisk »Parka spominov« v Petanjcih takole: »Park spominov leži daleč od Bakuja in več kot uro bo rabilo moderno zračno letalo, da se bo približalo majhni točki ob meji Jugoslavija—Avstrija. Ne daleč od mesteca Murska Sobota vas pa avtomobil v pol ure pripelje tja, kjer so se v aprilu in maju leta 1945 odvijali hudi boji jugoslovanskih in sovjetskih vojakov z umirujočim fašizmom. Danes cvete tu bujno življenje, sredi katerega zeleni predel spominja na te dni in kjer visoke žalužke, smreke in jelke govorijo o skrbi živih za mrtve. — Pri vratih parka vas dočaka mož v letih, močne postave, z žuljavimi rokami, prisrčnega nasmehom in se vam takole predstavi: 'Doktor zgodovinskih ved Vanek Šiftar,

upravitelj parka«.

Kakor se po zgornjem pisanju lahko razlaga, je namen političnih organizacij v Soboti, da naj bi ta »Park spominov« dr. Vaneka Šiftarja bil pomembna manifestacija navezovanja spominov na NOB.

Ne oporekam, da dr. Vanek Šiftar ne bi imel svoj privatni park kakršnihkoli spominov in da ne bi smel v ta svoj park presajati dreves iz različnih zgodovinskih krajev NOB, iz Auschwitza in drugod. Tudi mu ne bi smel oporekati, če so na njegovo prošnjo prihajale iz različnih držav sadike, semenje in »zemlja pomešana s pepelom in krvjo«. Se posebno je lepo, kakor pravi L. Judin v že omenjenem članku, da je Šiftarjeva mati posadila »na grob svojih dveh sinov cipresi...« Vse to je lepo in prav. Ne bi pa bilo prav, da se ne bi pozanimali tudi za medvojno delo dr. Vaneka Šiftarja, ki je ta park razširil z drevesi iz različnih krajev pomembnih med drugo svetovno vojno.

Vem, da ne bi smel brskati po preteklosti dr. Vaneka Šiftarja med NOB, saj je vsak v vojnem času prostovoljno ravnal, kakor je sam hotel. Če pa srečujemo dr. Šiftarja v »Parku spominov« kot tolmača časov in čustev borbe proti fašizmu, pa se mi zdi da imamo ne samo pravico ampak tudi dolžnost, da pogledamo, kje se je dr. Šiftar nahajal med vojno. Soočenje s časom med NOB je še tako blizu, da je moralno vezano na slehernega človeka, če ta stopa v javnost v zvezi z NOB.

Če bi politične občinske organizacije v Soboti, posebno pa ZB hotela izbrati kraj za manifestacijo spominov na NOB, naj za to ne bi izbrale »Park spominov« dr. Vaneka Šiftarja, ampak naj bi izbrale kraj v Prekmurju, ki je povezan z borbo proti fašizmu. Tak kraj je recimo pri Gančanih, kjer je leta 1941 padel Stefan Kovač in bil ranjen Vinko Megla, oboje heroja. Tak kraj bi tudi mogoče bila Kirbičeva viničarija na Veneči, kjer sta padla oktobra 1944 Dane Šumenjak-Miran in Franc Kosi. Dalje — mogoče bi bil tak kraj Volgarjeva

koča v motvarjevskem gozdu, kjer je bila konec januarja 1945 ustanovljena Prekmurska četa. Na »Park spominov« dr. Vaneka Šiftarja pa nas ne vežejo nobeni spomini, razen mogoče to, da je cerkvico s poševnim križem ob »Parku spominov« med zadnjimi boji na Muri oplazilo nekaj strelcev.

Posebno pa ne bi smel biti dr. Vanek Šiftar javen tolmač borbene in domovinskih čustev zaradi svojega zadržanja med NOB. Povedal bom zakaj ne.

Dr. Vanek Šiftar je leta 1941 zapustil narodnoosvobodilno gibanje v Prekmurju in se skril.

Jeseni leta 1943 je šel v madžarsko vojsko in je vse do konca vojne nosil uniformo madžarskega okupatorskega vojaka. V madžarski vojski je bil karpasomanjš (to pravijo, da je nekaj vojak-džak, kandidat za oficirja). Ko sem pripravil knjigo »Prekmurje 1941—1945«, sem našel v muzeju v Murski Soboti izjavo predvojnega načelnika dr. Franca Bratine, ki so ga Madžari po okupaciji Prekmurja sprejeli v službo. Ing. Koloman Cigiut je namreč dr. Bratine 27. 9. 1956 v »Obmurskem vestniku« očitil, da dr. Bratina ni uničil seznama »redovnih komunistov«, ampak je te sezname izročil Nemcem. Dr. Bratina je 6. 3. 1957 odgovoril s protestnim pismom uredniku »Obmurskega vestnika«, ki ga pa ta ni objavil. Prepis pisma je dr. Bratina poslal tudi soboškem muzeju. Iz tega pisma citiram tisto, kar piše dr. Bratina v zvezi z dr. Vanekom Šiftarjem:

»Nemci niso našli ničesar, čeprav so njihovi ljudje, večji slovensčine, vse prebrskali. Se manj pa so seveda našli čez deset dni Madžari. Sicer pa bi se Cigiutu tekom petnajstih let končno le lahko posvetilo, da omenim le dva slučaja, da npr. Čačinovič Rudi iz Rakičana nikakor ne bi bil sprejet v madžarsko oficirsko šolo in postal madžarski oficir, če bi imeli Madžari uradni seznam komunistov, in Vanek Šiftar bi tudi bil prej v zvezi ali internaciji, kakor pa bi bil sprejet v okupatorsko oficirsko šolo in postal Hortijev oficir in imel v

Keszthelyju delež pri obuki rekrutov za boj proti ruskim komunistom...«

Ko sem dr. Vaneku Šiftarju to pismo omenil, mi je takole pisal: »Nikdar nisem bil v vojaški borbeni formaciji, ampak samo v terenski edinici, za katero veš, kako je bilo njihovo delo. Posebej pa Ti pojasnim, kako je to izgledalo v 111. fog. vanatot oszta-ly Kesthely. To je bila edinica, v kateri so bili nekaj časa karpasomanjši, ki so odšli v oficirsko šolo, potem ko so si pridobili potrebne čine. V tej edinici pa smo bili Prekmurci (tudi iz Tvoje okolice), Medžimurci, Rusini in Srbi. Obleženi kak je pač bilo mogoče, v uniforme, navol v civilu ali v celem v civilu. Naše delo je bilo, da smo — ker si bil vojak, več kakšno delo je v konjušnicah — povprečno imeli v hlevu nekdanjega hotela Amazon (mi nismo bili v kasarnah — ampak v hlevih) po 70 bolnih konj. Pri tem sem mnogo mnogo noči dežural, da se noben konj ni smel posrati niti poscati na slamo. In če se je, me je dežurni oficir ali podoficir, ki je prihajal iz kasarne, pošteno plazoval in celo tako, da sem plazeč po trebuhu moral v rokah pred nosom nositi ven na gnojnice konjski drek itd. Pa pustimo to. V tej edinici smo s konji, ki so si nekoliko opomogli, vozili gnoj in delali na posestvu barona Feštetiča, v prostem času pa smo hodili žagat drva po hišah in čistili stranišča. In pri tem je gospoda včasih, ko sem se nosil karpasomanj, z velikim »spoštovanjem« pozdravljala jugoslovanskega jurista, ko jim je čistil stranišča itd. V tej edinici so bili ljudje, ki so jih strahovali tudi tako, da so pobrali na pol žide in jih nam v »poduku« streljali in nato pa v enem primeru mrtve izkopali in obesili na kandelabre, mimo katerih smo hodili tudi mi... Tovariši, s katerimi sem bil povezan in so bili zastavniki, so v kritičnem času izposlovali pri nekem poročniku, da sem dobil eno zvezdo, kar pomeni, da sem postal orveto, kar je še manj kot kolobar, saj je nad tem činom še bilo pet do oficirskega čina. To se je zgodilo zaradi tega, ker so me tako rešili neprestanega dežuranja pri konjih, to pa se je zgodilo jeseni leta 1944...«

Ali je imel prav dr. Bratina, ki svoje izjave še leta 1966 ni hotel preklcati, dr. Šiftar pa ga ne toži, ali je imel prav dr. Šiftar, ki opisuje svoje skoraj dveletno življenje v madžarski vojski bi bilo treba raziskati, če bi se že hoteli dokopati do resnice. Vendar pa niti v primeru izjave dr. Bratine, niti v primeru izjave dr. Šiftarja politične organizacije in posebno ZB v Murski Soboti ne bi smele dovoliti, da bi park dr. Vaneka Šiftarja postal javen kraj, kjer njegov »upravitelj tolmači borbo proti fašizmu in čustva iz NOB.

Če bi za vse, kar je napisal dr. Vanek Šiftar vedel, recimo, Vladimir Petrov Ivanovič, ki je prišel na grob svojega očta, ne vem, če bi hotel iti »po alejah Parka spominov«, po katerem bi ga vodil »doktor zgodovinskih ved Vanek Šiftar, upravitelj parka«. Najbrž ne bi hotel iti ne on in nobeden izmed borcev NOB, če bi vedel, da bi se bil dr. Šiftar lahko priključil prekmurskim partizanom, kajti organizacija OF se je leta 1944 v Prek-

murju razmahnila in kakor sem že omenil, so padale mnoge žrtve. Ob kapitulaciji Hortija pred Hitlerjem in ob nastopu Salasija, ko je velikanski del madžarske vojske razpadel ali pa je bil povsem demobiliziran, je večina mobiliziranih prekmurških fantov dezertirala. Priključili so se gibanju ali pa so se skrili doma. Madžarska policija je do konca vojne 30 izmed teh fantov brez sodnih procesov postrelila po domačih dvoriščih.

Ob vsem tem, kar sem že povedal, se mi zdi še potrebno omeniti, da so bili »zakoni« OF povsod enaki in niso dovoljevali, da bi nekateri Prekmurci imeli nekakšno svojo OF v madžarski vojski ali na univerzah v Madžarski, kjer so vedrili, drugi pa bi morali v imenu OF s puško v roki v borbi proti okupatorju ginevati. Naloga, ki jih je dajal glavni štab NOV Slovenije prekmurskim partizanom, bi morale seveda takrat veljati tudi za dr. Vaneka Šiftarja, če bi hotel zdati biti tolmač tistega časa. In ena izmed depeš glavnega štaba z dne 13. januarja 1945 se glasi takole:

»Prekmurje! Potrebno je že sedaj ustvariti v Prekmurju vojaške enote. Te naj bodo majhne po številu, 5 — 15 mož. Izogibajte se večjim skupadom in vršite diverzantske akcije; napadi in zasede na manjše patrle s ciljem pridobivanja orožja, uničenj vlakov, avtomobilov, sabotaze. Važno je čiščenje kvizlingov in politično delo na terenu. Večjih enot zaenkrat ne ustvarjajte, dokler ne zgradite prvih vojaških kadrov. Na vsak način napravite kanale proti Hrvaški in Pohorju za transport večjega števila novincev. V Haloze smo poslali četo iz Kozjaka, poizkusite se povezati in tja pošiljajte novice. O vseh vojaških akcijah poročajte. Začasno vodstvo vojaških enot naj prevzame politični forum. Direktive boste dobivali od glavnega štaba Slovenije. — Komendant Kveder, komisar Kidrič».

Iz vsega tega najbrž sledi: Če je dr. Šiftar kdaj nameraval ustanoviti javni park spominov in v njem biti tolmač časov med NOB, ne bi smel iti v madžarsko vojsko, ne bi smel v tej vojski tako poniževalno skrbeti za počutje bolnih vojaških konj, ne bi smel obdelovati polja barona Feštetiča, in ne bi smel pomivati stranišč madžarski gospodi. V Prekmurju bi se moral vključiti v OF, ki bi mu poskrbela ne samo obleko in orožje, ampak bi mu dala tudi častno vlogo, v katero se zdaj na čuden način vsiljuje.

Za to končno le nosijo odgovornost politične organizacije v Soboti, ki so celo poslale v »Park spominov« sina padlega oficirja RA, katera je zajela dr. Šiftarja še v madžarski vojaški uniformi. Dr. Šiftar je namreč stregel »umirajočemu fašizmu« do zadnje ure.

Predlagam naslednje:

1. »Park spominov« dr. Vaneka Šiftarja naj ne povezuje spominov v NOB kot javen kraj, kamor bi pošiljale soboške politične organizacije in ZB različne delegacije. Park naj bo privatna stvar dr. Vaneka Šiftarja.

2. Kraj, ki naj bi predstavljal resnični simbol odpora, naj bi mogoče bilo mesto, kjer je padel Stefan Kovač.

FERDO GODINA

Pravna posvetovalnica

Izračun invalidske pokojnine

Naši bralci se večkrat obračajo na nas s prošnjo, da jim sporočimo, ali je njihova pokojnina, bodisi starostna ali invalidska, pravilno izračunana. Pri tem ravnajo pravilno tisti, ki nam pošljejo odločbo o priznanju pokojnine, bodisi v originalu ali prepisu. Le na ta način lahko vidimo, za kaj gre, kajti pojasnila večine bralcev so nepopolna. Izračun pokojnine pa ni tako preprosta stvar. Naša bralka I. P. iz Kranja nam je poslala odločbo o priznanju invalidske pokojnine in vprašuje, zakaj je ta tako nizka. Ker je NOV vstopila leta 1944, ve, da bi se ji pokojnina morala povečati za 30 odstotkov. Čeprav se ji je pokojnina dejansko povečala za 30 odstotkov, je to v odločbi prezrla. Njen primer smo uporabili, da našim bralcem vsaj v glavnih potezih nakažemo izračun pokojnine.

Kaj zavod za socialno zavarovanje najprej ugotovi? Seveda prihaja pri invalidski pokojnini v poštev invalidnost, ki mora biti ugotovljena po invalidski komisiji. Postopek pa navadno sproži zdravnik, ki takega delovnega invalida zdravi in prvi ugotavlja njegovo nesposobnost za delo. Odločba ugotavlja torej invalidnost, starost in nato kot eno glavnih okoliščin pokojninsko dobo. Upoštevajo se vse zaposlitve, ki skupaj tvorijo tki. zavarovalno dobo. Pri borceh NOV pa se upošteva tudi posebna doba, to je tista, ki jo je zavarovanec prebil kot borec NOV, kot aktivist, udeleženec v zavezniških armadah, itd. Ta posebna doba se navad-

no šteje dvojno, lahko pa tudi v dejanskem trajanju. Zavod za socialno zavarovanje torej ugotavlja najprej pokojninsko dobo.

Kot osnova za določitev invalidske pokojnine prihajajo seveda v poštev osebni dohodki invalida v zadnjih petih letih pred upokojitvijo. Ugotavlja se povprečni osebni dohodek v vseh zadnjih petih letih. Poprečni osebni dohodek vsakega leta se pomnoži s predpisanim količnikom. Tako določa zakon, ker se upošteva povečanje življenjskih stroškov v posameznih letih. V konkretnem primeru za tovarišico I. P. je bil za leto 1965 ugotovljen poprečni osebni dohodek v letu 1965 v višini 443,65 din. Ta dohodek se je valoriziral s količnikom 160 na din 709,70 din, ta znesek pa se je upošteval pri izračunu poprečne pokojnine zadnjih pet let. Količnik za leto 1966 znaša 121 in 160 in tako naprej za vsako leto posebej. Količniki so izračunani za vsako leto glede na povečanje življenjskih stroškov. Tako se ugotovi poprečni, seveda valorizirani osebni dohodek v zadnjih petih letih.

Toda znesek tako ugotovljenega osebnega dohodka se ne vzame v celoti. Člen 30 pokojninskega zakona določa, da se za izračun pokojninske osnove vzame poprečni mesečni znesek osebnih dohodkov, po katerih je bil zavarovanec zavarovan v katerikoli zaporednih 5 letih zavarovanja ali v katerikoli 10 zaporednih letih zavarovanja. Ta povprečni mesečni znesek osebnih dohodkov pa se vzame za pokojninsko osnovo največ do zneska, ki ga tvori povprečen mesečni znesek zavarovanih osebnih dohodkov v zadnjih dveh letih zavarovanja, iz ka-

terih so bili osebni dohodki vzeti v izračun pokojninske osnove, povečan za 5 odstotkov; če je za zavarovanca to ugodnejše, pa največ do zneska, ki ga tvori minimalni osebni dohodek, izračunan po predpisih, ki so veljali v zadnjem letu zavarovanja, iz katerega je bil osebni dohodek vzet v izračun pokojninske osnove, povečan za 50 odstotkov. Tako se torej izračuna pokojninska osnova.

Glede na leta pokojninske dobe, glede na to, če ima zavarovanec manj kot 20 let pokojninske dobe in če je postal invalid pred 55. letom starosti, se določi odstotek od pokojninske osnove. V tem odstotku je izražena pokojnina. V konkretnem primeru je zavarovanca postala invalid pred 55. letom starosti, ima pa manj kot 20 let pokojninske dobe, zato znaša pokojnina 55 odstotkov od pokojninske osnove.

Tako odmerjena pokojnina se udeležencem NOV poveča, in sicer tistim iz leta 1943 za 60 odstotkov, tistim iz leta 1944 za 30 odstotkov in tistim iz leta 1945 za 10 odstotkov. (čl. 71 invalidskega zakona. Na ta način se dobi spet nova pokojnina, ki pa se lahko tudi zniža. Člen 75 zakona o invalidskem zavarovanju namreč določa, da delovni invalidi II. in III. skupine, ki so pridobili pravico do invalidske pokojnine, ker jim zaradi starosti ni bila zagotovljena pravica do poklicne rehabilitacije, dobe le 90 odstotkov ali 80 odstotkov od izračunane pokojnine, glede na to, ali skupna pokojninska doba dosega ali ne dosega 3/4 delovnih let. Tako je bila tov. I. P. priznana od izračunane zneska pokojnina le v višini 80 odstotkov, kar je znašalo 371,42 din.

HIGIENSKA
PAPIRNA KONFEKCIJA

Taloma

Sladkogorska
SLADKI VRH

Anka Valcl:

Pod esesovskim bičem od Maribora do Dresdena

V Pragi smo srečale policaja, po rodu Čeha. Dal nam je druge obleke, priskrbel hrane, dal potrdilo, da smo bile na prisilnem delu v Nemčiji in da se sedaj vračamo domov. Po enem tednu sem se vrnila domov sestradana, premražena, ranjena in duševno popolnoma strta.

PONOVNO V MARIBORSKIH ZAPORIH

Ker se zaradi oslabelosti nisen: čutila sposobna za odhod v partizane, sem ostala doma, da pridem k sebi. Pa so nacisti ponovno prišli pome in me odpeljali v mariborske zapore.

V celici smo bile Pavla Kukovičič, Angela Kovačič, Fanika Šišernik, Vida Ropota, Slavka Globačnik in jaz. Naslednjega dne sem spet stala pred svojim nekdanjim zasljevalcem gestapovcem Heroldom. Ni mogel verjeti, da sem še živa. »Ker vas ni pobrala taborišna mrzlca, ker ste preživeli strahotno bombardiranje Dresdena, nisem več vaš sodnik. Kmalu boste lahko šli domov.«

Res sem šla domov, toda ne po njegovi zasluzi, marveč zaradi napada zavezniških letal, ki so začela bombardirati 1. aprila 1945. Tako sem doživela še eno bombardiranje. Bomba je padla na zapore...

Ob napadu zavezniških letal na kaznilnico se je rešilo mnogo zapornikov, ki bi bili sicer padli kot talci. V nastali zmedbi sem nagovorila dekleta in žene, med njimi tudi Marico Kerenčičevo, naj zbežijo. Bile pa so preveč prestrašene in si zbežati niso upale. Pobegnila sem čez porušeno zidovje kaznilnice, stekla proti Kalvariji in srečno, toda popolnoma uničena, prišla domov.

Po bombardiranju so Nemci manj obremenjene ujetnike spustili, ostale pa odpeljali v Strnišče, Stržun. Med njimi je bila tudi Marica, ki so jo tik pred osvoboditvijo ustrelili kot talko.

Ko so 6. aprila 1941 iz Gradca pribrnela nad našo domovino nemška letala, sem si v duhu prisegla, da ne bom nikdar služila tem ljudem ter da bom vedno ostala Slovenka.

Bilo je leta 1941, v času, ko kmetje po travnikih spravljajo seno v kupe in ga potem vozijo domov. K čebelarju v Jarenino je prišel moški srednjih let. Zahteval je cvetličnega medu, ker da je bolan na pljučih. Na vrtu se bila sama. Kar naravnost me je vprašal:

»Čujte, gospa, ali vam je vseeno, kako delajo Nemci s slovenskim narodom in kako bodo še delali?«

Tako sem se spoznala s prvim organizatorjem odpora Slavkom Tuhterjem, poklicnim mizarjem, ki je bil doma iz Jurja ob južni železnici. Kot voditelj in organizator KP je bil že pred vojno zaprt v Sremski Mitrovici. Med okupacijo je stanoval v Mariboru v Hutterjevi koloniji. Zaradi močne tuberkuloze je prenehal delati. Svoj zadnji obisk pred smrtjo je imel pri Sabedrovi mami in Ivanu v Gačniku.

TERENSKO DELO

Z učiteljem Ivanom B. in Jožetom S., tajnikom občinske pisarne Jarenina, sem hodila po terenu. Iskali smo možnosti organizacije upora proti okupatorju, iskali smo ljudi, s katerimi bi se lahko zanesljivo povezali, obenem pa širili misel organiziranega dela proti okupatorju.

Nekega dne smo izvedeli, da v Jareninskem dolu že deluje trojka Milan Knuplež, Vinko Mezgec in Ivan Sabeder. Po aretaciji Milana, ki je padel kot prvi talec v Mariboru, smo začasno izgubili stike, dokler ni v Jarenino prišel Vojko L. in tako zapolnil nastalo vrzel.

Marca 1942 nas je Vojko L. organiziral v terensko organizacijo OF, katere naloge so bile: širjenje propagande v obliki osebnih razgovorov, raznašanje literature in letakov, zbiranje živilskih kart, sanitetnega materiala za partizane in za zapornike ter pridobivanje novih somišljenikov. V občinski tiskarni v Jarenini smo ob nedeljah in ponoči naskrivaj tiskali lepake in letake ter jih raznašali na vse strani.

Prvi sestanki OF so bili v kuhinji Julke Zupančičeve. Čim bolj se je organizacija širila in večala, toliko več je bilo odgovornosti in dela. Poklic babice mi je olajšal delo pri navezovanju in vzdrževanju stikov z našimi ljudmi.

Jeseni 1943 je bil v hiši pokojne Julke ustanovljen odbor OF, katerega članica sem postala tudi jaz. Dobila sem ilegalno ime Ljubinica. Ilegalne naloge so bile vsak dan obširnejše in odgovornejše. Poleg poklica babice sem opravljala tudi kurirsko službo. Kurirske poti so vodile po Jarenini, v Jakob, v Maribor, v Miklavž na Dravskem polju in na Kozjak. Pričeli smo tudi prve akcije zbiranja živil in obleke ter obutve ter vse pošiljali v zbirna središča.

nadaljevanje

tapisom tapiflex

somvyl

ZASTOPSTVO KONSIGNACIJA PRODAJA JUGOTEKSTIL LJUBLJANA

KOVINSKO PODJETJE

IMKO

Podjetje za izdelavo in montažo kovinske opreme
LJUBLJANA, Kamniška 41

izdeluje

jeklene konstrukcije, okna, vrata, balkonske in stopniščne ograje, betonske jaške, žaluzije, ventilacije in vse druge v ključavničarsko stroko spadajoče izdelke.

ZA CENJENA NAROCILA SE PRIPOROČAMO.

Oddelek za turizem
LJUBLJANA, Titova c. 38

9. oktobra — 5-dnevni izlet v Rim, ki je jeseni najlepši — z ogledom Padove, Bologne, Firence in Siene;

9. oktobra — za strokovnjake mesne industrije 4-dnevna ekskurzija v Verono — ogled razstave »eurocarne 70«.

V oktobru in novembru vsak četrtek in petek 5-dnevno potovanje z avionom v London. Po Londonu avtobusni ogledi vseh turističnih in kulturnih zanimivosti — reklamna cena: 1.190.— din.

V oktobru in novembru 6-dnevno potovanje v Pariz 6-dnevno potovanje v Pariz z avionom in povratkom z avtobusom preko Dijona, Genova, predora Mont Blanc, Lago di Garde in Verone — po znižani ceni: 945.— din.

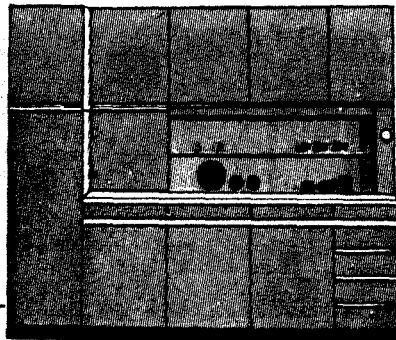
V oktobru in novembru 6-dnevno potovanje z avtobusom iz Beograda v Atene pod vodstvom izprašanih vodičev za din 990.—.

Na voljo so vstopnice in trikotniki za parkiranje avtomobilov ob priliki ogleda 10. svetovnega padalskega prvenstva v Lescah od 6. do 21. septembra 1970.

Prijave, rezervacije in informacije v vseh poslovalnicah SAP Ljubljana.

V SODOBNO KUHINJO — SODOBNO KUHINJSKO POHIŠTVO

kredence izpeljanke iz kuhinje VEGA 55

ljubljska banka

NOVO IME

KREDITNE BANKE IN HRANILNICE LJUBLJANA

Z VARČEVANJEM PRI

KB
LJUBLJANA

DO
IZPOLNJENIH
ŽELJA

Če gradite
pozrite na stroške!

- PREDEN PRIČNETE GRADITI, OBIŠČITE TRGOVSKO PODJETJE »GRAMEX« LJUBLJANA, KURILNIŠKA 10
- PREPRIČALI SE BOSTE, DA IMAMO NA ZALOGI BOGATO IZBIRO NAJRAZLIČNEJŠEGA GRADBENEGA MATERIALA.
- PRIPOROČAMO VAM NAKUP SANITARNE IN OBLOŽNE KERAMIKE IZ UVOZA PO KONKURENČNIH CENAH.
- OBIŠČITE NAŠA SKLADIŠČA V LJUBLJANI, NA LAVRICI IN VRHNIKI

Kulturni obzornik

PO PARIŠKI PREMIERI »BITKE NA NERETVI«

Drugič izmišljeni Draža Mihailović

V glavnem mestu Francije že nekaj časa predvajajo film »Bitka na Neretvi«. Kakor je znano, so Parizani pokazali zanj precejšnje zanimanje in tudi kritika je dala svoje mnenje, ki ni bila enotna v estetski oceni filma. Povsem razumljivo je, da jugoslovanski film o narodnoosvobodilnem boju ni mogel neopažen mimo emigrant-skih skupin, ki svojo prisotnost v Parizu nenehno dokazujejo z raznimi političnimi provokacijami ali z že znano zločinsko dejavnostjo — in tako je prišlo tudi do demonstracij na eni izmed predstav »Bitke na Neretvi«.

Temu bi ne posvečali posebne pozornosti, če bi vpliv naših političnih beguncev ne zašel na strani francoskega časopisja »Le Figaro littéraire«, znan kot glasilo visoke buržoazije, je objavil članek navdihnjen z demonstracijami pariskih četnikov. Avtor Jacques Brice se — potem ko prizna »Bitki na Neretvi« veliko spektakularnost — spušča v »zgodovinsko analizo« filma:

Veliku Bulajiću zameri pred-

vsem to, da ne omenja Draža Mihajlovića, kot vodje četnikov; to da ne takšnih četnikov, kakršnih poznamo mi, ampak »srbskih rojalistov«, ki »so se borili proti okupatorju«. Kot vemo, takšnih četnikov, ki bi se leta 1943 borili proti okupatorju, ni bilo! Očitno pa je da si je hotel avtor (in tisti, ki so za njim!) takšnega Draža na vsak način izmisliti — saj ga v članku dosledno imenuje »veliki srbski vojak«. V tem je jasno vidna želja po ponarejanju zgodovine in rehabilitaciji izdajalca, ki je bil na znanem beograjskem procesu sojen in obsojen, ali — kakor trdi pisec — ubit na ukaz Tita v nekem beograjskem zaporu pred petindvajsetimi leti. Da bi podčrtal svoje nesmiselne trditve, Brice navaja dokaze, ki naj bi jih bili o Draži zapisali Churchill, Roosevelt, Eisenhower in de Gaulle. Onj so si — pravi člankar — edini v oceni »hrabrosti in učinkovitosti tega velikega srbskega vojaka«.

Med drugim Jacques Brice navaja tudi večji odlomek iz »Vojnih

spominov« generala de Gaulle, v katerih le-ta govori o političnih razmerah zunaj Jugoslavije in o dogodkih v Londonu. Znano pa je, da vodilni ljudje v Londonu, Washingtonu in Moskvi niso bili seznanjeni z resničnim stanjem v Jugoslaviji! Draža Mihajlović jim je bil še leta 1944 predstavljen kot borec proti okupatorju a njegovi četniki kot domoljubne borbene sile.

Da zgodovinska resnica o Draži

Mihajloviću ni bila na vpogled v vojnih dneh, je še nekako razumljivo, da pa ni znana oziroma ne če biti znana danes, preseneča... Povsem jasno je, komu služi predstavljanje Draže Mihajlovića kot »velikega srbskega borca« in njegovih četnikov kot »borcev za svobodo« — žalostno pa je, da uredniki znanega francoskega tednika dajejo prostor za propagando tako malo aktualne zgodovinske resnice...

Koncert v počastitev skladatelja Simonitija

V okviru proslav občine Nova Gorica, je bil v dvorani občinske skupščine simfonični koncert orkestra Slovenske filharmonije, prirejen v počastitev 30-letnice umetniškega delovanja goriškega rojaka skladatelja Rada Simonitija. Koncerta, ki je bil

tudi pod okriljem zveze kulturno — prosvetnih organizacij se je udeležilo veliko število ljubiteljev glasbe, med občinstvom pa so bili prisotni ugledni predstavniki družbeno — političnega življenja novogoriške občine ter predstavništvo Slovencev iz Trsta in Gorice.

Koncert je obsegal tri dele. Uvodoma je orkester pod vodstvom dirigenta Marka Muniha zaigral Beethovenovo »Leonoro« št. 3a. Pod vodstvom dirigenta Rada Simonitija, pa je tenorist Rudolf Franci odpel več samospevov, uglasbenih na tekst Karla Destovnika — Kajuh. Ob zaključku pa je orkester pod vodstvom Marka Muniha s solistom violonistom Dejanom Bravničarjem izvajal koncert za violino in orkester Abrahama Hačaturjana.

Predsednik skupščine Rudi Simac je v svojem pozdravnem nagovoru poudaril pomemben prispevek skladatelja Rada Simonitija tako v primorskem kakor tudi v vsem slovenskem kulturnem prostoru ter njegovo živo navezanost na brisko zemljo, katere sin se je vedno čutil. V spomin na ta jubilej je slavljencu poklonil skulpturo goriškega kiparja Kalina. Rado Simoniti se je zahvalil za izkazano mu pozornost ter dejal, da je Soška dolina dala pomembne kulturne može, obenem pa izrazil upanje, da se bodo uveljavili med mladimi še novi talenti ter povzdignili kulturno poslanstvo Nove Gorice tako v primorskem kakor tudi v vsem slovenskem okviru.

Partizanska ljudska pesem

Ob spomeniku padlim borcem

Ko domovina je klicala,
ste se odzvali in ste šli...
Kje vaša trupla so ostala?
Kje stekla je junaška kri?

Ker vi ležite v črni jami,
je nam zasinil lepši dan!
Spomin na vas je tu med nami,
iz kamna trdega sklesan.

M. R.

Ive Šubic: Partizanska ljubezen

IGO LJUBLJANA

Uprava: Trnovski pristan 8, telefon 21-747, 20-869

Obrat: Gradaška 22, telefon 20-103

PODJETJE ZA PROJEKTIRANJE, IZDELAVO IN MONTAŽO OPREME ZA VSE VRSTE KUHINJ, SAMOPOSTREZNIH RESTAVRACIJ IN GOSTINSKIH OBRATOV.

KOMBINIRANI — TOPLOTNI-HLAJENI-NEVTRALNI ELEMENTI, GOSTINSKI HLAJENI, MULTI PLINSKI-BUTANSKI-ELEKTRIČNI KUHINJSKI ELEMENTI, GRADBENO KLJUČAVNICARSTVO, USLUGE.

Zanimivosti

»Bitka na Neretvi« za De Gaulle

Bulajićev film »Bitka na Neretvi« prikazuje od 19. avgusta v šestih največjih pariskih kinodvoranah. Kritiki so bili, kot smo že poročali, deljenega mnenja. Zanimivo pa je, da je general de Gaulle kmalu po premieri izjavil, da si želi po »Kozari« ogledati »Bitko na Neretvi«. Predstavo zanj bodo v Parizu pripravili še ta mesec.

Slovenščina za Italijane

Delavska univerza v Nova Gorici bo v letošnji izobraževalni sezoni priredila tudi več tečajev slovenščine za Italijane. S tem bodo izpolnili željo posameznih italijanskih državljanov iz sosednje Gorice in okoliških krajev, ki so predlagali, naj bi jim omogočili organizirano in sodobno učenje našega jezika. Kaže torej, da je čedalje več Italijanov, ki so dorneti, da je znanje jezika slovenske manjšine tudi zanje velikega pomena.

Zadeva Defregger na filmu

Münchenski škof Defregger, ki je med vojno častnik, je v Italiji ukazal ustrelitev nedolžnih žrtev. Ta dogodek iz dni minule vojne obravnava italijanski film »Dan, ko bog ni bil tukaj«. Režiser Osvaldo Civirani je snemal z neznanimi italijanskimi igralci, premiera pa je bila v Torinu.

Književnost na liniji

Se vedno obstaja in tudi deluje direktna telefonska zveza med Belo hišo in Kremlijem, imenovana »vroča žica« ali »rdeči telefon«. Zadnjikrat je bila ta zveza vzpostavljena leta 1967, v času izraelsko-arabske vojne. Zvezo preizkušajo, vsako uro in tako se niti v Moskvi niti v Washingtonu ne zgo-di, da bi ne bil kdo pri telefonu. Pred nekaj dnevi so v Washingtonu odkrili, da je to najbolj lirčna in najbolj literarna telefonska zveza na svetu. Američani pošiljajo po »vroči žici« navadno pesmi, na primer verze Roberta Frosta, medtem ko Rusi najraje vračajo kratke zgodbe Antona Čehova.

Prva knjiga Ljudmile Kosigin

Ljudmila Kosigin, hči sovjetskega predsednika vlade, velja za odlično amerikanistko, torej poznavalko ZDA. Pred kratkim je objavila svojo prvo knjigo »Sovjetska Rusija in Združene države 1917—1920«. Avtorica, z močnim priimkom Ljudmila Gvičijana za-trjuje, da ima ameriška politika v Vietnamu svoje korenine v doktrini predsednika Woodrowa Wilsona, ki se je po oktobrski revoluciji pognal v »protisovjetsko agresivno tekmo«. V podporo svoje teze navaja avtorica v okupacijski coni sovjetskega daljnega severa pri Murmansk. Moskovski dopisnik lista »New York Times« je delo ocenil takole: »Iz te knjige ne veje tako oster antiamerikanizem kot iz drugih del, ki obravnavajo to obdobje.«

Prekinjena »Bitka v Alžiru«

V nekem francoskem kinematografu v Jun so pred kratkim predvajali film Gilla Pontecorva »Bitka v Alžiru«. Ker se je ravnatelj bal, da ne bi prišlo do nemirov, je bilo predvajanje filma prekinjeno. Skupina desničarskih razgrajalcev je namreč začela groziti, da bo nastopila z vsemi mogočimi sredstvi, da bi preprečila predvajanje filma.

Nov roman Mihaila Lalića

V zbirki »Brazde« beograjske založbe Prosveta, kjer je doslej izšlo že več kot štirideset romanov domačih avtorjev, bo v kratkem izšel novi roman Mihaila Lalića »Pramen temek«. Tudi novi roman pripoveduje o vojni, vendar »posredno«: skozi pripoved nekdanjega izdajalca.

Vojaška red in tehnika

Spor zaradi zaščitnega telovnika

Strokovnjaki za osebne zaščitne telovnike trdijo, da je v Vietnamu padlo na tisoče ameriških vojakov po nepotrebnem samo zato, ker so čelade, ki jih nosijo, zanič in ker zaščitni telovniki niso dovolj trdni, da bi zdržali nasprotnikove kroglice. Razen tega pa jih vojakji pogosto sploh ne nosijo. Nekdanji vojaški kirurg dr. James Hopkins iz Baltimora meni, da bi kak boljši zaščitni telovnik ohranil pri življenju vsaj 15.000 ameriških vojakov.

Ameriška vojska lo trditelj zanika, češ da ni mogoče zbrati nobenih natančnih podatkov. Razen tega je treba vedeti za hitrost vsakega naboja, ki udari ob telovnik, iz kakšne razdalje je izstreljen in za kakšno vrsto kroglice gre.

Jack Anderson v nekem svojem članku piše, da ameriški vojak še vedno nosi čelado, ki so jo naredili med prvo svetovno vojno, med drugo pa so jo za malenkost spremenili. Zaščitni telovnik, ki so med opremo ameriške pehote vključili za časa korejske vojne in ki ga sedaj uporabljajo tudi v Vietnamu, varuje le pred šrapneli in pred kroglicami iz pehotne oborožitve, če so izstreljene iz večje razdalje.

Francoski mornariški helikopterji

V francoski pomorski bazi Lanveoc Poulmic so sestavili prvo mornariško helikoptersko enoto. Gre za znane helikoptere tipa super fréon, ki jih izdeluje francosko letalsko podjetje Sud Aviation.

Mornariška varianta omenjenega helikopterja je namenjena za protipodmorniški boj. Helikopterji te vrste dosežejo hitrost 250 km na uro, težki pa so po 12 ton. V zraku lahko ostane štiri ure, kar je za helikoptere kar precej.

Izstrelitev protiraketnega projektila

Ameriško obrambno ministrstvo je pred kratkim sporočilo, da je nad Tihim oceanom protiraketni projektil tipa spartan ob poskusni izstrelitvi sestrelil neko medcelinsko balistično raketo, ki je bila poletela iz 4.200 milj oddaljenega oporišča v Kaliforniji.

Ker je šlo za vajo, ni nobena raketa imela jedrskega naboja. Strokovnjaki so z aparati ugotovili, da je protiraketni projektil spartan letel tako blizu medcelinske rakete minute-man, da bi jo zanesljivo uničil, če bi imel jedrsko bojno glavo.

Znano je, da je projektil spartan dolg približno 17 metrov in da ima domot nekaj sto milj. Namenjen je za prestrežanje in uničevanje nasprotnikovih raket na večjih višinah in razdaljah, dopolnjuje pa ga manjši protiraketni projektil sprint, ki ne leti tako daleč in tako visoko.

Nasprotniki protiraketnega sistema safeguard ne zanikajo sposobnosti projektila spartan, da lahko prestreza nasprotnikove rakete, pač pa trdijo, da spartan ne razlikuje pravih od lažnih raket in celo od navadnih balonov. Zato se utegne zgoditi, da bi spartan izstrelil proti lažni raketi, prava raketa pa bi medtem nemoteno prodrla skozi sistem protiraketne obrambe.

Nov vohunski satelit

Prvega septembra so v ameriškem oporišču Cape Kennedy izstrelili vohunski satelit, ki naj bi nadomestil pred dvema mesecema izstreljeni satelit. Le-ta je namreč ubral naporno pot, ne pa tisto, s katere bi moral nadzirati predvsem Sovjetsko zvezo, Kitajsko in Severni Vietnam. Čeprav so raketo izstrelili skrivoma, so jo na izstrelišču lahko videli že nekaj ur pred izstrelitvijo, kasneje pa jo je bilo mogoče na njeni poti v vesolje spremljati še nekaj minut.

Satelit, ki so ga poslali v vesolje z raketo atlas-agena, je opremljen s televizijsko kamero za snemanje nasprotnikovih projektilskih ramp, letalskih oporišč, premikov enot in podobno, razen tega pa ima še posebne infra rdeče in rentgenske senzorje za odkrivanje in ugotavljanje izpustnih planov raket ob njihovi izstrelitvi.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

Komandant Šali

OB ZBORU 1. BRIGADE VDV V DOLENJSKIH TOPLICAH

V marcu 1944 je bil v Zerovnici pri Cerknici ustanovljen 4. bataljon 1. brigade VDV, ki je imel tele glavne naloge:

— braniti notranjske vasi pred vdori sovražnikov, samostojno in skupaj z Notranjskim odredom ter drugimi enotami NOV;

— napadati in uničevati sovražnika ter njegove objekte na cesti in žel. progi Logatec—Postojna;

— v širšem krogu zavarovati oblastne organe, razne baze, bolnice in letališča v Loški dolini;

— odkrivati in preganjati izdaljke ter sodelavce okupatorja.

Bataljon je vse te naloge izvajal zelo učinkovito in uspešno. Za to je imel največji zaslug prvi komandant bataljona — Karel Šali.

Komandant Šali, kot smo ga na kratko imenovali, je bil pri borcih izredno priljubljen, spoštovan in cenjen. Za takratne čase je bil v vojaškem pogledu zelo sposoben. V Metliki je bil končan trimesečni tečaj z odličnim uspehom. Bil je dober taktik, še več, imel je široko obzorje vojaškega znanja. Zelo preprosto in učinkovito je znal združevati teorijo in prakso. Bil je preprost in vedno razumljiv. Do podrejenih je imel popolno zaupanje, ni pa pri tem pozabil na presenečenje, zato je vestno nadziral, kako se izvajajo njegova povelja. Pri tem je tudi rad pomagal. Predavanja z izpraševanjem je imel za metodo spoznavanja ljudi. Zelo nerad je dajal naloge podrejenemu, če ga ni poznal.

Po ustanovitvi bataljona ni izvajal večjih akcij. O tem se je v štabu večkrat govorilo. Šali pa je vedno pripominjal, da se še ne more spuščati v resnejše akcije, dokler ne spozna podrejenih. Ni držal križem rok. Čeprav je bil sovražnik daleč okrog 10 km, ni dovoljeval, da bi bila predavanja na enem mestu za ves bataljon. Sam je imel predavanja po četah. Ko je menil, da je teorije dovolj, je začel s praktičnimi vajami. Za mnoge v bataljonu je bila to prava novost. On ni dal »vzburke« zato, da bi se bataljon čimprej postrojil sredi vasi, temveč je četam takoj izdal povelja. Ko je bilo teh priprav konec in je tudi sneg skopnel, je bataljon prešel v akcijo.

Bilo je prve dni meseca aprila 1944. Noči so bile še hladne in jasne. Šlo je za sodelovanje v brigadah, ki so med Borovnico in Verdrom rušile železniško progo. Bataljon je dobil nalogo izvršiti v tej noči slepilni napad na Rakke. Šali je odredil za akcijo dve četi. Prvo je pustil pred postojanko in ji naročil, naj z jugovzhoda obkoli posadko in štiti drugo četo. S to četo pa se je med postojanko in Kozjakom prebil do železniške proge. Nemci so imeli na Kozjaku bunker in močno posadko, ki je imela tudi lahek top. Ker ni bilo razstreliva za miniranje železniške proge, se je četa postavila ob žel. progi v zasedo. Šali je hotel na žel. progi ujeti sovražno patroljo, ki bi prišla po progi. Ker pa ni bilo nikogar, je okrog polnoči četa napadla tovorni vlak z nekaj potniškimi vagoni, v katerih so bili Nemci namenjeni v Italijo. Istočasno je stopila v akcijo tudi prva četa. Nemci so iz postojanke ter bunkerjev ob žel. progi kaj hitro odgovorili z vsem orožjem. Ni minilo pet minut in že so padle mine na položaje čete. Šali je odredil umik, ki pa je bil težaven, ker se je morala četa umikati po goličavi med Kozjakom in postojanko. Izgub nismo imeli. Nemci pa so svoje ranjene odpeljali na zdravljenje v Italijo.

Bilo je junija 1944. Nemcem je šlo zelo slabo na obeh frontah. Slišale so se govornice, da Nemci domobrancem očitajo, ker morajo skrbeti tudi za njihovo prehrano. Domobranci naj bi si

sami preskrbeli vsaj meso. Zato so se domobranci pripravljali na vdor na osvobojeno ozemlje, kjer naj bi preostale moške prisilno mobilizirali, kmetom pa odpeljali živino.

Notranjski odred in 4. bataljon VDV sta bila že nekaj dni v pripravljenosti. Nekega dne zgodaj zjutraj je res začelo zelo močno pokati nad Martinjakom. Spopadli sta se domobranska kolona in odredova zaseda. Na tem območju se je tedaj zadrževal tudi en bataljon Gubčeve brigade. Le-ta je imel težki minomet in nekaj min. Četrta bataljon VDV je bil razmeščen na Gornjem jezeru. Komandant je bil poklican na kratek posvet v štab odreda, njegov namestnik pa je medtem že vodil bataljon na položaje. Bataljon Gubčeve je zasedel jugozahodna pobočja Slivnice, Notranjski odred položaje nad Grahovim, 4. bat. VDV pa položaje pred Zerovnico. Zemljišče je bilo valovito in skoraj golo, skalnato. Kljub odporu pa je sovražnik počasi napredoval. Zavzel je vas Martinjak. Z Rakeka je streljalo po položajih borcev nemško topništvo, iz Martinjaka pa minometi. Sovražnik je napadal z okrog 3000 možmi, topništvom in dvema oklopnima avtomobiloma. V začetku je breme borbe nosil Notranjski odred. Njegova četa, ki se je približala vasi Grahovo s severne strani, se je morala umakniti proti Radljeku. Umik jim je ščitila tudi naša breča s Kamne

gorice. Dobro je bilo videti, kako so se domobranci zaganjali v pobočja Slivnice in proti Grahovemu. Trikrat so napadli in končno uspeli. Sedaj jim je bila odprta pot v Grahovo. Za domobranci so v drugi črti napadali Nemci z oklopnima avtomobiloma, ki sta šla po cesti naravnost na položaje bataljona VDV. Bataljon ni imel protiokepnega orožja niti razstreliva, da bi postavil mine, zato smo streljali na oklopnike kar s težko brečo in drugim orožjem. Oklopnia avtomobila sta se vrnila proti Grahovem.

Sonce je bilo že visoko in bližala se je dvanajsta ura, čas za kosilo, vendar na kosilo ni bilo misliti, dokler sovražnika ne zavrnemo. Komandanti enot so se posvetovali in sklenili preiti v protinapad. Gubčevci so najprej spustili nekaj min na sovražnikove položaje, nato pa udarili s pobočja Slivnice proti Martinjaku. Odred je napadel v smeri Grahovega, borci bataljona VDV pa so ob poveljevanju izurjenega komanda Šalija jurišali z obronkov Cerkniskega jezera v smeri Martinjaka z južne strani.

Boj se je stopnjeval. Na vseh straneh je strahovito pokalo. Borci 4. bataljona VDV so jurišali v skokih na sovražnikove zasede in položaje. Dobro organiziranemu napadu se domobranci in Nemci, kljub številni premoči in podpori topništva ter oklepnikov, niso mogli dalj časa upirati. Pretila jim je obkolitev, za-

to so se začeli naglo umakati. Za seboj so puščali opremo in orožje. Zaradi nezadržnega koncentričnega pritiska partizanskih borcev so kmalu brezglavo bežali na vse strani ter iskali zavetje in kritje med plotovi, po žitu in redkem grmovju. Borci so ujeli domobranskega poročnika in narednika, zaplenili pa so razen drugega minomet z municijo, dve muli in okrog 6000 nabojev.

Sovražnik je iz maščevanja na sramoten poraz še isti dan začel obstreljevati Zerovnico z zažigalnimi granatami. Zgorelo je nekaj hiš.

Podobnih akcij je bilo še več. Borci so čedalje bolj zaupali svojemu komandantu, ki je bil razsoden in hladnokrven pri napadu in ni poznal umika.

V septembru pa je prispelo povelje, da je komandant Šali premeščen na višjo dolžnost v štab brigade. Ločitev je bila za vse zelo težka. Šali je objubil, da bo še prišel v bataljon. In res je prišel, ko je bataljon izvajal akcije na območju Lužarjev in Vel. Lašč. Toda po veselem in prirčnem snidenju je kot strela udarilo med borce sporočilo, da je Šali padel. V temni noči, ko je iskal položaje borcev, je naletel na sovražnikovo zasedo.

Vsi, ki so ga poznali, se še in se bodo vedno spominjali dobrega in hrabrega komandanta Šalija.

STANE SEGA

Ameriški strateški bombnik B-1

Združene države Amerike so se, kot kaže, odločile za strateški bombnik B-1, ki naj bi po letu 1978 zamenjal dosedanje strateške bombnike B-52 in B-58. Vendar dokončne odločitve še ni. Spomnimo se na sklep o prenehanju poskusov z letalom B-70 in velika nasprotja, ki so spremljala proizvodnjo letal F-111.

Kar zadeva B-1, je dokončno le to, da bodo začeli preskušati pet prototipov in štirideset letalskih motorjev.

Letalu B-1, ki ga pripravljajo že od leta 1962 dalje, je pri izvajanju politike, ki jo je predsednik Nixon nakazal 18. februarja 1970, namenjena pomembna vloga. V Združenih državah Amerike namreč prevladuje mnenje, da so razen strateških izstrelkov »zemlja-zemlja« ali »morje-zemlja« nujno potrebna tudi letala.

Bombnik B-1, ki je najresnejši kandidat za to mesto, tehta približno 175 ton in lahko prenaša konvencionalno ali jedrsko oborožitev do 10.000 kilometrov daleč. Prenaša pa lahko tako bombe kakor tudi izstrelke »zrak-zemlja«.

Letalo bo opremljeno z najsoodobnejšimi sistemi za elektronske motnje, da bi nasprotnikove jedrske izstrelke in protiletalske rakete preusmerjalo kam drugam. Le tako se bo letalo lahko prebijalo skozi izredno učinkovito protiletalsko obrambo, ki jo je pričakovati konec tega desetletja.

Bombnik B-1 bo v kar največji meri prilagojen okoliščinam sodobnega vojskovanja. Ko bo na tleh, bo v betonskem zaklonišču, poleg tega pa bodo poskrbeli, da bodo letala čimbolj vsakebi. Pilotna kabina in komore z elektronskimi napravami bodo zavarovane pred močnimi sunki in radiacijskim sevanjem.

Letalo bo uporabljalo sorazmerno kratka vzletišča. Precej razprav je vzbudila njegova hitrost. Naposled so sklenili, naj letalo ima na večjih višinah nadzvočno, na manjših višinah pa podzvočno hitrost. Predloge, naj bi tudi pri nizkem poletu letelo z nadzvočno hitrostjo, so zavrnili z ute-

meljitvijo, češ da bi ga to silno podražilo in da je tudi nepotrebno, ker že imajo lovce, ki v nizkem poletu in ob nadzvočni hitrosti lahko spuščajo rakete.

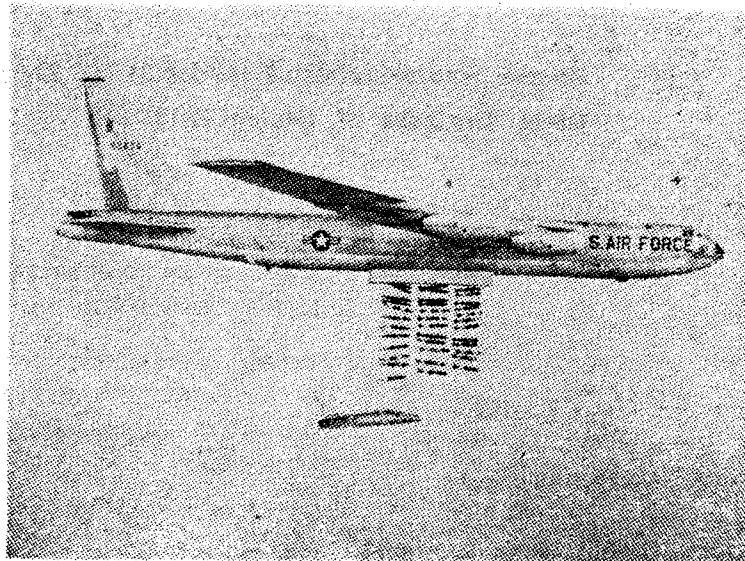
Na podlagi vseh teh podatkov si lahko ustvarimo sliko o načinu delovanja bombnika B-1. Ko bi letalo vzletelo, bi se dvignilo visoko v zrak in z manjšo hitrostjo poletelo proti nasprotnikovemu ozemlju. Če bi bilo treba, bi mu letala-cisterne med poletom obnovila zaloge goriva. Ko je od sovražnikovih prednjih položajev oddaljeno še kakih 350 km, je treba računati na možnost, da ga odkrijejo nasprotnikova letala, opremljena z radarskimi postajami. Letalo bo povečalo hitrost in skušalo motiti nasprotnikovo izvidniško letalo z radarskimi napravami. Hkrati s tem bo uporabljalo tudi druge vrste elektronskih motenj, kot so na primer razprševanje kovinskih lističev za oslepljevanje nasprotnikovih radarjev in radijskih postaj, izstrelitev infra rdečih raket in podzvočnih projektilov itd. Nato se bo letalo spustilo nizko nad zemljo, da bi se izognilo nasprotnikovim protiletalskim raketam in prestrežniškim letalom. Nizek polet mu omogoča poseben radar. Oprema bombnika B-1 to

tako popolna, da se bo cilju lahko približal na višini sto metrov in ga napadel z bombami ali raznimi izstrelki.

Utegne se zgoditi, da bo medtem tehnika tako zelo napredovala, da bo letalo tudi med nizkim poletom dosegalo nadzvočne hitrosti, čeprav je tak napad manj zanesljiv.

Američani menijo, da bo to letalo, kar zadeva njegov doseg, lahko napadlo katerikoli cilj na sovjetskem ozemlju in da ni take obrambe, ki bi mu to lahko povsem preprečila.

Letalo ima v primeru jedrske vojne v primerjavi z raketo vrsto prednosti: ko je v zraku, ga lahko pokličejo nazaj ali mu dajo nove naloge; med enim samim poletom lahko napade več ciljev; po opravljenem poslu ga lahko uporabljajo za nove naloge in podobno. Uporabljajo pa ga lahko tudi v klasični vojni. Američani poudarjajo, da lahko nosi dvakrat toliko bomb kot B-52 in da lahko mnogo hitreje posreduje kot drugi sedanji bombniki. Tako, na primer potrebujejo bombniki B-52 od otoka Guama do Južnega Vietnama štiri in pol ure, bombnik B-1 pa bi za to razdaljo potreboval le poldruge uro.

Ameriški bombnik B-52 nad Vietnamom

„Umazana vojna“ v republiki Čad

Vietnam s svojo tridesetletno vojno in obiljem grozot nam polni že vrsto let časopise in radijske oddaje. Nekako je zasenčil več »umazanih vojn«, ki divjajo drugje in ki niso nič manj krute, čeprav so po obsegu in trajanju manjše.

V nemški ilustrirani reviji »Stern«, ki izhaja v Hamburgu, je pred kratkim izšla s fotografijami bogato opremljena reportaža o »umazani« in zelo kruti državljanski vojni v Čadski republiki v centralni Africi. Napisal jo je pariški dopisnik »Stern« Lothar K. Wiedemann. Glavni junak je njegov rojak, petindvajsetletni podoficer francoske tujeske legije Hans Joachim Faust.

Ta republika je bila ustanovljena, ko so francoske čete pred desetimi leti odšle. Toda kot marsikje drugje so za njimi ostale neurejene razmere in hudo sovraštvo med narodi, plemeni in verstvi. Tudi Čad, kjer Sahara prehaja v obsežne ravnine, porasčene z visoko travo, te pa v pragozdove, je razdeljen v dve stranki in dve narodnostni skupini. Na severu žive muslimanski Arabi.

Hans Joachim Faust se je blagovolil fotografirati z domačinko, eno izmed tistih, ki se prodajajo za franke, za kos blaga ali kako drugo nagrado. Spet enak pojav, kot ga zasledimo pri nacistih: na fotografiji ovekovečiti svojo zmago nad žensko zaslužene dežele, jo ponižati in osramotiti pred svetom in pred rojaki, s tem pa prisiliti k še večji pokorščini.

ci in beduini, na jugu pa črnici, ki pripadajo različnim verstvom. Veliko je tudi katoličanov. V preteklosti so muslimani več sto let lovili na jugu sužnje, požigali vasi in ropali.

Vlada nove republike, ki je dobila svoje ime po Čadskem jezeru, ležečem nekako sredi države, je bila sestavljena iz katoliških izobražencev. Te so izsolali misionarji, nato pa so studirali v Franciji. Po osamosvojitvi se je začelo hudo zatiranje Arabcev in beduinov. Predvsem so jih strahovito obdavčili, kazni za različne prekrške so naravnost krute. Če kdo nosi turban, mora plačati približno za 20 dolarjev kazni, poprečni letni dohodek na prebivalca pa je samo 80 dolarjev. Za nošenje tradicionalnega bodala je kazen 60 dolarjev. Zenske, ki so se prekršile zoper zakon, so javno bičali, nato pa gole podili po mestu.

Končno je zaradi takega neznanega položaja med muslimani leta 1965 izbruhnila vstaja. Kakih 3.500 mož vladne vojske in policije upornikom kmalu ni bilo več kos. Le-ti so osvobodili ozemlje, štirikrat večje od Zvezne republike Nemčije. Nobena cesta ni bila več varna pred zasedami, davčne izterjavalce so neusmiljeno pobijali, vrsto policijskih postojank so porušili in posadke poklali.

Zdaj je predsednik vlade Tombalbaye zaprosil za pomoč Francije. Ta je leta 1968 poslala v Čadsko republiko bataljon nadalcev in bataljon tajske legije, vsega skupaj kakih 1.500 vojakov, vsekakor najbolj izurjenih, oboroženih in najbolj krvoločnih. Ta vojaška pomoč je dejansko rešila vladno Tombalbaye, ki je povrh vsega bila tudi na znotraj popolnoma gnila. Velika večina uradništva je bila namreč do skrajnosti podkupljiva in zato tudi nesposobna.

Vodja upornikov je postal dr. Abba Sidik, štiriinštiridesetletni kirurg, nekdanji minister za solstvo in vzgojo v prvi Tombalbayevi vladi. Zdaj je predsednik narodnoosvobodilne fronte »Frolinat«. Njene oborožene sile se imenujejo narodnoosvobodilna vojska.

Potem ko so Francozi, vsekakor ne iz človekoljubnih razlogov, poslali v Čadsko republiko svojo vojsko, so namreč uporniki preživeli krizo. Pregelni so jih v težko dostopne kraje in v gorovja, v glavnem na severu in na zahodu države. Toda tam so se reorganizirali in nadaljevali z bojem. Vajeni boja s slabo oboroženimi in demoraliziranimi vladnimi vojniki so namreč uporniki v bojih s Francozi in tujsko legijo doživeli hude izgube.

Legionar Faust pripoveduje, kako so v začetku intervencije po tridnevnem pohodu, kakih 100 km severovzhodno od mesta Mongo naleteji na kakih 200 domačinov. Ti so z divjim kričanjem, oboroženi s sulicami, sabljami in kako puško na vžig s kreslinim kamnom jurili na njihovo kolono. Skratka, prizor je bil po doben tistim v filmih o Afriki izpred štiridesetih let. Legionarji so s svojim avtomatskim orožjem v nekaj minutah pobili skoraj polovico, drugi pa so se razbežali na vse vetrove. Med pohodom so legionarji pobili najmanj 150 ljudi, ne da bi imeli kakega razloga ali padlega. Seveda je upornike to izužilo, da so kasneje napadali predvsem ponoči in iz zased, po napadu pa naglo izginili.

Francozi, tajska legija in vladni vojniki pa hodijo največkrat po vsem ozemlju na kazenske ekspedicije. Pri tem jih prevažajo tudi z letali ali helikopterji. Predvsem pa seveda požigajo in pobijajo vse po vrsti, saj so oboroženi uporniki neulovljivi. Pri tem počenljajo nezaslišane krutosti, tako da se celo legionarji zgražajo nad ravnanjem domačih vladnih vojakov. Zgodovina se pač ponavlja, saj so tudi pri nas bili belogardiisti oziroma domobranci bolj krvoločni od Italijanov oziroma Nemcev.

Neznani fotoreporter je posnel

Legionarje so sprejeli prijateljsko v neki vasi, kjer domačini držijo vladno. Slika seveda ne kaže, če so njihova čustva taka zaradi strahu, brezbrzičnosti, obupa ali česa drugega. Spet poskus pred svetom pokazati, kako se del prebivalstva vseeno strinja s tujo nadvlado in vsem kar ta prinaša?

Ligionar Hans Joachim Faust se je fotografiral ob za noge obesim ujetnikom, pod katerim so zakurili. Kot vidimo, živi v ljudeh strast za bahanje s strahotnimi dejanji. Tudi pri nas so se nacisti fotografirali v takih in podobnih držah in s takim ozadjem. Niso bili verjetno niti prvi, vsekakor pa ne zadnji.

o mučenju neznanega civilista na letošnje novoletno jutro tudi nekaj fotografij. Ujetnika so obesili za noge na vejo, pod njim pa zakurili. Po treh urah je umrl ne da bi kaj priznal. Tak način izsiljevanja priznanj spada med vsakdanje in, kot trdijo, tudi zelo uspešne. Legionarji pa uporabljajo bolj prefinjene načine mučenja, ki so postali že tradicija iz prejšnjih kolonialnih vojn. Tako mučijo ujetnike z elektriko ali pa jih dušijo z mokrimi cunjami.

O moralnih kakovostih legionarjev, pa tudi padalcev francoske narodnosti je bilo že veliko napisanega, tako da ni treba posebej ugotavljati, da gre za dobro plačane izmečke človeštva. Pijače imajo, kolikor hočejo, hranijo jih dobro, delajo, kar hočejo. Pretepi med njimi so nekaj vsakdanjega. Najmanj tretjina jih je po izjavi Fausta stalno v bolnišnici zaradi zlatenice, krvave grize in spolnih bolezni.

Črna madež na francoski politiki pa skrbi tudi francosko vladno, ki zaradi mednarodnega ugleda namerava prihodnje leto umakniti svoje čete iz Čadske republike. Dr. Abba Sidik trdi, da se bo Tombalbayeva vlada v enem letu po odhodu Francozov zrušila.

Fran Štaudekar:

Ob 50. obletnici plebiscita na Koroškem

Letos 10. oktobra bo minilo 50 let, odkar smo Slovenci s krivičnim plebiscitom, ki so nam ga leta 1919 vsilile zahodne velesile, izgubili najlepši del slovenske zemlje na severu naše domovine, Slovensko Koroško.

Ker bodo naši sosedi na Koroškem, sodeč po pripravih, ta jubilej proslavljali dokaj hrupno, smatramo za umestno, da ob tej priložnosti tudi mi nekaj napišemo. Najprej naj naše bralce seznanimo z nekdanjo veličino samostojne slovenske države Karantanije, pradamovine današnjih koroških Slovencev.

1. PRIHOD SLOVENCEV Z VZHODA IN USTANOVITEV SLOVANSKE DRŽAVE KARANTANIJE (stari vek)

Slovenci so se proti koncu 6. stoletja, prihajajoč z ostalimi Južnimi Slovani z vzhoda, naselili na obširnih področjih med izvir reke Drave na Toblaškem polju v današnji Tirolski na zahodu, današnje Istro na jugu, Donavo na severu in Panonsko nizino na vzhodu. Po zgodovinskih zapisih in krajevnih imenih so Slovenci v teh krajih zamenjali neposredno stare Romane. O Germanih v teh krajih takrat še ni bilo sledu. V svojih napadih na Rimljane so sicer prihajali na jug skozi Gornje Podravje (Kimbri, Markomani), vendar zaradi svojega kratkotrajnega bivanja v deželi niso pustili vidnejših sledov. Karantanija, kakor se je takrat imenovala ta država, je bila v tem času osrednja slovenska pokrajina. Pod obrsko vrhovno oblastjo je bila le do nastopa kralja Sama (623—659), ki je združil v svoji državi Slované ob Labi, Čehi in alpske Slované. Kralj Samo je porazil Franke, Alemenane in Langobarde v bitki pri Vogatisburgu leta 631 in položil temelje mogočni zvezni državi Slovencev, Moravanov, Čehov in Srbov ob Labi. V tej zvezni državi so bili tudi koroški Slovenci. Pod njegovo mogočno zaščito so desetletja uživali mir, zanje je vznikla zlata doba samostojne državnosti, ki je trajala poldrugo stoletje. Pod Samom so Slovenci prvokrat uresnili svoj sen o veliki skupni slovanski državi. Žal je kralj Samo prehitro umrl, po njegovi smrti pa se je razcepila njegova država v državice, ki se posamič niso mogle dolgo upirati mogočnim sosedom. Posledice te usodne razcepljenosti so najprej čutili koroški Slovenci.

Kmalu po Samovi smrti so napadli koroške Slovence Obri in Langobardi. Ker se sami napada niso mogli ubraniti, je iskal koroški vojvoda Borut pomoči pri Bavarcih. Ko so Bavarci premagali Obre, so morali Slovenci priznati bavarskega vojvodo Tasila za svojega gospodarja. S tem so prišli pod bavarsko nadoblast. Ko pa je frankovski kralj Karol Veliki zaradi upornosti odstavil bavar-

Mednarodna plebiscitarna komisija 1920 na Koroškem od leve proti desni: sedijo: Jovan M. Jovanović (Jugoslavija), Comte Charles de Chambrun (Francija), polkovnik S. Capel Peck (Anglija), princ Livijo Borghese (Italija), A. Peter Pirkham (Avstrija), stojijo: F. Skaberne in H. Stare, člani delegacije kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, Marcel Hoden, sekretar francoske delegacije, Ronald Bryce, mednarodni sekretar plebiscitne komisije, T. Ninian Mac Donald, sekretar angleške delegacije, Alessandro Falletti di Villatalletto, sekretar italijanske delegacije, Viktor Kommeter, deželni vladni svetnik.

skega vojvodo Tasila, so koroški Slovenci z Bavarci vred prišli pod frankovsko nemško nadvlado, katere vladarji so leta 743 od Slovencev zahtevali, da se mora njihovi državi pridružiti tudi dotlej svobodna Karantanija. Tako je prišla sredi 8. stoletja Koroška v objem nemške države in hkrati tudi nemške kolonizacije. Pridružena ji je bila kot samostojna slovenska pokrajina, ki so ji vladali slovenski knezi. Ta položaj pa je spremenil upor južnoslovanskih plemen pod vodstvom Ljudevita Posavskega (819—822), ki so se ga udeležili tudi karantanski Slovenci. Leta 320 je bil ta upor v Karantaniji krvavo zatrt. Ta upor je dal frankovskim oblastnikom povod, da so odstavili domače slovenske kneze in župane, na njihova mesta pa so postavili svoje kneze in grofe kot lastnike vsega nenaseljenega zemljišča in posesti vseh upornikov. Frankovski grofje so postali upravitelji slovenske pokrajine. V deželo je prihajalo čedalje več zemljiških posestnikov, ki so odslej gospodarili slovenskim podložnikom. S tem je popolnoma prenehala samostojnost Karantanije, ki jo je povzročil ta upor. Začela se je postopna germanizacija dežele.

Frankovski kralji in pozneje nemški vladarji so podeljevali velike dele svoje kronске posesti nemškim cerkvenim in svetnim velikašem. Ti pa so v okviru notranje kolonizacije začeli dovajati v deželo nemške koloniste. Na širokem območju Celovške kotline, ki je bila najgostejše naseljena s Slovenci, so se začele množiti nemške naselbine. Tako je potekala nemška kolonizacija vse do konca 12. stoletja. Toda v tem času se še nemško slovenska narodnostna meja ni premaknila. Slovensko narodnostno ozemlje je postajalo sicer mešano, poleg slovenskih krajev so nastajali nemški, toda mejno narodnostno ozemlje je bilo še trdno in niti najmanj mešano s tujim elementom. Gorata gornja Koroška namreč za nemške koloniste ni bila posebno vabljiv cilj, saj so tudi tam bile široke ljudske množice v tem času še vedno pretežno slovenske.

Mile Pavlin **SKRIVNOST ŠIMNOVE SMRTI** / TORZO ROMANA /

»Pa če bi me skušali prijeti in bi pobegnili? Ali lahko pridem k vam?» sem vrtal dalje. Rad bi zvedel, kakšne načrte imajo z menoj in koliko jim navsezadnje pomenim.

»Samo poskusi zbežati!« je zagrozil. »Hitro ti bomo dokazali, da si se podelal v hlače. Odgovarjal boš kot dezerter iz vojske in kot komunistični zločinec. Kaj delamo s takimi, si najbrž že slišal? Menda ne misliš, da te imajo ljudje radi zaradi tvojih dejanj? Mi bi bili samo roka pravice...«

Torej tako! Niti zaščitili me ne bi...

»Lahko me razkrinkajo, obsodijo in peljejo streljat. Lahko jim zadnji hip pobegnem iz jame...«

»Poznamo takšne ptičke,« se mi je brž spet začel rogati. »Naveliča se negotovosti in strahu, popade ga divji strah in jo pobriše, potem pa nam skuša natvezti, kako je pobegnil izpred partizanskih pušk. Pridrvi v dolino, laže, da se kar kadi, mi pa že čez nekaj dni zvemo, kako je bilo.

Ne, v nobenem primeru ti ne dovolimo zapustiti službe! Odslužiti moraš kar si zagrešil proti nam! Če boš tako neroden, da se boš pustil razkrinkati, naj te kar ubijejo. Pa bolje pazi!

Zdaj pa pojdi žel!

Kar odneslo me je iz sobe in po stopnicah v vežo. Šele v avtomobilu, ko smo se vozili po kotanjestih cestah, sem se ovedel. Kako brezsrčni ljudje so to! Od njih ne morem pričakovati drugega kot smrt, lažejo mi, ko obljubljajo, da me bodo po vojni nagradili s hišo, službo in imetjem. Čeprav bi zmagali, ne bi držali obljube. Še za lastne ljudi jim

289

ni nič, kaj šele zame, ubogega pohabljenca, izdajalca, ki je izdal svoje tovariše in bi tudi nje, samo če bi jih mogel in upal. Če hočem živeti še nekaj mesecev, moram trobiti v njihov rog, delati v njihovo korist. Če se hočem obdržati pri naših, moram kar se da vestno razkrivati gestapovske mreže in spet samo ubijati, ubijati...

Kako se bo vse skupaj končalo, niti najmanj nisem dvomil. O tem, da bi jaz in pajdaši prevzeli vsa vodilna mesta, sem močno dvomil. Nekoč nas bodo razkrinkali in takrat bom sodnikom svetoval, naj pošteno preiščejo, kako so zvedeli za nas. Naše glave pa bodo šle in prav bo...

Izkricali so me pri nekem gozdu v vzhodju Pohorja. Ptiči so peli, danilo se je. Skočil sem s ceste in se izgubil v hosti, avto pa je odpeljal dalje. Na vso moč sem tekkel, da bi bil čimprej daleč od kraja, kjer sem izstopil. Saj je lahko kdo izmed naših videl avto in, če bi me opazil kje blizu, bi si takoj mislil, da so me pripeljali ali pa da sem se z njimi sestal.

Po nekaj urah sem prišel do Irene. V meni je vse popustilo, zaspal sem kot zaklan. Zbudil sem se pozno dopoldne naslednjega dne. Potem sem jedel kot sestradan volk. Irena me je samo gledala, v meni pa se je prebujala zver. Vzel sem si jo divje, bil sem z njo surov kot še nikoli, ona pa je bila tako sladka kot tudi še nikoli. Skoraj odpustil sem ji, tako nežna je bila z menoj...

»Ubil te bom nekoč, nesramna izdajalka, hinavka in lažnjivka,« sem ji rekel. »Kdaj me boš nehala izdajati? Videl sem, da si jim vse povedala, kar sva se pogovarjala. Misliš, da mi prinašaš resnične podatke, pa si pomagala Nemcem, da sem nasedel. Zaradi tega smo pobili nekaj zapeljanih, nesrečnih ljudi, ki niti niso bili toliko krivi. Nemci so se jih sami z našo pomočjo hoteli znebiti.«

Jokala je in vse tajala. Nič ni res, je zatrjevala.

290

nisem lagala. Ali verjamem gestapovcem? Povedal sem ji za poročilo, ki sem ga videl o tem, kako je priznala najin dogovor...

»Ni res!« je zakričala. »Nastavili so ti past. Ali si kje videl moj podpis?«

»Ne, nisem ga videl. Toda v poročilu je bilo zapisano vse tako, kot sva govorila.«

»Samo domnevali so, da sva se o tem pogovarjala, ti si jim pa nasedel in me izdal. Zdaj me boš izgubil. Naskrivaj me bodo ubili, ker tebe bolj potrebujejo kot mene. Drugače bi tebe... Zaradi tega so ti tudi najbrž odsvetovali hoditi k meni, te nagovarjali, da bi si izbral drugo? Ure so mi šteje. Naj čakam smrti kot koza noža? Ne bi še rada umrla, zdaj, ko sem spoznala tebe. Naj pobegnem in tvegam, da naju oba izdajo vašim? Ne, raje čakam in rešim vsaj tebe, ker te ljubim, čeprav dvomiš o meni...«

To bi utegnili biti res. Bil sem ginjen, spet sva se imela rada tako kot prej ali pa še bolj. Pomislil sem tudi na to, da bi se skupaj ustrelila, potem ko bi neke skupaj preživela nekaj medenih tednov. Zavedal sem se, tako lepe ženske kot je Irena ne bom nikoli več našel. Kakšna škoda, če bi tako lepoto prepustili smrti. Da bi jo poslal kam na Dolensko k partizanom! Zvedeli bi zanjo, zvedeli tudi, kako sem ji pomagal pri begu, in spet bi bila oba pogubljeni. Torej nobenega izhoda, vsepovsod je pred nama zid... Končno pa je kriva, saj me je zapeljala, in plača naj svoj greh.

Kljub temu sem ostal pri njej nekaj dni. Nikamor nisem šel in niti s prstom nisem mignil za svoje delo. Jedla sva in pila, slavila svatbo in pogrebščino obenem. Pred odhodom sem napisal vodstvu obširno poročilo o tem, kako sem si ustvaril širok krog zaupnikov. Saj je vseeno, če lažem, prej ali pozneje me bodo razkrinkali. Oddal sem poročilo in se spet vrnil k Ireni...

291

Ni se mi dalo proč, toda že naslednji dan so me prišli iskat trije partizani. Kako so me našli, sem hotel vedeti. Saj vsi vedo, kje sem, so dejali. Rekli so mi, naj pridem v štab bataljona, ki je bil neke blizu. Tam da je neki Mariborčan, ki je ušel iz mesta Nemcem pred nosom. Vse mesto govori, kako je ukanil preganjalce. Zdaj se sklicuje, da me poznajo in da ima zame nekaj važnih vesti. Torej so ga že poslali za menoj, tistega svojega... Ne privoščijo mi miru, ne eni ne drugi...

V štabu sem zagledal slokega mladeniča. Navidez sem ga poznal še izpred vojne, doma je bil neke iz predmestja. Kar takoj je povedal, da mi je pošiljal poročila iz mesta. Vse skupaj je bilo močno nerodno in utegnilo bi pri naših vzbuditi sum. Zato sem fanta poklical iz hiše in ga na samem temeljito izprašal, kdo ga pošilja in zakaj.

Gestapo, tisti moj sošolec ga pošilja k meni. Aretacijo so ob odhodu uprizorili, malo streljali, kričali in ga lovili. Zdaj je tukaj in čaka na ukaze. Kaj sem hotel drugega kot to, da sem se vrnil v štab in tam razbobnal, kako je bil ta fant eden mojih najboljših ljudi v Mariboru, ki da nam je napravil neprecenljive usluge. Opazil sem, kako so se spogledali in namrdnili vsi po vrsti. Takega človeka niso imeli radi, ker bi jih utegnili tožiti, zato so mi ga rade volje odstopili, ko sem rekel, da ga potrebujem za spremstvo.

Zdaj sva bila že dva. Novi se je zadovoljno režal, ko je ugotovil, da je potegavščina uspela, pa čeprav mu ni bilo preveč všeč, da je moral iz mesta na Pohorje. Njegovi vrstniki so bili že zdavnaj pri vojakih ali pri partizanih, njega pa je gestapo štetil in ga odtegovalo vojaški službi. Njegovo delovno mesto so proglasili za neobhodno potrebno, njega pa za nezamenljivega strokovnjaka. Zaradi službe

292

kjer je imel obilo priložnosti priti do važnih podatkov, mi bi res lahko pošiljal važna poročila, in zdaj je to izkoristil ter lagal na vse pretege, kaj je vse zvedel.

Opazil sem, da nima orožja. Ko sem mu rekel, da bom moral zanj nabaviti kak star pihalnik, se je zasmejal in povedal, da ima skrito čisto novo brzostrelko. Šel bi ponjo. Če bi jo kot novinec prinesel s seboj, bi bilo to sumljivo, zdaj pa lahko reče, da sem mu jo jaz dal ali pa, da jo je ukradel Nemcem. Naj ga pustim k mestu, pripeljal bo s seboj še tistega, ki mora priti iz Gradca.

Začel mi je že ukazovati, ko je komaj prišel. Rekel mi je:

»Dovolj si lenaril, delati je treba. Tačas, ko me ne bo, pojdi in pripelji še tretjega, tistega, ki je desetar v brigadi.«

Seveda sem ga pustil, mu napisal dovolilnico za primer, če bi ga srečala kakšna naša patrulja. Sam pa sem se odpravil v štab brigade. Tako, zdaj sem v klesčah, oni trije me bodo sproti nadzirali, sem pomislil.

V štabu so mi rade volje ustregli, ko sem povedal, koga bi rad in da je bil moj zaupnik. Skupaj sva odšla na kraj, kjer naj bi počakal Mariborčan. Prišel je naslednji dan, imel je novo brzostrelko pa kisel obraz.

»Oni cepec je kar sam odšel na Pohorje,« je rekel. »Zdaj je najbrž že kje v kakem bataljonu. Treba ga bo najti. Seveda pojdeš ponj ti, ki si naš poveljnik.«

Moral sem ubogati. Obiskal sem vse tri bataljone in zahteval, naj mi pokažejo sezname novincev ali nje same. Končno sem našel v seznamu ime, ki me je zanimalo. Ime človeka, ki mi ga je poslal gestapo...

293

»Tole ime poznam,« sem rekel komisarju, ki mi je pokazal seznam. »Kakšen človek pa je, kakšen borec?«

Komisar me je pisano pogledal, nekako tako kot kmet razbojnika, ki ga je zasačil v kašči.

»Tega smo včeraj aretirali,« je dejal. »Spoznali smo ga. Nekoč pred vojno, je bil naš človek, skovec, potem so ga Nemci zaprli in kmalu je pričel izdajati. Misliš, da so vse njegove žrtve že pod rušo, pa se je uštel. Poslali so ga v Nemčijo, zdaj pa k nam, da bi vohunil. Slučajno ga je prepoznal njegov stari znanec, ki je zdaj komisar...«

Zgrozil sem se. Če bi tega človeka zahteval, bi se izdal. Bi mi verjeli, če bi se zagovarjal, kako sem ga hotel k sebi, ker je bil že pred vojno skovec? Obenem pa sem bil jezen na gestapo, ki pošilja take ljudi k nam. Komaj tri leta so minila, pa mislijo, da je že vse pozabljeno. Kako nas imajo za neumne.

»Je že kaj priznal?« sem vprašal. Takoj sem bil pripravljen prijeti za resilno bilko.

»Naš varnostni oficir ga ima v pesteh. Laže, taji, zelo težko mu bo kaj dokazati. Vse priče so mrtve ali v taboriščih. Pripoveduje, da je bil v Franciji navaden vojak.«

»Rad bi ga še jaz malo povprašal o tem in onem. Zato sem tudi prišel,« sem rekel. »Zvedel sem, da pride k nam. Slišal sem, da je bil v Nemčiji na nekem tečaju. Kakšen je tisti tečaj, ne vem, morda je kaj navadnega, lahko pa bi bil tudi obveščevalni. Kdo more zanesljivo ugotoviti kje je bil kdo?«

V resnici pa sem se zbal, da me bo izdal. Zato je najbolje – sem sklenil – če ga vzamem v svojo oskrbo. Kaj bomo naredili z njim, bomo že videli. Lahko mu omogočimo pčbeg...

Peljali so me v sobo. Ležal je v kotu, sévé zve-

294

zan, zraven pa je stal stražar. Jetnik me je takoj spoznal, obraz se mu je razvedril. Torej so me gestapovci opisali in mu sporočili, da pridem ponj. Najbrž je mislil, da ga bom rešil. Če bi to naredil, bi pogubil sebe, toda moja koža je več vredna kot vse kože drugih ljudi.

Pogovoril sem se z varnostnim oficirjem in zahteval, naj mi ga izroče. Fantu se ni preveč ljubilo ubadati se s tako starimi grehi in je bil kmalu za to. Izročil nam je jetnika, spremljala sta naju dva partizana iz brigade. Tako smo ga prignali v naše taborišče, ki smo si ga uredili blizu Ireninega doma v neki gošči, v stari drvarski kolibi. Oba partizana sem zdaj poslal nazaj v brigado, ker mi nista bila več potrebna. Rekel sem jima, da bomo že sami uredili z izdajalcem.

V gošči sem mu razvezal roke in mu dejal, da je zdaj prost. Kar poskočil je od sreče in se mi začel zahvaljevati. V isti sapi mi je sporočil pozdrave mojega sošolca-gestapovca. Jaz pa sem mu lagal, da sem prepričal štab brigade o njegovi nedolžnosti, da se je v Franciji dobro držal in pomagal odporniškemu gibanju in podobno. Lagal sem navno, pa je pomagal, potolažil sem ga in pridobil pri času. Vsaj dva ali tri dni medtem pa bomo nekaj napravili z njim. Vsekakor je treba vprašati za nasvet gestapo. Lahko sporočimo da smo ga ubili, potem ko je vse priznal, da je hotel pobegniti, pa smo ga na begu počili ali kaj takega.

Mariborčan je novega pajdaša ves čas sumljivo ogledoval. Kot sem presodil, sta se že od prej poznala, najbrž iz gestapo. Ko ga je videl tako hoditi po taborišču, me je poklical k sebi in me začel oštevati:

»Ali si nor? Naj pride kdo mimo in ga vidi,

295

kako se spreha, pa je po nas! Zvezati ga je treba, potem ga lahko spustimo...«

Ni čakal, ali bom privolil, pač pa je poiskal vrh in onega poklical k drevesu.

»Pričakujemo obisk partizanskega inšpektorja,« je dejal. »Zato ne boš zameril, če te bom malo bolj trdo privezal. Ko odidejo, boš spet prost.«

Fant se je pustil mirno zvezati, celo smejal se je in ponudil roke. V meni pa je narasčala groza nad tem, kar se utegne zgoditi. Na Mariborčanovem obrazu sem že zapazil okrutno senco.

Mi trije smo nedaleč proč zakurili velik ogenj in začel se je posvet, kaj naj napravimo. Jaz sem bil za to, da vprašamo za nasvet gestapo. Najbolj mi je ugovarjal Mariborčan, tudi drugače mi je ukazoval, me zasmehoval, oni drugi pa mu je zvesto pritrjeval. Končno smo se dogovorili, da gre Mariborčan takoj vprašat...

Oni je bil vso noč zvezan pri smreki. Klical nas je in prosil naj ga odveževa. Toda kdo bi ga potem znova privezal? Tolazila sva ga, da mora vsak trenutek priti inšpektor. Potem je onemogel. Zjutraj pa se je vrnil Mariborčan, tako naglo, da sem podvomil, ali je sploh koga vprašal.

»Zvečer pojdemo čakati terenske aktiviste, ki nam bodo pripeljali dva voza opreme. Sotore, pisalni stroj, voziško svetilko, odeje, nekaj hrane in drugo,« je rekel.

»Kaj ta tale?« sem rekel in pokazal na jetnika.

»Temu ni več mogoče pomagati. Obsojen je na smrt. Ne moremo tvegati, da nas zaradi njega začno vse sumiti. Vprašal sem in so mi dovolili. Sam opraviš z njim, tako da ne bo trpel in se bal...«

Odvezal mu je roke, mu ponudil požirek žganja.

»Trpel si, toda kaj moremo. Upam, da jih ne bo prav zdaj. Toda nekaj moramo narediti s teboj, da

296

bo volk sit in koza cela. Premislili smo, kako naj te rešimo.

Zaslišali te bomo in zaslišanje poslali na poveljstvo. Podpisal se boš na tri prazne liste papirja. Šimen pa bo nanje nekaj napisal...«

Vzel je tri liste, mednje položil kopirni papir, ker nismo imeli stroja, in začel pisati njegove osebnostne podatke. Potem pa, obdolženec odgovarja na vprašanja...

»Na, podpiši. Najbrž te bomo morali uradno ustreliti in zakopati. Seveda pojdeš nazaj v Maribor in naj te pošljejo kam daleč proč!« je govoril prijazno Mariborčan.

Oni je obotavljaje se podpisal. Kot bi slutil nesrečo. Odložil je nalivno pero in odrinil liste. Sedel je na tleh pred menoj in se naslanjal s hrbtom na drevo, podpisoval pa je na mojem nahrbtniku. Tedaj je počilo in nekaj mokrega me je oplazilo po obrazu. Nagonsko sem se obrisal in zagledal na roki kri. Pomislil sem, da sem ranjen, da se je komu sprožila pištola, tedaj pa sem zagledal ležati na tleh onega, ki je komaj podpisal prazen list. Brcal je in lovil sapo, Mariborčan se mu je približal in še enkrat ustrelil. Kolena so mi začela drhteti.

»Bog pomagaj,« je dejal Mariborčan, »tako je moralo biti. Naj mi oprosti, saj vsak mora prej ali slej umreti. Bolje je, če doleti to onega kot tri. Zdaj pa hitro na delo, napišimo zaslišanje, da nas kdo ne dobi s praznimi listi in njegovim podpisom.«

Sedli smo in urno napisali njegovo priznanje. Medtem se je umiril, muhe so se že začele zbirati. Bilo me je čedalje bolj strah.

Kako je izdajal leta enainštiridesetega, kako je privolil v sodelovanje z gestapom, končal tečaj v Nemčiji in kako so ga poslali k nam, da bi vohunil... List je bil brž popisan in morali smo nehati.

KEMIČNA TOVARNA PODNART

specializirana tovarna kemikalij za površinsko
zaščito kovin in kemikalij za laboratorije

proizvaja:

KEMIKALE IN PREPARATE

- za
- galvanotehniko
- fosfatiranje
- barvanje kovin

za vse namene in zahteve sodobne površinske zaščite, za
uporabo v enostavnih, polavtomatskih in avtomatskih
napravah

- laboratorijske kemikalije
kvalitete pro analysi, purissimum in purum
- pribor za kontrolo
galvanskih kopeli in odpadnih vod

SERVISNA SLUŽBA — STROKOVNI NASVETI —
ANALIZA KOPELI.

GRADBENO PODJETJE »BETON« ZAGORJE OB SAVI

izvršuje vse vrste nizkih in visokih gradenj. Gradi in
nudi pod ugodnimi pogoji stanovanja za trg.

»ŽIMA« FUŽINE

LJUBLJANA, Trpinčeva 108

izdeluje

ŠČETKE, ČOPIČE IN SORTIRANO SČETINO.

Za cenjena naročila se priporočamo.

Križanka SVEA številka 17

Pri tej nagradni križanki je sodelovalo 445 reševalcev. Izmed
pravih rešitev je žreb določil, da dobi:

1. nagrado Albin COLJA, iz Celja, Copova 7, kateremu bo podjetje »SVEA« iz Zagorja ob Savi poslalo pomivalno korito z omarico,

2, 3, 4, in 5. nagrado — kolekcija knjig založbe »Borec« pa prejmejo:

Josip Slomšek iz Velenja, Jurčičeva 1, Janez Ranzinger iz Hrastrnika, M. Debelaka 3, Anica Šega iz Pirana, Budičinova 3, in Stanko Logar iz Kranja, c. JLA 6.

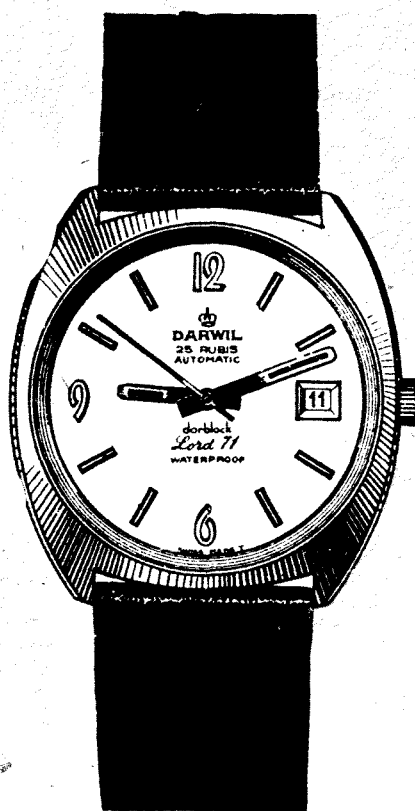
Nagrade tem štirim izžrebancem v vrednosti 200 dinarjev za vsako kolekcijo knjig pošlje zavod »Borec«.

Nagradne križanke bomo objavljali s krajšim presledkom.

Biseri proizvodnje

DARWIL

Lord 71 Lady 71

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejše pri urah DARWIL — vgrajen DARBLOCK, ki ščiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR cronometer je pojem eleganc in točnosti. DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK. DARWIL LADY 71 DARBLOCK ženska moda 1970. GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22 KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo! Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji. Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije. DARWIL — TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4/I-II

MIZARSTVO TRNOVO

LJUBLJANA, TRNOVSKI PRISTAN 20 a

VAM NUDI:

POHISTVO — OPREMO — OKNA — VRATA

OPRAVI:

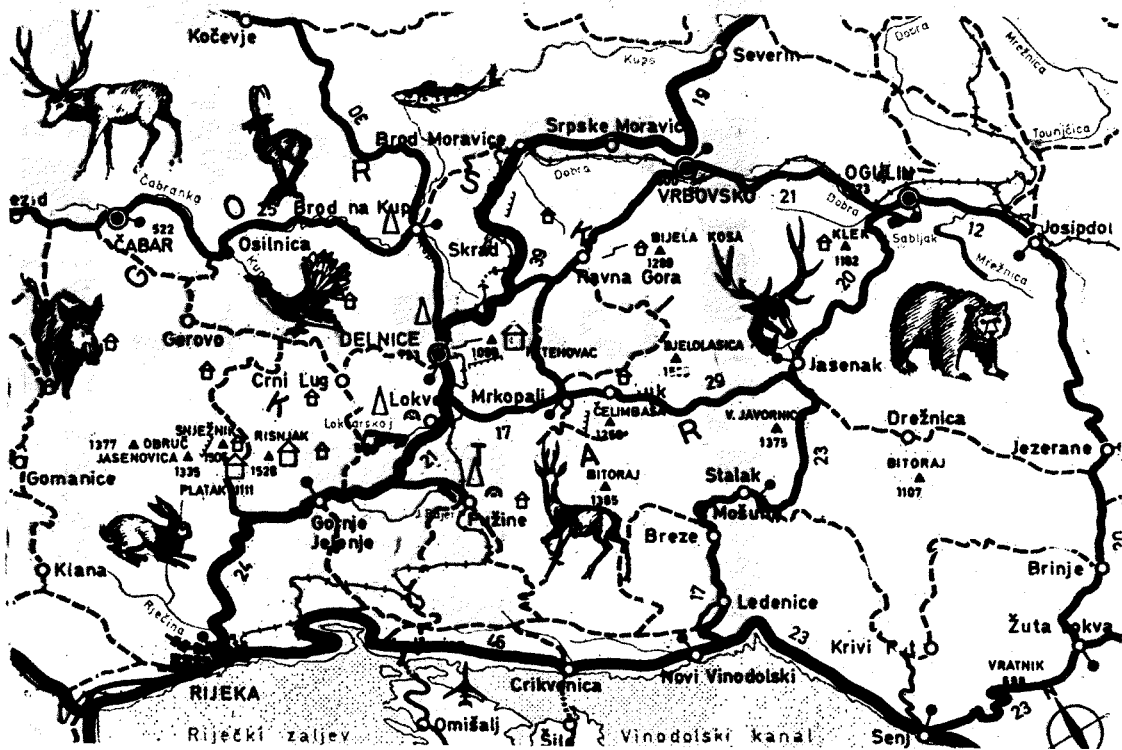
MONTAŽNA DELA

VABI K SODELOVANJU:

MIZARJE — DELAVCE ZA PREDELAVO LESA

10. SNOUB »LJUBLJANSKA« NA OBISKU V GORSKEM KOTARJU

Po poti bratstva in spominov

Gorski Kotar, nekdanje prizorišče krvavih bojov, je danes — bogat z gozdovi, prostranimi pašniki, rekami, potoki, brzicami, jezeri, jamami, kanjoni, poniklavci, čudovitimi planinskimi predeli, zaščitenimi prirodnimi redkostmi in rezervati — kraj miru...

»Bi mi povedali kaj več o našem dvodnevne obiska področja brigadnih borb in akcij v Gorskem kotarju, ki ga je ob petindvajsetletnici osvoboditve Ljubljane in v sodelovanju z bivšimi goranskimi borci letos že drugič pripravil stalni odbor 10. SNOUB »Ljubljanske« sem pred odhodom iz Ljubljane povprašal Hinka Bratož-Okija predsednika enega izmed najbolj prizadevnih odborov nekdanjih partizanovskih brigad.

Takole mi je odgovoril: — Letos praznujemo sedemindvajseto obletnico ustanovitve X. SNOUB »Ljubljanske«... Za obisk pa smo se odločili predvsem z željo, da ponovno vidimo kraje, kjer smo se zadrževali pozimi leta 1943 in 1944, in domačine, ki so nam takrat nudili pomoč in zatočišče. To so ljudje, ki so z nami delili poslednji krompirček! Poklonili se bomo spominu padlih in obiskali preživele tovariše, goranske partizane, da se jim s toplo besedo in skromnimi darili zahvalimo za vse, kar so storili za nas, in ne nazadnje zato, da se po tolikih letih, ki nas ločijo od tistih žalostnih trenutkov, skupaj povešimo in na ta način izrazimo bratstvo naših narodov, za katerega smo se borili v času narodnoosvobodilnega boja.

Težko je strniti in z besedami opisati vtise tega neponovljivega srečanja hrvaških in slovenskih borcev — posebno nam, ki tega polpreteklega časa nismo doživljali in so nam tako iskreni stiski rok redkost. To, kar se je dvajsetega in trinaajstega septembra letos dogajalo v Gorskem kotarju, je treba doživeti!

Od Črnomlja do mosta na Kolpi, kjer so več kot sto borci 10. SNOUB »Ljubljanske« in delegaciji osme in devete brigade 18. divizije pričakali predstavniki hrvaških borčevskih organizacij in jih potem spremljali na njihovi nadaljnji poti, pa do znane klimatega zdravilišča Skrad. da so se gostom v čast nizale kratke in pristrane dobrodošlice. V Delnicah, kjer je borci prič-

kala številna množica, je po pozdravnem govoru občinskega predstavnika spregovorila tudi štirinajstletna Višnja Spudić:

»Minilo je leto dni od našega poslednjega srečanja, ko smo vas z nepisno radostjo lahko prvič po vojni pozdravili kot drage goste in vojne tovariše, katerim so bili goranski gozdovi in goranske steze, poti in vasice enako drage kot domači kraji... Ze takrat smo občutili veliko ljubezen, ki jo gojite do našega kraja, naših ljudi in tudi do nas najmlajših. Zelim, da bi vaše bivanje v Gorskem kotarju še bolj utrdilo bratstvo in enotnost naših narodov in da bi ta srečanja postala tradicija, na kateri bi lahko spoznavali veličino in pomen narodnoosvobodilnega boja. Mi pa vam obljubimo, da bomo vedno cenili vaše napore in nesebične žrtve iz časa, ko ste v najtežjih trenutkih priskočili na pomoč 13. primorsko-goranski diviziji!«

S posebnim odobravanjem so gostje pozdravili predlog najmlajših iz Delnic, da bi se srečanje v prihodnje udeleževali tudi predstavniki slovenske mladine. Želja ni neuresničljiva in vse kaže, da se bodo jeseni leta 1971 na vrt v Gorskem kotar podale tudi pionirke in pionirji slovenskih šol, katerih pokrovitelj je stalni odbor 10. SNOUB »Ljubljanske«.

Naslednji postanek je bil v Mrkopolju, ki je bil med vojno znan kot zatočišče in pribežališče številnih borcev. Njihove kleti — kakor je dejal Veljko Kovačević — so bile neizčrpne NOVJ so vaščani v času vojne dali več kot 2.500 grl živine in gostili, poleg domačih partizanov in štaba XIII. divizije, člane vrhovnega štaba Vladimira Bakarića, Ivana Ribarja in Mošo Pijada, ko so se konec leta 1943 umaknili iz Otočca... »V Mrkopolju in okolici so se zadrževali tudi slovenski borci, zato smo srečni, da vam lahko zaželimo dobrodošlico in prijetno bivanje v našem malem kraju,« je v pozdravnem govoru dejala učenka mrkopaljske osnovne šole »Kot učenkam in učencem nove Jugoslavije nam je dobro znana slavna preteklost našega kraja in vse naše domovine. Vemo, da ste pred več kot petindvajsetimi leti zapustili domači kraj in prišli k nam. Niste nas poznali, pa ste se bojevali in za nas žrtvovali tudi svoja življenja. Zato ni slučajnost, da nosi naša šola ime bratstva in enotnosti. Vedite, da smo ponosni na to ime in da bomo storili vse,

kar je v naši moči, da ohranimo te velike pridobitve našega narodnoosvobodilnega boja!«

Od številnih dogodkov po kapitulaciji Italije, ki so pretresali Mrkopolje in njegovo okolico, je s posebnimi črkami zapisan tragični pohod 2. brigade od Drežnice do Matić poljane. Štiri-deset kilometrov dolgo pot po snegu, ki je bil visok več kot meter, so borci hodili štirindvajset ur. V noči od 19. na 20. februar, ko so prišli iz zatišja gozda Carvice na Matić poljano, je v snegnem viharju zmrznilo šestindvajset. hudo ozebljih pa je osemde-set borcev. Spomin nanje vsako leto oživlja smučarsko tekmovanje na mestu tragedije, ki nosi ime »Po poteh primorsko-goranskih partizanov«.

Danes stoji na Matić poljani spominsko obeležje. »Pusta planina. Nikjer pomoči. Trpljenje in bolečina. Kdor je sedel, je ostal za vedno...«, je tragično premislil borcem v spomin zapisala učenka Jadranka Matković. Bil je že mrak, ko smo se ustavili na tem kraju žalostnega imena. Ob pogledu na šestindvajset kamnov — neenakomerno posejanih, grobo izklesanih in brez imen — se dozdeva, da leti niso delo človeških rok. Kot da bi se narava sama zahvaljevala! »Kadar pade sneg in zvrhoma pokrije pomnike, vstane pred mimoidočim zaledenela partizanska kolona...«, mi je ob slovesu tiho in s solzami v očeh dejala starejša Mrkopalčanka.

V Fužinah, kjer smo prenočili, nas je pričakala godba na pihala in številni domačini. »Sprejem je bil prav tako ganljiv in prščen kot lani, ko smo jih odskali prvič po petindvajsetih letih,« mi je pozneje dejal eden izmed borcev Ljubljanske brigade.

Slavje se je nadaljevalo na partizanskem mitingu v sindikalnem domu. V uvodnem govoru je domačin Ivica med drugim dejal: »Prav je, da se vsako leto spomnimo časov, ko ste se skupaj z goranskimi partizani bili na življenje in smrt. Hvala vam! Stori ste vse, kar je bilo v vaši moči, in še mnogo več — saj je okoli sto pripadnikov vaše brigade za vedno obležalo po prostranih gozdovih v bližini Benovca, Vrat in Fužin.« Po programu, v katerem so sodelovali Partizanski invalidski pevski zbor z dirigentom Radovanom Gobcem, Bojan Adamič, Vladoša Simčič-Tiran, France Kosmač, Anica Čepe, harmonikaš Ivica Iljaš in do-

mačin Franjo Svab, se je v imenu gostov zahvalil Hinko Bratož-Oki: »Mi ne prihajemo sem samo zaradi tega tradicionalnega srečanja, ampak v prvi vrsti zato, da mladim pokolenjem povemo, kako se je gradilo bratstvo in enotnost med goranskimi in slovenskimi borci, med vašimi in našim narodom. Najmlajši morajo vedeti, da brez skupne borbe ljudstva na obeh straneh Kolpe in vseh drugih naših narodov, ne bi bilo Jugoslavije in ne tiste prave in resnične svobode!« Slavje se je v prijetnem razpoloženju nadaljevalo pozno v noč in vsem je bilo žal, da se srečanja zaradi bolezni ni mogel udeležiti tudi predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije in nekdanji prvi politični komisar 10. SNOUB »Ljubljanske« Janko Rudolf.

Na mitingu so prvič zapeli pesem Ljubljanske brigade, katere besedilo — napisal ga je Marjan Regally — je uglasbil Bojan Adamič. »Bi mi povedali kakšno veselje?« sem ga poprosila. Med večerjo in kar mimogrede je stresel iz rokava tole zgodbo o »živih gobah: »Bil sem dežurni z nalogo, da pazim na vrečo gob... Nenadoma so se začele premikati... Lahko si mislite, kako sem bil presenečen... Veste, bile so polne črvov...« In kaj ste storili z njimi?« sem ga vprašala. »Kaj bi neki storili skuhali in pojedli smo jih — toda od tistih dni v Gorskem kotarju menda nisem več poskusil gob,« se je nasmejal mojster Bojan Adamič.

Drugi dan smo se v sončnem in od nočnega naliva umitem jutru odpravili proti tri kilometre oddaljeni vasi, Benkovci imenovani, kjer so leta 1944 borci 10. SNOUB »Ljubljanske« našli toplo zatočišče.

»Samo da si živa, majko moja... bila si tako dobra... onaj visoki puno te pozdravlja i kaže, da če drugi put sigurno doči...«, je s solzami v očeh objemal starejšo vaščanko eden izmed bor-

cev Ljubljanske brigade. Nepono- zabni so bili prvi vtisi s srečanja v tej prijazni gorski vasi in preveč jih je bilo, da bi jih lahko vse zapisala.

Pozdravne besede je spregovoril domačin in borec Josip Vidas:

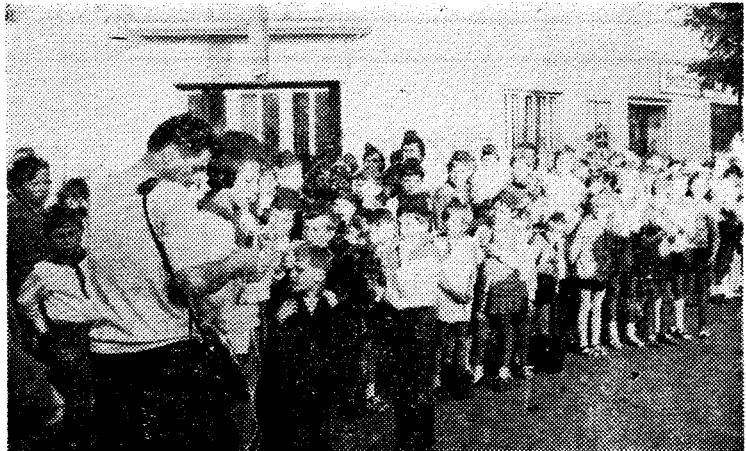
»Benkovci vas tudi danes sprejemajo odprtih src; sprejema vas kota 508, ki je bila označena na vseh nemških zemljevidih in na kateri ste mokri, lačni in izmučeni pogumno pričakali sovražnika...« Leta 1944, ko se je v teh krajih mudila ljubljanska brigada, mu je bilo sedemnajst let. Prostoovoljno se je javil za posredovalca na pogajanjih med Nemci in partizani, ki so želeli tri visoke nemške častnike zamenjati za ujet partizane. Odpravil se je v štab. (Osem dni je bilo minilo od znane spopada na Slavici, kjer so se Nemci v boju s slovenskimi borci kaj slabo izkazali!) »Koliko je partizanov?« ga je vprašal prevajalec. »Veliko jih je: četa, brigada, divizija...«, se je spretno lagal naš junak. »Resnico govori; imajo vseh vrst orožja in tudi topove — to je vražja brigada!« mu je priskočil na pomoč Nemec z obvezano glavo, spominom na Slavico.

Tovariško pomenkovanje, ki se je začelo že ob skromni — kar ob cesti pred hišo postavljeni mizi — se je popoldne nadaljevalo na pikniku ob bližnjem gozdu. »Pridite šel!« sta bili ta dan nič kolikokrat izgovorjeni besedi, ki bosta udeležence tega nepozabnega obiska v Gorskem kotarju še dolgo spremljali.

Prejšnji večer in okrog polnoči — so mi povedali — je prišla v Fužine iz dobro uro hoda oddaljenega Benkovca starejša ženica. »Da bi ne pozabili na nas...«, je dejala in se počasi zopet odpravila proti domu.

Kdo bi mogel pozabiti!

MILENA STRAJNAR

Pozdrav najmlajših iz Delnic

Solske potrebščine brez učil, torbe, oblačila in obutev za šolarje vse hkrati pod eno streho

V VELEBLAGOVNICI **nama** LJUBLJANA • ŠKOFJA LOKA • KOČEVJE

POMAGAJ SI SAM
IN UNIO
TI BO POMAGAL

France Bevk:

Pogreb mladega upornika

Napisano med osvobodilno borbo v jeseni 1943. Priobčeno istega leta v 3. številki 1. letnika »Mladega puntarja«, glasila primorske mladine. Mlati upornik čigar imena se pisatelj več ne spominja, je bil doma iz Lokavca pri Ajdovščini. Ušel je bil zdoma in se pridružil borcem, ki so krvaveli za osvobodjenje Gorice.

Toliko je svetlih primerov junaštva v teh dneh, da bi vseh ne opisal, če bi mi bilo dodeljeno sto let življenja. Pred slednjo miado žrtvijo, ki je z nasmehom v srcu dala življenje za domovino, se s tihim spoštovanjem in hvaležnostjo klanja moja duša.

Pogreb mladega upornika se mi je najgloblje vtisnil v srce.

Takrat je to bilo, ko se je v soncu blestela Vipavska dolina in so se od radosti na stečaj odpirala srca in ušesa. Od Gorice so grmeli topovi, v tih vasi pod strmo, skalnato goro pa so se pripravljali na pogreb sedemnajstletnega.

Videl sem ga: ležal je v sobi z nizkim stropom, položen v krsto, pregrnjen s tančico, skozi edino okno se je pretakala dnevna svetloba.

Bel je bil njegov obraz, ves miren in prosojen kot voda v tolmu.

Zagledal sem se vanj, kakor da sem pričakoval da mu bo skozi belo polti zadaj zadaj pobliisknil živi plamen zornih let.

A iz sinjih oči, ki so se medlo odražale skozi na pol priprte trepalnice, je gledala smrt. Mlado, do poslednje kaplje izkrevavalo telo, je že enkrat počvalo na bojišču. Zdaj je čakalo novega pokopa v domači, z belim kamenjem pomešani rdeči prsti. Le poslednji pokojni nasmeh, ki mu je počival na bledeh rahlo posmehljivih ustnicah, je bil kot zadnji žarek življenja. Kaj je izražal? Ali je bil odsev tistega poslednjega trenutka, ki ni poznal groze pred smrtjo? Poslednji nasmeh mladega upornika, ki se je zavedal, čemu je dal svoje življenje?

Teško mi je bilo v srcu, ko sem ga kropil. Zelel sem, da bi se kaplje blagoslovljene vode spremenile v solze, ki bi imele čudovito moč, da bi mrtve prebujale v življenje. Vprašal sem se: kaj bo z našo bodočnostjo, če bodo popadali najvrednejši med nami? In stokrat težko mi je bilo, ko so mi naložili breme, naj mu spregovorim poslednje besede na pot v nepovratnost.

Kaj naj bi mu govoril? Katera jecljajoča človeška beseda bi ga prebudila v življenje? Drugih besed ni več potreboval. Ne jaz njemu, on bi nam moral spregovoriti iz svojega poslednjega, najvišjega spoznanja. Opisal bi nam lahko svetle občutke človeka, ki umre za svobodo. In bržkone bi iz njegovega poslednjega glasu zvenel rahel očiitek in obtožba proti nam, ki smo ostali. »Tovariš, kod si hodil, da te ni bilo z menoj v boju?«

Z muko sem vso pot od hiše žalosti do pokopališča zbiral besede za nagrobni govor. V zmedbi občutkov je na vsej dolgi peščeni poti spremljal pokojnikov nasmeh. Bil je vsepričujoč. Vem: še iz groba se bo pretakal v cvetje in bo večni, kot je večna priroda. Misel se mi je blodno izgubljala ob pogledu na belo krsto pod vencem. In tedaj se mi je nenadoma zazdelo, da ne stopam več med žalujočimi, ampak v četi mladih borcev. Korak jim je bil prožen, obraz ožarjen od notranjega ognja, oči so se jim upirale v smeri grmenja topov. Iz vseh grl se je razlegala smela partizanska pesem: »Mi gremo! Kam? V nove zarje!« Njim na čelu je korakal mladi upornik, stokrat živ nesmrten v svoji veličini. Z njim se je vso pot razgovarjala moja duša.

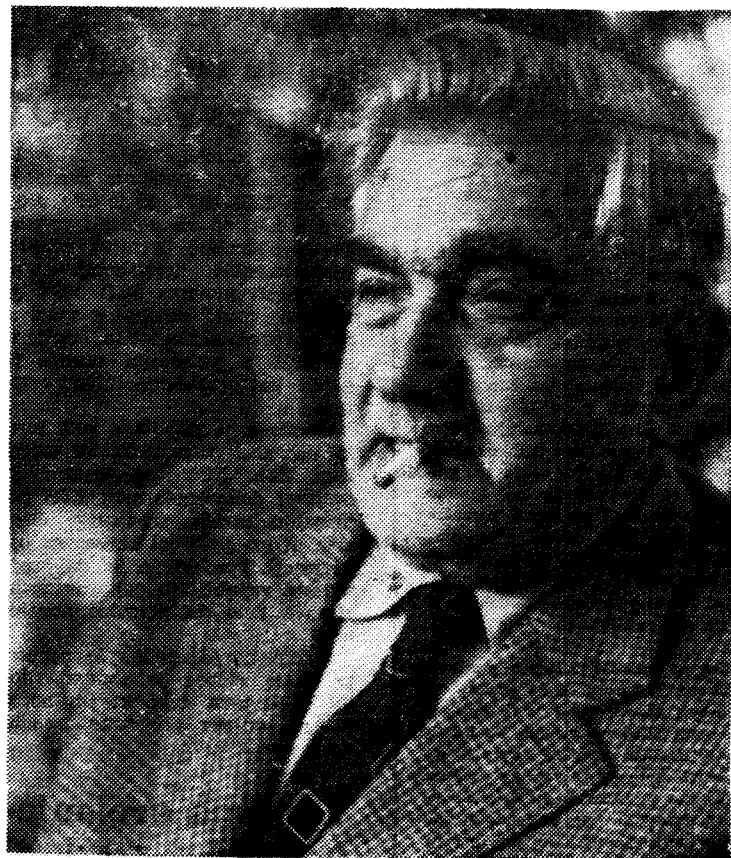
Mladi tovariš, kolikokrat me je obhajalo malodušje! Bal sem se za mlajši rod. Teško je bilo breme, ki vam ga je naložil tujec, za velikana — ali ne bo zlomilo vaših pleč? Danes se tega malodušja sramujem. Bila je trda noč, nekaterim izmed nas je noga zdrknila s poti, vi pa ste našli pravo stezo v nove zarje. V dneh vašega rojstva je bila svoboda že pogazena, zatrla in izbrisana, a ti si jo vendar zaslužil v daljavi. Tujci so ti zastrupili detinstvo in mladost, stokrat in tisočkrat so zasmehovali, tvoj maternski jezik vsak dan so ti križali domovino. Niso ti mogli ubiti ljubezni do nje, ki je kot draga duša živela v tebi. Nikoli ni ljubezen tako velika kot tedaj, ko je zasmehovana in zasramovana. Vem, mladi tovariš, krčilo se ti je srce, do upora ti je razganjalo prsi, a si moral tajiti svoje občutke. Vse zatajene solze, ves zatrti srd ti je obležal nekje na dnu in čakal velikega trenutka. Postal si upornik, še preden si zrastlel v moža. In je prišel veliki trenutek, ki smo ga pričakovali vsi in si ga spoznal po njegovem sijaju.

Ali prav berem iz knjige tvoje duše? Kako ti je bilo, ko si prvič videl vihrati našo zastavo in se je lahko prosto razlegala slovenska pesem? In še na ta praznik srca in duše, na katerega smo čakali stoletja in ki nima primere, je pala senca bojazni in temnih slutinj. Zagrmeli so topovi, vsa srca so zadrtela: ali bo prva zarja svobode res ugasnila? Takrat je vse, kar si dolgo zadrževal v sebi, planilo na dan, roka se ti je stisnila v pest. Prebudil se je upornik, ki je spal v tebi. Poslušal si glas svojega srca: ta vedno najde pravo pot, ki vodi k uspehu. Tako mlad! Pa — kdo drugi bi bil stal na tvojem mestu?

Ali naj te vprašujem kako se je zgodilo? Ena izmed tisočeri zgodb, vsaka vredna, da bi jo zapisali z zlatimi črkami. Pod jasnim soncem, med trtami, na katerih je zorelo grozdje, je hodila smrt. Pa kaj je bila tebi smrt, ko so ti oči strmele le v zarje svobode? Ko ti je s poslednjimi kapljami krvi ugasla zadnja iskra življenja, si vedel le eno: zmagal sem! Kdor pade za domovino, je zmeraj zmagovalček. Iz te zavesti je bil tvoj nasmeh, tako iz dna duše da ni zamrl niti takrat, ko ti je zastalo srce.

Mladi tovariš, sramujem se pred teboj. Kaj sem domovini dal jaz in kaj si dal ti? Kaj naj bi ti govoril, ko tvoja žrtve prevpije vse človeške besede! Pokopališče, belo cvetje, pridušni jok, ropot suhih grud na krsto. Nisem govoril tebi, govoril sem solzam, ki so tekale za teboj. »Narod, ki ima tako mladino naj se ne boji za svojo bodočnost!« Ti pa si še zmeraj stal ob meni, v četi borcev, ki je prepevala partizanske pesmi. In si še vedno z nami, svojimi tovaršči, z nami vse dni, da nam kažeš pravo pot v nove zarje.

Ob smrti pisatelja Franceta Bevka

France Bevk je nedavno zapisal: »Še bom pisal zgodbe, še deset let in več, dokler mi ne bo življenje pripravilo veliko piko...« In ko smo se pripravljali, da bomo proslavili njegov življenjski praznik, nas je presunila vest, da je po čudni igri usode umrl prav na dan, ko je dopolnil osemdeset let. Krog je sklenjen, življenje je pripravilo veliko piko, pod življenje je potegnjena črta in obracun najbolj plodovitega, branega in priljubljenega slovenskega pisatelja. Več kot 250 knjig nosi njegovo ime, kakih 80 knjig je bilo prevedenih v 16 tujih jezikov, med njimi so »zlate knjige« — to odlikovanje so jim prisodili slovenski otroci, saj noben slovenski pisatelj ni zanje napisal toliko lepih knjig. Bevkove knjige, namenjene otrokom, pa berejo v prevodu otroci v vseh jugoslovanskih jezikih, razen tega bolgarski, nemški, italijanski, češki, sovjetski in celo japonski otroci...

France Bevk je umrl, življenje mu je pripravilo veliko piko, njegova bogata in dragocena dediščina, ki jo je prispeval v zakladnico slovenske književnosti in kulture na sploh, pa bo med slovenskim narodom večno živela z njegovim velikim imenom.

Dne 17. septembra je minilo osemdeset let, ko se je v Zakopju pod Poreznim rodil revnemu bajtarju in čevljarju sin France. Otroška leta je preživel kot vsi revni hribovski otroci. Bil je pestunja in pastir, hodil je v šolo, neizrekljivo rad bral knjige, pisal na hrupav papir svoje prve povesti. Kot trgovski vajenec je v Kranju doživel »taticke«, se vrnil domov, nekaj let čevljaril in dinnaril, dokler se mu ni izpolnila velika želja, da je sedel v šolske klopi in postal učitelj. Dve leti je učiteljeval v Orehku pri Cerknem — tu je dozoreval v pisatelja, saj je objavil v Domu in svetu prve zrelejšie pesmi, črtice in novele, v katerih ni bila dovolj prikrita ost protivnojnega in protiaustrijskega mišljenja... Prvo opozorilo za ta »greh« je bila kazenska premešitev v Novake, nato pa je moral kot »politično sumljiv« na bojišče. Vojna vihra ga je od bobnenja topov ob Soči zanesla v krvavi vrtnec v Galicijo in Ukrajino vse tja do Odesa (To je opisal v pred kratkim izišli knjigi »Pot v neznanost«).

Po koncu vojne se je vrnil v Ljubljano, kjer je bil nekaj časa časnikar, nato pa se je vrnil v rodno Primorsko, ki jo je bila zasedla Italija v plačilo za svoje sodelovanje na strani antantnih sil. Bevk se je naselil v Gorici, kulturnem središču primorskih Slovencev in kljub vsemu hude-

mu saj je stal vsak dan na pragu ječe ali internacije, je vztrajal med svojim ljudstvom in z vsem srcem veroval, da tako fašistično nasilje ne bo imelo dolgega življenja. Ni se motil. Fašizem je pogorel kolikor se da sramotno, klonila je fašistična država, naše ljudstvo pa je hitelo v boj za svojo svobodo. Čeprav že v letih, je Bevk septembra 1943 odšel k partizanom in postal predsednik PNOO za Slovensko Primorje. Tudi po osvoboditvi je stal v prvih vrstah v boju za pravične meje ob Soči. In ko so bile te meje dokončno določene — čeprav še vedno ne docela pravične — se je Bevk zopet zatekel k peresu — svojemu najvišjemu poslanstvu, s katerim se je uvrstil v sam vrh slovenskih ustvarjalcev v preteklosti in sodobnosti.

O vsakem človeku najbolj prepričljivo govori njegovo delo. O pisatelju Francetu Bevku še posebej. Odveč bi bilo torej v tem kratkem sestavku naštevati Bevkove pisateljske vrline, njegove pesniške zbirke, drame, povesti in romane, prirske zgodbe za otroke, ki ne pomenijo priljubljenega branja samo otrokom, marveč tudi odraslim; odveč bi bilo naštevati dolgo vrsto knjig — za celo knjižnico jih je, — če vemo, da je bila vsaka Bevkova črka, vsak akord njegove umetniške besede, posvečen radosti in bolečini človeka, ki živi, se raduje, bojuje in trpi na zemlji, kjer so doma revni kmetje in bajtarji, tolminski puntarji, kraški kamenarji, slovenski ribiči, vipavska in briška dekleta in žene, ki se v senci ponižanja in sramote pehajo za zaslužkom v babilonih ob Nilu. In spet, kjer v vrvežu Gorice in Trsta grabijo za življenjem delavci in obrtniki, uradniki in trgovci, Slovenci, Italijani in Furlani. In spet, kjer je Slovenska Benečija z Martinom Čedermacem, poosebljenim ljudskim stremljenjem po svobodi in pravici. Prav »Čedermac« je višek Bevkovega romana, ljubezni in prizadetosti.

Za Bevka človeka in pisatelja je treba posebej poudariti njegovo zvestobo zatiranemu ljudstvu. Kmalu zatem, ko se je za stalno naselil v Gorici, je italijanska fašistična oblast razprla svoje raznarodovalne kremplje in onespobila prizadevanje večine slovenskega izobraženstva. Toda Francetu Bevku, ki je s svojim plodnim pisateljskim delom vzdrževal slovensko misel in zavest, ti kremplji zlahka niso mogli doživeti. Naj je med svoje ljudstvo poslal lirčno pesem, dramo, sodobno ljudsko povest ali zgodovinski roman iz davne preteklosti, ko je bil rod, ki je živel na tej zemlji, predmet fevdalne samovolj-

nosti posvetne in cerkvene gospodarske, ki so ga izmозgavali roparji vseh vrst in so ga uničevale razen divjih vojska, tlake in desetine, še požari, povodnji, kobilice in kuga... je med vrstice vnašal toliko sodobnih namigavanj prikritih obtožb na fašistični jarem, da je zatirani in ponižani primorski človek sredi svojega ogorčenja v slehernem Bevkovem delu čutil vedrilo in krepilo. Bevk se kot človek in pisatelj ni mogel in ni hotel izogniti perečemu socialnemu in narodnostnemu vprašanju; bil je edini, ki je dvigal in oživljal teptano slovenstvo in s tem tvegaval številne zapore. Vztrajal je s svojim ljudstvom v najtežjih pogojih fašistične tiranije, vztrajal skozi vsa tista temna fašistična leta, ko je bil vsak dan na pragu zaporov in pregnanstva. To pa mu je in mu še danes primorsko ljudstvo vrača z ljubeznijo, saj je nedvomno razen Gregorčiča najbolj priljubljena osebnost svojega ljudstva. Kot pisatelj in človek se je France Bevk odpravil s svojim ljudstvom v partizane in se še v tako težkih pogojih bil s pisano in govorjeno besedo za osvoboditev izpod tujega jarma, po kateri je ljudstvo toliko hrepenelo.

V kulturni zgodovini Primorske bo Bevku prisojeno najodličnejše mesto, saj je bil med redkimi, ki je do kraja ostal zvest svojemu ljudstvu — najbolj zatirani narodni manjšini v Evropi — zvest kot človek in umetnik, ki se je odpravil s svojim ljudstvom tudi v boj za njegovo osvoboditev.

ČRTOMIR SINKOVEC

Odkrili so spomenik Blažu Arniču

Dne 19. septembra so ob 10. uri dopoldne v Lučah v Savinjski dolini odkrili spomenik nedavno umrlemu slovenskemu skladatelju Blažu Arniču, ki je bil doma iz Zalesja pod Raduho. Po njem so poimenovali tudi šolo v Lučah.

Z odkritjem spomenika — doprsni kip skladatelja je izdelal kipar Stojan Batič — se samorastniku izpod Raduhe niso oddolžili le domačini iz Luč ter bližnje in daljnje okolice, ampak ves slovenski kulturni svet.

Svečanosti ob odkritju spomenika, ki je sovpadala s praznikom občine Mozirje, so se udeležili številni predstavniki političnega in kulturnega življenja. Prisotni so lahko prisluhnili tudi izbranemu kulturnemu programu, ki je dostojno počastil spomin skladatelja Blaža Arniča — glasnika našega človeka in naše zemlje.

Dobro je če veste...

Ajda, rastlina, ki je doma v osrednji Aziji, se goji zlasti v severni Evropi, Sibiriji, Severni Ameriki in v planinskih območjih, ker lahko prenaša hladno podnebje in ker ni glede zemlje kdove kako izbirna. Gojimo jo tudi v Sloveniji. Njeno steblo zraste 60 do 90 cm visoko, je rdečkaste barve, njeni cvetovi so rožnati. Ajda ni sorodnica žit, njene semenske pa ne zaostajajo v redilnosti za žitnimi zrni. saj vsebujejo 6 do 11 odstotkov beljakovin, dva odstotka maščobe, kar 70 do 72 odstotkov ogljikovih hidratov ter dajo 355 kalorij na 100 gramov. Ajdo uporabljamo za ljudsko prehrano kot kašo ali moko, poredkoma tudi kot kruh. Siama pride prav v živinoreji kot stelja. Njena zrna so primerna tudi za krmljenje perutnine. Ajdovi cvetovi so izredno dobra jensenska paša za čebele.

Ptice in mravičje varujejo gozdove. Naravoslovci trdijo, da gozdovi čedalje bolj orgožen, ker je iz dneva v dan manj ptic, vse več pa škodljivih žuželk. Različni kemični pripravki so zdesetkali naravne sovražnike gozdnih škodljivcev — ptice in mravičje. Ponekod v Evropi je bilo uničenih 90 odstotkov mravičja, tako da jih morajo zdaj nekatere dežele uvažati iz tujine, ker upajo, da bodo lahko samo se in njihovo pomočjo obvarovali gozdove.

Prilagodljive ribe. Ko se v tropskih deželah poleti potoki, jezera in močvirja osušijo, se znajdejo ribe v razmerah, katerim so se morale prilagoditi. Na otoku Celebesu v Indoneziji lovijo domačini jegulje v osušeni mulji. Nekatere ribe prebijejo sušno obdobje v mulju, čeprav nimajo posebnih organov za takšno življenje. Druge ribe — dvodihalke — pa imajo v plovnem mehurju doben pljučem, ki deluje tudi v normalnih razmerah; vsake 30 do 40 minut priplavajo na površino in vdihujejo zrak. Tako prebijejo nekatere ribe sušno obdobje v tropski Afriki in na poplavnem področju južnoameriške reke Amazonke. Tudi med našimi ribami živi predstavnik te vrste živali — smrež, ki diha s črevi ter živi lahko tudi v osušeni mulji.

Kokoši in njim sorodne ptice, katerih mladiči lahko sami pobirajo zrnje in črve, ne izgubijo prav nič več časa z brskanjem in iskanjem hrane, če imajo, recimo, 20, ne pa samo 10 mladičev. Drugače je pri pticah, ki krmlijo svoje mladiče v gnezdu vse do tlej, dokler niso godni za letenje. Vemo npr., da mora detel, škorec ali lastovica prinesiti svojim mladičem hrano 250 do 350-krat na dan. Število poletov je odvisno od vremena in števila njihovih lačnih mladičev. Krajiček, ki živi v Severni Ameriki, prinesene hrano v gnezdo, če ima enega samega mladiča, 115-krat dnevno, če ima dva 156-krat, če jih je šest, pa kar 300-krat na dan. V tem primeru se, kajpada, goji neprimerno bolj enemu samemu mladiču, ker dobi v enem dnevu 115 zalogaev, če sta dva mladiča, sta oba na slabšem, kajti na vsakega pride le po 78 zalogaev na dan; če so trije, se morajo zadovoljiti s po 66 zalogaev na dan, štirje s po 59 zalogaev, pet s po 54 zalogaev, če je kar 6 mladičev, pa morajo biti zadovoljni s po 50 zalogaev na dan.

V poslednjih letih oboleva čedalje več ljudi za kroničnim bronhitisom (vnetjem sluznic v bronhijih). To dejstvo je, po mnenju udeležencev, posledica vedno večjega onesnaževanja zraka v mestih in pa kajenja. Pri moških je kronični bronhitis trikrat do štirikrat pogostejši kot pri ženskah. Domnevajo, da je to zaradi tega, ker približno 85 odstotkov žensk ne kadi, medtem ko ne kadi komaj 17 odstotkov moških. Statistični podatki dokazujejo, da je smrtnost ljudi s kroničnim bronhitisom dvakrat večja kot smrtnost ljudi istih let, ki ne boleha za kroničnim bronhitisom.

Kalijev permanganat, ki mu pravimo po navadi: permangan, je sorazmerno mnogostransko uporabno protikužno, razkuževalno sredstvo (za izpiranje ust, grla, ran itd.). Če kdo, ko si izpira grlo, po nesreči in ne hote požre večjo količino, čeprav razredčenega kalijevega permanganata, se utegne zastrupiti. Zastrupitev je nevarnejša, če je razstopina močnejše koncentrirana. Zastrupljeni čuti, da ga žge v goltancu in želodcu. Zastrupitev povzroča tudi bruhanje in krče. Hude zastrupitve se utegnejo končati s smrtjo.

Izvajanje nalog, ki jih je nakazal VI. kongres ZZB NOV

Na seji komisije za organizacijsko politična vprašanja zveznega odbora ZZB NOV, ki je bila prejšnji teden, so obravnavali priprave za podrobno ocenitev dosedanje aktivnosti organizacij borcev. Šesti kongres ZZB NOV je nakazal važne naloge v zvezi z idejo predsednika Tita, da naj se ZZB v prihodnje razvija in deluje kot družbenopolitična organizacija.

Komisija je dopolnila tudi teze, ki naj služijo republiškemu odboru ZZB NOV pri analizi in ocenitvi dela organizacij ZZB pri urejanju raznih problemov članstva in pri politični aktivnosti organizacij. Predvideno je, da predsedstva republiških odborov opravijo to delo do polovice novembra.

Potem ko je uredila še nekatere druge zadeve, je komisija določila še tista dela, ki jih bo v okviru svojega programa izvedla do konca leta.

Uspešno urejanje stanovanjskih zadev udeležencev NOV

Na nedavni skupščini ZZB NOV občine Prijedor so ugotovili, da so k urejanju stanovanjskih zadev borcev mnogo pripomogli skupščina občine, delovni kolektiv rudnika Ljubija in Tovarne celuloze v Prijedoru. V navedenih dveh podjetjih ni niti enega udeleženca NOB, ki bi bil brez stanovanja.

V letu 1969 so na območju te občine, v kateri živi blizu 4000

udeležencev NOB porabili nad 344 milijonov starih dinarjev za stanovanjsko gradnjo in kredite borcev. Letos pa imajo v ta namen določenih 435 milijonov starih dinarjev. V prihodnjih dveh letih pa bodo, tako so trdili na skupščini, urejene vse stanovanjske zadeve udeležencev NOB iz te občine.

Jubilejno športno tekmovanje v Ljubljani

Zveza za šport in rekreacijo invalidov Slovenije organizira pod pokroviteljstvom ZZB — športne komisije, jubilejno športno tekmovanje vojaških vojnih invalidov NOV — športnikov veteranov v počastitev 25. letnice osvoboditve. Tekmovanje bo dne 18. oktobra v Ljubljani.

Športna komisija je določila, da bi na tem srečanju nastopilo v kegljanju po 6 mož s 100 lučaji mešano, po štirje strelci z zračno puško po kategorijah invalidnosti. V teh dveh športnih panogah lahko nastopijo tudi posamezniki. V balinanju bi nastopili po štirje tekmovalci in v šahu po dva šahista. Organizator pričakuje, da bo to srečanje poživilo zanimanje za športno dejavnost med invalidi. V zadnjih letih namreč zanimanje za športno tekmovanje med invalidi počasi odmira. Vzrok za takšno stanje pa seveda ne smemo iskati v slabi organizaciji naše športne dejavnosti. Nekdanji aktivni športniki so se pač postarali, a razen tega so mnogi tudi bolni.

Potrebno je, da športna društva in sekcije pravočasno prijavijo športni komisiji število tekmovalcev po panogah in invalidnostih. Pričakujemo, da bo to jubilejno tekmovanje uspelo s čimer bomo najlepše počastili 25. letnico osvoboditve. VINKO BOVCON

Imeli smo ljudi

Miroslav Štubl

Rodil se je 18. novembra 1902 v vasi Kontovel pri Trstu. Po prvi svetovni vojni je končal učiteljsko v Mariboru in leta 1924 prišel v Mursko Soboto za učitelja. Tam si je osvojil tudi družino, poročil se je s domačinko, tudi učiteljico. Ze pred vojno je deloval v raznih učiteljskih organizacijah in društvih, ki so bila pod vplivom KP.

Aprila 1941 so ga kot rezervnega oficirja zajeli Nemci; bil je deset mesecev v njihovem ujetništvu. Ko se je vrnil v Mursko Soboto, je bil brez službe in pod policijskim nadzorstvom. Vse to ga ni oviralo pri delovanju za osvoboditev.

Po vojni je postal ravnatelj osemletke. Več let je vodil okrajni odbor ZROP, bil je tudi član komisije za zgodovinsko dejavnost v ZB. Razen tega je veliko naredil pri zbiranju narodopisnega gradiva, sodeloval je tudi pri delu muzeja.

Za njim je ostala velika vrzel, smrt ga je prekinila pri delu. Pogrešali ga bomo kot dobrega tovariša in marljivo delavca.

Vinko Mohorič

Rojen je bil 8. julija 1908, živel je v Repljah. Pokopali smo ga 12. avgusta letos v Vodicah.

Med vojno je delal na Golniku, kjer je začel sodelovati s partizani. Kaj kmalu so ga Nemci aretirali, vendar se mu je posrečilo priti iz zapore in oditi k partizanom. Tam je postal pripadnik Varnostno-obveščevalne službe, največ se je zadrževal na Primorskem in po Poljski dolini.

Po osvoboditvi se je vrnil domov in se spet zaposlil v gradbeništvu. Vendar zaradi slabega zdravja dolgo ni zdržal. Težko je zbolel, bolezen ga je nazadnje po dolgih letih spravila tudi v grob.

Stane Gregorič

Umril je star šele 50 let. Rodil se je v Volčah pri Tolminu. Revna zemlja mu ni dajala dovolj kruha, saj je bilo v družini poleg njega še šest bratov, zato je moral iskati delo drugje. Izkušil se je za ključavničarja. Komaj se je izučil, že so ga italijanske oblasti odpeljale v južno Italijo v posebne delavske kazenske enote italijanske vojske. Ko so se zavezniški izkrcali v Sicilijo, so ga zajeli in odpeljali v Bizerto. Tam se je takoj priključil skupini, ki se je prijavila za vstop v NOV. Nato je delal v več mestih v enotah britanskega letalstva. Odločil se je skupaj z drugimi od-

klanjati srušitve v kraljevsko vojsko. Februarja 1944 se je njemu in drugim z odločnostjo posrečilo doseči, da so jim dovolili prestop v NOV. Postal je letalski mehanik v 1. lovski eskadriji NOVJ. Nato se je vrnil v domovino in ostal v letalstvu do leta 1950, ko je bil odpuščen iz vojske na lastno prošnjo kot starejši vodnik.

Leta 1966 je bil invalidsko upokojen. Napori med vojno so mu pustili trajne posledice. Vse pogosteje je moral za krajši ali daljši čas na zdravljenje na Golnik. Tam je tudi 7. septembra letos umrl.

Rudolf Ule

Pred 49 leti je prijel na svet v številni rudarski družini v Zagorju ob Savi. Ze zgodaj je okusil tegobe takratnega režima. Pred kratkim so zagorski borci izgubili ob njegovih prerani smrti zvestega stanovskega tovariša.

V času NOB je sledil idejam in veri v zmago ter se kot njegovi bratje vključil v osvobodilno gibanje; v OF so ga vključili tedanji člani partije v tem zasavskem kraju. Zadane naloge je vedno zvesto opravljal. Partizani so ga po Dolenskem v zaščitenem bataljonu V.I. korpusa, kasneje pa je bil postavljen na T.M. Ukvarjal se je s političnim delom, zato je bil kmalu tudi sprejet v vrste komunistične partije.

Po osvoboditvi je Rudolf aktivno sodeloval v vrsti družbeno političnih organizacij in občinskih organih. Bil je človek, ki je znal prisluhniti sočloveku. Bolezen ga je nazadnje priklenila na posteljo. Upiral se ji je, a je končno moral kloniti. Mnogi soborci in prijatelji so se poklonili njegovemu spominu na njegovi zadnji poti na zagorsko pokopališče.

Naj mu bo lahka slovenska zemlja!

Gasper Jeraj

Dne 3. junija letos smo na vodiškem pokopališču pokopali člana našega združenja Gasperja Jeraja, rojenega 4. januarja 1908 v Dobruši, stanoval je prav tam. Bil je borec Prešernove brigade, od spomladi 1943 do vstopa v partizanske vrste pa je bil organiziran na terenu. Partizan je postal 20. februarja 1944. Iz Prešernove brigade so ga poslali v okolico Cerknega na terensko aktivistično delo. Srečno je dočkal svobodo in se vrnil v domače kraje.

Po vojni je kot zidar in mali kmet skrbel za svojo številno družino. Kolikor je mogel, je sodeloval pri delu ZB. Ohranili ga bomo v dobrem spominu!

Politični razgledi

V zgodnjih jutranjih urah 17. septembra je jordanska vojska prešla v napad: začel se je obračun med vojsko in palestinskimi komandosi, obračun, ki so ga že dolgo napovedovali, ki ga je bilo že dolgo slutiti zaradi manjših spopadov v Amanu, predvsem pa zaradi rastoče napetosti v Jordaniji, arabski državi, ki ima po šestidnevni vojni leta 1967 na svojem ozemlju največ palestinskih brezdomcev (izvezti moramo seveda tiste, ki so v letu 1967 prišli pod izraelske okupacijske oblasti). Vsem je bilo jasno, da so palestinske osvobodilne organizacije velika ovira predvsem za režim kralja Huseina.

Med palestinskimi organizacijami je najmočnejša el Fatah, ki jo vodi Jaser Arafat, potem Ljudska fronta za osvoboditev Palestine pod vodstvom dr. Georgesa Habaša, potem Demokratična fronta za osvoboditev Palestine, katero vodi Najef Havatmeh. Osnovno politično poslanstvo teh organizacij naj bi bila vrnitev Palestine Palestincem, odbijanje kakršnihkoli mirovnih pogajanj, se pravi z vojskovanjem doseči svoje pravice. Medtem ko so omenjene tri organizacije zelo močne, pa se je po šestidnevni vojni pojavilo še nekaj palestinskih grupacij, ki so nastale na pobudo in s podporo raznih arabskih režimov in tako so Palestinci postali obenem tudi žrtve arabske neenotnosti.

Jordanija je, kot je bilo že rečeno, v najtežjem položaju: palestinske organizacije delujejo na njenem ozemlju, vnašajo razdor v arabski svet in strah v vodilne jordanske kroge: zaradi palestinskih akcij je v nevarnosti tudi Jordanija, saj Izrael pri povračilnih ukrepih ne gleda na to, ali napada Palestince ali Arabce, marveč mu gre le za to, da »kaznuje« državo, iz katere je prišel napad. Tako je bilo pred časom v Libanonu in režim se je predvsem bal izraelskih povračilnih ukrepov. Zato je precej na trdo opravil s palestinskimi organizacijami.

Po tistem, ko so nekatere arabske države — seveda predvsem najbolj prizadeti ZAR in Jordanija — sprejele Rogersov načrt za ureditev krize na Bliznjem vzhodu, so bili Palestinci upravičeno zelo

Obračun v Jordaniji

prizadeti in užaljeni, saj jih je načrt ameriškega zunanjega ministra resnično kratko in malo prerezal. V ozračju rastoče napetosti je bilo čedalje več sporočil iz jordanske prestolnice, da bo kmalu napočila ura obračuna med jordansko vojsko ter palestinskimi komandosi.

Jordanski kralj Husein je 20. avgusta letos odpotoval v Aleksandrijo na obisk k Naserju. Opozorilci pravijo, da je odhajal v ZAR zelo zaskrbljen in da se je čez tri dni vrnil v domovino zelo dobre volje in potolažen. Pravijo, da je obiskal Naserja predvsem zato, da bi zvedel dvojce: 1. ali je egipčovski predsednik pripravljen na pogajanja ali pa hoče izrabiti devetdesetdnevno prekinitve ognja za močnejšo oborožitev; 2. ali bi ZAR podprla jordanski režim v morebitnem obračunu s palestinskimi komandosi.

Ko se je Husein vrnil v Aman, je bil dobre volje, torej je dobil ugoden odgovor. Na dvoru ga je garda sprejela z vzkliki: »Pripravljeni smo očistiti mesto!« Na ta pozdrav je Husein zgrabil brzo-strelko in ustrelil v zrak. Pridužili so se mu vsi vojaki. Potem so Husein in njegovi sodelavci postali svoje družine na varno v London in začeli kovati načrte za začetek obračuna.

V takšnem ozračju je bil tudi kongres palestinskih organizacij. Palestinci so slišali »veselo« streljanje na Huseinovem dvoru, videli so kraljevo vojsko, ko je okoli Amana postavila protitankovske topove, da bi onemogočila dostop 12.000 iraškim vojakom (ki so že nekaj časa na jordanskem ozemlju in ki se počasi bližajo prestolnici, čeprav ni jasno, ali bodo stopili na jordansko ali palestinsko stran). Palestinci so razen tega vedeli, da je Husein dobil zares pravo letalstvo, da so se jordanski letalci vrnili z urjenja v ZDA, da je Aman dobil od Pakistana ameriška nadzvočna letala F-104, da je amanska kopenska vojska dobila nove zahodnonemške avtomatske puške itd.

Po znanih ugrabitvah letal je italijanska novinarka Oriana Fallaci vprašala dr. Habaša, ali ga ne vznemirja misel, da bi Palestinci utegnili sprožiti tretjo svetovno vojno. Palestinski voditelj (organizator tistih ugrabitve) je odgovoril: »Nikakor ne. Svet se je igral z nami, pahnil nas je v pozabo. Čas je, da razume, da obstajamo. Naj bo cena še takšna, nadalje ali bomo boj, da se vrnemo v Palestino.« In medtem ko so Palestinski voditelji govorili da bodo spremenili svoje področje v pekel, je v desničarskih krogih jordanske vojske čedalje bolj zmagovala misel, da je treba enkrat za vselej obračunati s Palestinci, ki da na vojaškem področju nič ne pomenijo in da delajo le zdrabe v arabskem svetu.

Ob krvavem obračunu med jordansko vojsko in palestinskimi komandosi se je arabski svet res razdelil. ZAR, Libija in Sudan so pozvali tako Huseina kot Arafata, naj ukazeta ustaviti ogenj. V poslanicah voditeljev teh držav je tudi nekaj ostrih očitkov palestinskih organizacijam, češ da z nekaterimi provokacijami niso škodile samo sebi, marveč vsem Arabcem. Drugačna je reakcija Alžirije. Predsednik Bumedien je v svoji poslanici podprl Palestince, Huseina pa je pozval, naj revoluciji sovražnim silam ne dovoli delovati v škodo Palestincev. Vprašanje je, kaj bosta storila Sirija in Irak (zlasti Bagdad, ki ima na jordanskem ozemlju svojo vojsko), medtem ko so se Kuvajt, Južni Jemen, federacija arabskih sindikatov odločili za posredovanje v sporu. Položaj je seveda še zelo nejasen in silno zapleten.

Zlasti velika nevarnost jordanskega obračuna je v tem, da utegne priti do vmešavanja tujih sil. Ameriško VI. ladjevje je v Sredozemlju uradno zato, da skrbi za varnost ameriških državljanov v sredozemskih državah. Se pravi, da marinci tega ladjevja »lahko« posredujejo, se izkrcajo v Jordanu in stopijo na stran kraljeve vojske. Zlasti še, ker so Palestinci zatrdili, da bodo pobili vse Američane in uničili vse, v kar je vložen ameriški kapital, če bi se ameriški vojaki zares izkrcali.

Vojskovanje v Jordaniji — za zdaj se izrazu »državljanska vojna« še izogibajo — seveda škoduje tudi prizadevanjem za mir na Bliznjem vzhodu in postavlja Izrael v močnejši položaj. Zaradi notranjih bojov oslabilena Jordanija ne more biti močan partner na mirovnih pogajanjih, do katerih sploh še ni prišlo.

KOMENTATOR

„TV 15“ ZA MLADINO

Po pripovedi Pepce Manfreda - Urbančič

Andreju Manfredu v spomin

Andrej Manfreda se je rodil 2. septembra 1908 v Kobaridu, kjer je preživel zgodnjo mladost in tudi prvič prestopil prag ljudske šole. Potem se je vpisal na realko v Idriji. Ker je bila le-ta ukinjena, je na-

daljeval šolanje v videmski gimnaziji in maturiral s prav doborim uspehom.

Ze kot dijak se je zanimal za razmere, v katerih žive naši ljudje. Kmalu je spoznal, kako grenko je življenje pod fašističnim jarmom. V mladem Andreju se je začela prebujati revolucionarna kri. Povezal se je z naprednimi dijaškimi društvi, postal član napredne organizacije TIGR in pozneje vodja le-te na Kobarškem. Po veliki maturi se je vpisal na fakulteto političnih ved v Padovi. Ni je končal, saj so ga še pred diplomo zaprli. Bilo je to 25. marca 1930 v Kobaridu. Odpeljali so ga v Koper, kjer so ga med zasliševanjem strašansko mučili. Ko so se orožniki sprijaznili z dejstvom, da ne bodo iz njega ničesar izvlekli, so mu dovolili, da po štiridesetih dneh piše domov. »Živ sem in čakam na obsodbo!« je pisalo v pismu. Potem so ga odpeljali v rimske zapore Regina Coelli, kjer so ga vrgli v samico. Dne 1. septembra istega leta so ga odpeljali na zloglasni tržaški proces, na katerem so Bidovca, Marušiča, Miloša in Valenčiča obsodili na smrt. Komaj dan pred procesom je ob svidenju s svojci srečen dejal: »Ne bodo me usmrtili!« Obsodili so ga na deset let ječe.

Ze v Kopru so se zaradi mučenja in podhranjenosti pokazali prvi znaki tuberkuloze, ki so grozili uničiti njegovo mlado življenje. Bolezen je napredovala, posebno se, ko so ga premestili v zapore Onegie-Imperia. Prošnja matere, da bi sina premestili na otok Pianosa, se je uresničila šele po dveh letih. Njegovo zdravstveno stanje se je na otoku nekoliko izboljšalo. Tako je lažje nadaljeval svoje revolucionarno delo. Med kaznjenci je organiziral komunistične celice in širil napredne ideje.

Po petih letih prestane kazni se je zaradi splošne amnestije vrnil domov, kjer je živela družina v zelo težavnih razmerah. Eno leto po Andrejevi aretaciji so namreč zaprli tudi njegovega brata Janka in ga v Rimu obsodili na petnajst let ječe. Mati, vdova po možu, ki je padel v prvi svetovni vojni, je sama vodila domačo gostilno in trgovino. Po aretaciji so ji odvzeli dovolilnice za delo in velika družina se je morala preživljati s skromnim pridelkom z njiv. Tudi Janko Manfreda je zbolel za tuberkulozo, saj jima mati ni mogla pošiljati dovolj hrane.

Andrejeva svoboda je bila samo navidezna, saj je imel za seboj vedno zasledovalce. Se med spanjem so ga prebujali, da bi se prepričali, če je doma. On pa je še naprej skrivoma zbiral naše ljudi, širil komunistično misel in ustanavljal nove skupine ljudi z naprednimi idejami. Z navetji je pomagal revnim kmetom, ki so se visoko v planinah borili za obstanek, in delavcem, ki so se v mestih borili za pravice. Njegovo nenehno politično delovanje je prišlo na uho tudi fašistom, ki so ga 26. maja 1936 ponovno zaprli in odvedli v rimske zapore. Obsojen je bil na sedemnajst let ječe...

Dne 7. julija 1943 je v zaporu Saluzzo ugasnilo življenje Andreja Manfreda, prvega borca in revolucionarja na Kobarškem.

MILENA VELISČEK

ANTON KLEPEČ

TE DNI

TURJASKI GRAD, KI SPADA MED NAJVEČJE IN NAJBOLJ UTRJENE GRADOVE NA SLOVENSKEM, IMA BOGATO ZGODOVINO. NAPADALI SO GA ZE TURKI, A GA NISO MOGLI ZAVZETI. MED NARODNOOSVobodilnim bojem so se BELOGARDISTI, KI SO IMELI V NJEM ENO SVOJIH NAJVEČJH POSTOJANK, LE PREVEČ ZANASALI NA TRADICIJE. BORCI GORENJSKE (KASNEJŠE PRESERNOVE) BRIGADE SO TURJASKI GRAD PO SEDEMDESETHNEM NASKAKOVANJU OSVOJILI, NJEGOVO DO ZOB OBOROŽENO POSADKO PA PRISILILI K VDAJI. TO SE JE ZGODILO 19. SEPTEMBRA 1943! NI NATANČNO ZNANO, KOLIKO BELOGARDISTOV JE PADLO IN BILO RANJENIH PO PODATKIH ŠESTINTRIDESET. KAZE PA, DA SO IMELI PRECEJ HUISE IZGUBE. MED NASKOKOM NA GRAD JE USPELO ZBEŽATI SAMO ENEMU BELOGARDISTU. VSI DRUGI - ŠESTOPETINDEVETDESET - SO POSTALI UJETNIKI GORENJSKE BRIGADE.

NAGRAJENI PRISPEVEK

Spomin na padlega sina

„Bil je dober fant, moj Jože...“

Stara mamica mi večkrat pripoveduje o narodnoosvobodilnem boju Rada jo poslušam, najraje pa takrat, kadar mi pripoveduje o padlem sinu.

Tudi v našo vas so prišli Nemci. Požgali so že dve hiši in vsakokrat odpeljali s seboj nekaj vaščanov. Ljudje iz vasi so se dogovorili, da se bodo priključili partizanom. To so tudi storili. Nekega dne so odšli v gozd, kjer so jih čakali partizani. Med njimi je bil tudi moj sin Jože. S težkim srcem sem se ločila od njega. Bil je dober fant in večina dela na kmetiji je ležala na njegovih ramenih.

»Naj hodijo srečno!« smo se v mislih poslovili od njega in njegovih tovarišev.

Pretekli so trije meseci. Bili smo v skrbeh, saj se še ni javil. Nekega večera pa je nekdo potrkal na okno. Bil je on, moj sin! Spremljala sta ga dva tovariša. Povedali so, da so lačni. Pripravila sem jim večerjo. Imela sem prekajeno meso in kruh. Najedli so se in tudi popotno sem jim pripravila. »Pa še malo žganja vzemite s seboj...«, jim je dejal oče in ponudil steklenico domače kapljice. Zelela sem, da bi še prespali pri nas. »Mudi se nam.« so se opravičili in odšli. Bila sem žalostna in po licih so mi polzele solze. Nedaleč od

hiše so naleteli na nemško zasedo. Tovariši, ki so jih čakali v bližnjem gozdu, so jim priskočili na pomoč in vse se je srečno končalo.

Ni še minil teden dni, ko nam je prišel tovariš Andrej povedat, da je Jože nudo ranjen in da leži v zasilni bolnišnici v bližini sosebine vasi. »Ga lahko vidim?« sem ga poprosila. »Seveda, mamica,« mi je odgovoril in odšla sva.

Dolga in žalostna je bila pot do partizanske bolnišnice. Sin je ležal na revni, trdi postelji. Bil je bled in hropeč. Trudil se je, da bi ne opazila, kako trpi. Močno je krvavel. Bolj malo sva govorila, le za roke sem ga držala in s pogledi božala... »Le malo je upanja, da bo ozdravel,« mi je ob slovesu dejala bolničarka.

Nisem ji verjela in z upanjem v srcu sem se vračala proti domu. Ko sem prišla na rob gozda, me je dohitela in s tihim glasom dejala: »Umrli je, mati!« Omedlela sem. Zbudila sem se v bolnišnici. Ko sem se malo opomogla, sem šla k postelji mrtvega sina. »Da se poslovim,« sem jim dejala.

Naslednji dan so ga pripeljali v vas. Pokopali smo ga, na hitro... v vasi je bilo vse polno Nemcev in to žalostno pot smo morali opraviti naskrivaj.

DARJA KAUCIČ

KRAMLJANJE

Draga tovarišica Milena!

Zelo dolgo sem odlašala, preden sem zopet prišla za pero in sklenila, da spet nekaj napišem. Najprej se vam moram zahvaliti za nagrado. Prosila bi vas tudi, da mi ne zamerite ta dolgi molk. Če vam povem, da sem se medtem udeležila več športnih tekmovanj in če pristojem še počitnice, me boste razumeli. Šolo pa so se pričele nove skrbi in tudi ja »TV 15« sem se spominjala. Tako vam pošiljam skromen prispevek iz življenja venkega revolucionarja. Pripovedovala mi ga je Pepca Manfreda-Urbancič, sestra pokojnih bratov Andreja in Janka Manfreda. Večkrat sem se pogovarjala z njo in, ko sem jo seznanila z željo, da obudi spomin na brata, se je skromno nasmehnila in mi je pripovedovati... Upam, da bo sestavek objavljen. Le tako se lahko tovarišica Manfredovi oddolžim za trud in pomoč pri pisanju življenjskega našega velikega revolucionarja. Zapišite tudi, da smrt Andreja Manfreda se ni pojasnjena. Njegov brat Janko se je po vojni vrnil domov in se uspešno vključil v izgradnjo naše nove domovine. Tudi on ni dolgo živel, saj je zaradi posledic neprestanega mučenja umrl že leta 1948. Obema kobarškima revolucionarjema so odkrili spominsko ploščo, ki bo vedno spominjala nanju. V kratkem bo izšla tudi knjiga o Andreju Manfredu v kateri bo podrobno opisano njegovo življenje in revolucionarna pot.

Pošiljam vam priske priske pozdrave!

MILENA VELISČEK
Šarfova 13
p. Kobarid

Draga Milena!

Oprostila sem ti, dolg do preteklosti pa še dolgo ne bo poravnal. Na Kobarškem je veliko dobrih ljudi, ki jih ne poznamo in o katerih ni veljalo spregovoriti. Poišči jih, pozdravi jih v našem imenu in zapiši vse, kar ti bodo povedali. Ne pozabi da lahko skriva na videz skromna misel v sebi nesluteno bogastvo.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Spoštovana tovarišica urednica!

Vaše pismo in knjižno nagrado sem sprejela z velikim veseljem. Kar verjeti nisem mogla. Ze zdavnaj sem se bila sprijaznila z mislijo, da prispevek ni dovolj dober za objavo. Zelo sem vam hvaležna, da ste mi poslali tudi izvod »TV 15«, v katerem je izšel prispevek. Zelela bi postati stalna naročnica. Posebno sem se razveselila, da ste dogodek opremili z ilustracijo. Mamica pravi, da je bilo prav tako tudi v resnici. Zelo rada bi vedela, kdo je avtor. Zahvalite se mu v mojem imenu in v imenu vseh sklonjenih glav med čeladami. Povejte mu, da so se na sliki skoraj prepoznali in da jim bo le-ta ostala drag spomin na tisto žalostno pot. Prejmite lepe pozdrave!

MIRJANA PECNIK
Ilija Gregorića 8
p. Maribor

Draga Mirjana!

Akademski slikar Evgen Sajovic... Zahvalila pa si se mu že ti, da bi lepše ne mogla.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Jesenski večer

PADA MR. K. PREEK PLANJAV
Z DREVJA SE OSIPA LISTJE.
STARA MATI Z BREMENOM TEZAV
VSAK VEČER ODHAJA NA ROB GOZDOV,
NA GROB SVOJH TRESH SINOV.
KOT BI MOLILA, V GROB STRMI,
V GOMILO IN TRHLJIVI LESENI KRIJZ
IN TIHO PRAVI, ČE JO OGOVORIS:
»TU SO POKOPANE MOJE SANJE,
TU JE ZAKOPANA MOJA KRI!«

JOZICA FRBEŽAR

